

SISUKORD

nr 5/2009

Toimetuse veerg

Kersti Pöldemaa.....2

Uudised

Lühiuudised ja pressiteated.....3

ESTA uudised.....5

Kaitstud töötoad erivajadustega inimestele.....6

Sotsiaaltöö korraldus

Euroopa Sotsiaalfondist toetatud hoolekandeprogramm

Terry Ney.....7

Asendushooldusest Riigikontrolli auditi valguses

Elmet Puhm..... 9

Vabatahtlikust tegevusest sotsiaalvaldkonnas

Kersti Puhm.....23

Intervjuu

Anu Toots: Vabadus tähendab tahtmist vastutada

Regina Lind.....12

Uurimus

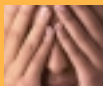
Hooldaja määramine ja hooldajatoetuse maksimine kohalikes omavalitsustes

Astrit Ujok.....16

Probleem

Naiste vastu suunatud vägivald – kerge märgata, raske sekkuda

Angela Olt.....26

Sotsiaaltöö meetodid

Perekonnapsühhoteraapia – ajalugu ja olemus

Kärolin Kajalaid, Helen Alton.....29

Sotsiaaltöö haridus

Sotsiaaltöö tudengite vastuvõtt 2009. aastal.....33

CIF – mitmekordselt kasud sees!

Valter Parve.....35

CIF programmi raames Norras

Kati Saira.....36

Erialakeel

Õiendusabi ja arstlik kepikriis

Valdeko Paavel.....40

Sotsiaaltöö kui elukutse

Sotsiaalpedagoogi töö tõrjutud lastega

Helle Kahm.....43

Eesti Sotsiaalpedagoogide

Ühendus.....44

Traumastressiga tegelevad

spetsialistid ühinesid.....45

Vaimne tervis/tervis

Vaimse tervise päev 2009

Aivi Kaasik.....46

Haabersti Klubimaja – mitte ainult klubi

Anneli Bender..... 47

Suvekool „Aukudeta võrgustik”

Anne Rannaveski-Poola..... 49

Tuberkuloosi haigestumus Eestis, selle trendid ja mõjutavad tegurid

Piret Viiklepp.....51

Miks ja kuidas hinnata kogukonna tervise seisundit

Laura Aaben.....53

Eakad

Gerogogika abil tugevaks

Tõnu Ots.....55

Kogemus

Tsirkus on teraapiline.

Kes on kogenud, see teab!

Ain Klaassen.....58

Info

Sotsiaalvaldkonna kutsed:

hoolekandeaustuse juht V

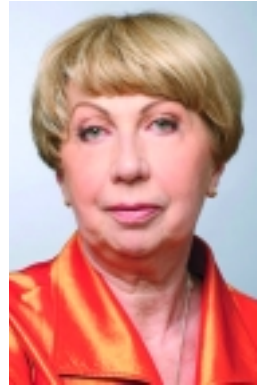
.....61

Kokkuvõte

inglise ja vene keeles.....62–63

Uued raamatud.....64

Eesti iseseisvuse aastate jooksul on inimeste elu väga palju muutunud. Omatakse tunduvalt rohkem hüvesid, võrreldes varasemaga, aga tundub, et neid hinnatakse vähem. Minu meelest viimasel ajal toonitatakse kõikjal liialdalt õigusi, mis inimestel peavad olema. Aga kes juba õigust taga ajab, sellele tulevad tema kohustused järjest vähem meelde. Seevastu teiste kohustusi teatakse hästi ja nende täitmist jälgitakse hoolega. Paraku on õigus ja kohustus ühe teraviku kaks osa.

Kunagi ammu ei rääkinud primitiivne inimene õigustest, aga kohustused tal olid. Nüüd räägime aina kõvemini õigustest, aga kohustused jätame teiste kanda. Nii tulebki välja, et ise uputame end, aga teised on kohustatud meid päästma. Ja kui päästetakse, siis on päästetu rahulolematu. Harjumus kõike saada on nii kindlalt juurdunud inimeste teadvusse, et enda pingutamine on välistatud.

Meie, sotsiaaltöötajad, oleme võtnud kohustuse aidata abivajajaid. Ja me teeme seda nii hästi nagu hetkel oskame ja on võimalik. Ja kui ei oska, siis murrame niikaua pead, kuni oskame. Me vastutame täielikult oma töö eest, aga me ei saa vastutada teise inimese tunnete, mõtete, sõnade ja tegude eest isegi siis, kui teine meid selleks kohustab.

Kurvaks teevad mõnikord need juhtumid, kus endale probleemid tekitanud inimene ei vaevugi pöörduma sotsiaaltöötajate poole, vaid suhtleb ajakirjanikega, kellega koos siis leitakse, et keegi ei aita hädasolijat. Kõik on süüdi, välja arvatud inimene ise. Ajakirjandus võimendab õigust abi saada, aga kaob ära kohustus, kas või niipaljukegi, et oma mure ja probleemiga tuleks minna esmajoones sotsiaaltöötaja juurde. Keeruline on nõus olla ka inimeste põhiõigusi kontrolliva institutsiooniga. Vastakaid tundeid tekitab etteheide, et korda ja eeskirju rikkuvate inimeste mittelubamine varjupaika või öömajja on nende põhiõiguste rikkumine. Aga kas see ei ole ülekohtune – lasta üksikutel domineerida teiste üle, rikkudes nende rahu? Kas niipalju kohustust, et annad öömajja koha saamiseks ära ohtlikud terariistad ja alkoholi, on liiga palju?

Paneb imestama, kuidas inimesed liiguvad ringi kinnisilmi, ärkavad siis korraga üles ja nõuavad, et neile selgitataks, mis nendega toimub.

Meile pakutakse palju. Võime teha peaaegu kõike, mida vaid tahame. Võime võtta maailmalt kõik, mida tal on meile pakkuda, ja maailmal on pakkuda hämmastavalt palju.

Me võime muudkui võtta ja võtta ja võtta, aga midagi tuleks ka vastu anda. Maailm ei ole inimesele võlgu ei elu ega midagi muud.

Peame võtma kohustuse inimese kombel elada. Nii et inimõiguste rõhutamise, meeldetuletamise ja nende täitmise kontrollimise kõrvale peame asetama ka inimese kohustused, vastutuse ja kontrolli nende üle.

Näiteks kustutama toas tule, kui seal kedagi ei ole.

Kersti Põldemaa

K. Põldemaa

Muhus pandi nurgakivi nelja Saaremaa valla hooldekeskusele

28. septembril asetati nurgakivi nelja Saaremaa valla eakatele mõeldud hooldekeskusele, mis valmib 2010. aasta septembri lõpuks.

Muhus tegutseb küll alates 1993. aastast 25-kohaline Muhu Vanurite Hooldekodu, kuid see asub kahekordses kohandatud kortermajas ning ei vasta enam ammu tänapäeva nõuetele. Sel põhjusel ongi Muhu vallavolikogu otsinud võimalusi hooldekodu kaasajastamiseks. Kuna ka naabervaldades on nõudlus hooldekodu kohtadele, otsustati rajada ühine hooldekodu, mille asukohaks valiti teostatavus- ja tasuvusanalüüsi põhjal Muhu vald.

Sel suvel loodi nelja valla koostöös Muhu Hooldekeskuse Sihtasutus, mida majandatakse isetasuvuse põhimõttel. Hoolekodu kohad jagunevad valdade vahel järgmiselt: Muhu vallale 25 kohta, Orissaarele 13 kohta, Põidele 7 ja Laimjalale 5 kohta. Keskuses hakkab paiknema 50 eakale mõeldud üldhooldekodu, mis jaguneb kolmeks blokiks vastavalt hooldusvajadusele. Majja tulevad ruumid ühistegevuseks ning liikumisraviks, suur söögisaal, ruumid päevakeskusele, võimalik on pakkuda nii eakate päevahoidu kui ka pesumaja-, sauna ja surnukambriteenust.

Aino Rummel,
Muhu Hooldekeskuse SA liige

Lühiuudiseid Lääne-Virumaalt

■ 30. septembril avati Vinnis päevakeskus eakatele ja puuetega inimestele, juhataja Eve Kukor. Projekti rahastamises osales EAS.

■ Vinni vallas said valmis uued peremajad lastele. Seni Inju Lastekodus ja MTÜ Kirilill Rakvere Lastekodus elanud lapsed kolivad oktoobri algul uutesse majadesse. Tegevusluba asenduskoduteenus osutamiseks väljastati Vinni Perekodule 1. oktoobril. Uue asenduskodu juhataja on Urve Saar.

■ 1. oktoobril avati Tamsalu kultuurimajas aadressil Sõpruse tn 3 Tamsalu eakate päevakeskus. Päevakeskuse juhataja on Mall-Maria Lobe. Remonti toetas Euroopa Liidu LEADER-programm.

Helbe Jaanimägi, *Lääne-Viru maavalitsuse sotsiaalvaldkonna nõunik*

Killukesi Võrumaalt

Septembri alguses avati Sõmerpalu hooldekodu uus hoone. Paranesid nii hoolealuste elutingimused kui ka hooldajate töötingimused. Maakond sai juurde üle 20 uue hooldekoha, kuid need on pea kõik juba täis.

Oktoobri alguses alustasid Võrumaa sotsiaaltöötajad oma sügishooaega teemapäevadega Rogosi mõisas. Esimese päeva teema oli „Laps ja pere” ning kokku olid kutsutud võrgustiku liikmed nii ametkondadest kui kolmandast sektorist. Järgmisel päeval räägiti sotsiaalteenustest ja -toetustest maakonnas ning teenusepakkujatel oli võimalus tutvustada oma tegemisi. Teemapäevad aitasid leida kitsaskohti ning võimalusi töös ja olid sissejuhatuseks edasistele tegevustele. Lisaks võrgustiku liikmete tõistele kontaktidele oli sotsiaaltöötajatel võimalus osaleda töönõustamisel, proovida oma käte osavust ning näidata enda loovust.

Sellel sügisel on alguse saanud ka uued kontaktid kolleegidega Põlvamaalt. Vastastikku on tutvutud üksteise tööde-

tegemistega ning plaanitakse ka järgmisi kohtumisi.

Marianne Hermann, Võrumaa
Omaavalitsuste Liidu sotsiaaltöö spetsialist

Eesti Töötukassa käivitas koolituskaardi pilootprojekti

Pilootprojekti ajal pakutakse töötutele ja koondamisteaate saanud töötajatele isikliku koolituskaardi alusel täiendkoolitusi, mis tõstavad nende kvalifikatsiooni varem omandatud erialal ning suurendavad tööle-
saamise võimalusi.

Koolituskaardi alusel pakutakse näiteks ametiga seotud tarkvarakoolitusi, laevameeskonna töötajate täiendkoolitusi, kutselise juhi täiendkoolitusi ning mitmete muude valdkondade spetsialistidele spetsiifilisi täiendkoolitusi.

Koolitusele mineku eelduseks on põhjendatud täiendkoolitusvajadus, mille aitab välja selgitada töötukassa konsultant.

Koolituskaardi alusel ei pakuta juhtimisalaseid või üldisi sotsiaalseid oskusi või isikuomadusi arendavaid ning eriala algtaseme koolitusi.

Töötukassa tasub kuni 15 000 krooni maksva koolituse eest. Hetkel saab valida 110 koolituse pakkuja hulgast. Koolitajate nimekirja leiab töötukassa kodulehelt.

Ilumist alustab uus rahvusvaheline teadusajakiri

2009. a detsembris alustab ilmunist uus rahvusvaheline eelretsenseeritav teadusajakiri *Social Work and Social Policy in Transition*. Ajakirja asutajateks on kuus Euroopa ülikooli: Sheffield Hallami Ülikool (Suurbritannia), Ljubljana Ülikool (Sloveenia), Thbilisi Riiklik Ülikool (Gruusia), Vilniuse Pedagoogikaülikool (Leedu), Kievi Mohyla Akadeemia (Ukraina) ja Tallinna Ülikool. Ajakirja käivitamist toetab EL Tempus programm.

Ajakiri keskendub sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika muutumise protsessile, eelkõige Kesk- ja Ida-Euroopa riikides. Ajakiri ilmub kaks korda aastas, igas numbris 5–10 teadusartiklit. Kaastööde orienteeruv maht on 4000–8000 sõna. Kaastööde esitamise tähtajad ajakirja 2010. a numbritesse on vastavalt 1. märts ja 1. august. Ajakirja tegevtoimetaja on Tetyana Semigina (e-post: tv_sem@ukr.net), toimetuse kolleegiumi üks liikmeid on Tallinna Ülikooli sotsiaalpoliitika professor Lauri Leppik (leppik@tlu.ee).

Toimub konverents hooldustöö tegevale inimesele

26. novembril toimub Kursana Eesti OÜ Merivälja Pansionis konverents hooldustööd tegevale inimesele, millega soovitakse tunnustada hooldustöö tegijaid ja teadvustada nende olulisust. Konverents arutleb hooldustöö ja hooldustöötaja maine kujunduse üle ja algatab diskussiooni, kuidas iga töötaja saaks ise kaasa aidata oma ameti heale mainele. Eraldi teemana käsitletakse erinevaid ametinimetusi sarnast tööd tegevate inimeste seas. Konverentsi kavas on nii loengud kui töötoid, mis käsitlevad muu hulgas töölepinguseadustest tulenevaid muudatusi, ideaalset hooldustöötajat ja puudega inimest hooldustöötajana.

Konverentsiga soovitakse kaasata eri teemade arutelusse võimalikult palju osalejaid. Üldeesmärgist tulenevalt on sihtgrupiks hooldustöid tegevad inimesed. Konverentsile oodatakse ligikaudu 120 osalejat.

Konverentsi korraldab Tallinna Tervishoiu Kõrgkool koos sotsiaalministeeriumi, Kursana Eesti OÜ Merivälja Pansioni, Valkla Hooldekodu, Eesti Tervishoiuala-töötajate Ametiühingute Liidu ja Tervise Arengu Instituudiga.

Kontakt: piret.tamme@ttk.ee

■ **ESTA suvekool toimus 26.–27. augustil Aa rannas Ida-Virumaal.**

Suvekooli korraldas ESTA Ida-Eesti piirkonna juhatus. Suvekoolis osales 79 inimest, neist 37 (46,8%) ehk ligi pooled olid ESTA liikmed.

Suvekooli ajal toimus ESTA volikogu avalik koosolek, kus ESTA erialasektsoonide koordinaatorid andsid ülevaate sektsoonide senistest ja kavandatavatest tegevustest. ESTA töö- ja palgatingimuste komisjoni juht Ülle Schmidt tutvustas ESTA liikmete hulgas läbi viidud palgaküsitluse tulemusi. Elav arutelu tekkis küsimuses, kui suur peaks olema sotsiaaltöötaja minimaalne kuupalk. Kui ESTA palgakomisjon pakkus välja, et see võiks olla 10 000 kr (mis parandaks küsitluse andmeil 12,2% sotsiaaltöötajate palka), siis kuulajad leidsid, et sotsiaaltöötaja minimaalne kuupalk peaks olema vähemalt 11 000 krooni.

Suvekooli programmis olid suurepärased ettekanded. Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna nõunik Elmet Puhm rääkis hoolekande arengutest. Sisekaitseakadeemia lektor Ebe Pöder pidas haarava loengu tööstressi vältimise võimalustest. Eesti Ametiühingute Keskliidu Tartumaa osakonna juhataja Arno Arukask tutvustas uut töölepingu seadust ja tõi ilmekaid näiteid selle kohta, mida uue seaduse rakendamine endaga võib kaasa tuua. Väga head tagasisidet andsid osalejad suvekoolis läbi viidud ekskursioonide kohta. Osalejad said valida kolme ekskursiooni vahel: tutvuti kohalike looduskau- nite kohtadega, Kuremäe kloostri ja Kohtla-Nõmme kaevandusmuuseumiga. Suvekoolis leiti ka võimalusi koos meeldivalt aega veeta. Öhtul sisustas professionaalne karaokediskor. Sotsiaaltöötajad üllatasid oma lauluoskusega. Palju elevust pakkus vaimukas viktoriin sotsiaaltöö ja suvekooli teemal.

■ **Eesti Koostöö Kogu nõukogu otsustas oma koosolekul 23. septembril 2009 rahuldada ESTA taotluse ja võtta Eesti**

Sotsiaaltöö Assotsiatsioon vastu Eesti Koostöö Kogu Harta liikmeks.

Eesti Koostöö Kogu (EKK) eesmärgiks on koostöö Eesti hüvanguks. EKK taotluseks on koondada Eesti valitsusvälised organisatsioonid ja kodanikuühendused, kes soovivad osaleda Eesti ühiskonna arengus ning anda oma panuse Eesti tulevikkude puudutavate võtmeküsimuste lahendamisse. EKK tegevuse väljunditeks on Harta Ettepanek ja Eesti Inimarengu Aruanne.

Harta Ettepaneku koostamise ettevalmistamiseks toimus 15. oktoobril EKK korraldusel ümarlaud “Kriisiaja otsuste pikaajaline mõju”, kus osales ka ESTA esindaja. Ümarlual pöörati tähelepanu mitmetele valupunktile ja nende lahendamiseks tehtud otsuste mõjule. Ümarlaud tugines Harta 2008 (www.kogu.ee) välja toodud võtmeküsimustele ja sellel said erinevad osapooled avaldada oma seisukoha Eesti ühiskonna ja riigi pikaajaliste prioriteetide suhtes. Pärast valitsusväliste organisatsioonide omavahelisi läbirääkimisi esitatakse ümarlual kõlama jäänud ettepanekud ja teemad Harta Ettepanekuna Riigikogule ja valitsusele.

■ **ESTA üldkogu koosolek toimub 19. novembril Eesti sotsiaaltöö 4. kongressi esimese päeva õhtul.**

Seekord koguneb uus üldkogu koosseis, mille delegaatide arv on 57 (eelmises oli 50), sh Ida-Eestist 10, Kesk-Eestist 3, Lõuna-Eestist 12, Lääne-Eestist 4 ja Põhja-Eestist 40 esindajat. Delegaatide valimiseks viidi oktoobris läbi piirkondade üldkoosolekud.

Üldkogu pädevuses on näiteks põhikirja muutmine; eesistuja, eestseisuse ja eetikakomitee liikmete valimine ja nende volituste tähtaja määramine ning nende tagasikutsumine; sisseastumis- ja liikmemaksu suuruse ja tasumise korra kehtestamine; ühenduse eesmärgi muutmine; järelevalve teostamine ühenduse teiste organite tegevuse üle ja ühenduse eelarve kinnitamine.

Kaitstud töötoad erivajadustega inimestele

Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuses on käivitatud vaimupuudega ja psüühikahäiretega inimeste tööprojekt.

Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus on algatanud ja saanud heakskiidu Euroopa Liidu Inimressursi arendamise rakenduskaava kvalifitseeritud töjõupakkumise suurendamise meetme projektile „Kaitstud töö teenus – erivajadusega inimestele töö ja eneseteostuse pakkumine väljaspool avatud tööturgu”. Projekti eesmärk on pakkuda kaitstud töö teenust, et tagada puuetega inimeste tööalane hõivatus ja võimetekohane areng.

Projekti tegevuste elluviimiseks koostatakse piloteerimise tulemustele rajatud ning rahvusvahelisele ja siseriiklikule kogemusele toetuv kaitstud töö kirjeldus ja kulumudel. Need on sisendiks kaitstud töö teenuse rakendamiseks riiklikul tasandil, et tagada pikaajaline ja jätkusuutlik hõive erivajadustega inimestele, kellel puudub valmisolek töötada avatud tööturul.

Selleks avatakse novembris Astangu keskuses kaks kaitstud töötuba: liht- ja puidutöötuba, mis annavad tööd 30 erivajadusega inimesele. Lihttöötuba tehakse järgmisi töid: materjalide komplekteerimine ja pakendamine, reklaammaterjalide ettevalmistamine (voltimine, kleepimine, adresseerimine), firmakingituste valmistamine käsitööna; puidutöötuba toimub puidust toodete valmistamine.

Töötoad pakuvad kaitstud töö teenust neljal päeval nädalas esmaspäevast neljapäevani. Tööpäeva pikkus on 6 tundi koos pausidega, mille jooksul pakutakse ka tasuta lõunat. Töö eest tasutakse töövõtulepingu alusel vastavalt töötulemustele.

Töötuba saavad osaleda Harjumaa eriva-

jadusega inimesed, kes on spetsialisti juhendamisel valmis töötama vähemalt kahel päeval nädalas, minimaalselt 4 tundi päevas. Lihttöötaja töötajale peab sobima istuv ja vaikne töö, puidutöötaja peab olema võimeline töötama puidukäsitööriistadega või puidulõikepinkidel ning sooritama üksikuid tööoperatsioone. Projektis osalejad valiti kandidaatide hulgast välja käesoleva aasta sügisel. Valik toimus rehabilitatsiooni- ja tööhõivespetsialistide poolt läbi viidud põhjaliku hindamise ja proovitöö alusel, kus hinnati kandidaadi kohanemis- ja tegevusvõimet. Hetkel on mõlemad töötoad komplekteeritud, kohtade vananemisel võetakse vastu uusi kandidaate.

Töötoad sobivad koostööpartneriteks ettevõtetele, kes teevad puidutöid ja turustavad puidutooteid; tegelevad komplekteerimisega, pakendamise, kiletamise ja postitamise ning firmadele, kes vajavad teenusena oma toodangu pakendamist. Vajaduse ja võimaluse korral oleme valmis tegema ka muid tööoperatsioone. Materjalide ja valmistoodangu toimetamine ettevõttest töötubadesse ja vastupidi toimub kokkuleppe alusel. Töö eest võidakse tasuda nii arve kui ka lepingu alusel, mis sõlmitakse Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskusega. Keskus omakorda sõlmib töövõtulepingud töötoas osalejatega.

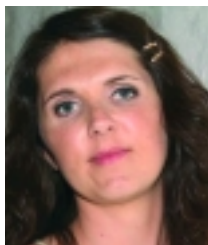
Projekt kestab kolm aastat. 95% projekti kuludest kaetakse Euroopa Sotsiaalfondi rahast. **Lisainformatsiooni saab telefonil 659 4152, 528 9581 või e-maili teel:**

kristina.kala@astangu.ee

Kristina Kala, projektijuht

Euroopa Sotsiaalfondist toetatud hoolekandeprogramm

aitab erivajadustega ja hoolduskoormusega inimesi tööturule

Terry Ney
sotsiaalministeeriumi
hoolekande osakonna
peaspetsialist

Aastast 2007 viib sotsiaalministeeriumi hoolekande osakond ellu Euroopa Sotsiaalfondist rahastatavat programmi „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed 2007–2009”, mille tegevussuunad on järgmised:

- toetada riikliku rehabilitatsioonisüsteemi ümberkujundamist töötamist toetavaks
- tugevdada riiklikku nõustamissüsteemi, et suurendada erivajadustega inimeste ning nende perede tööhõivet ja sel teel parandada nende toimetulekut
- toetada kohalikke omavalitsusi töötamist toetavate hoolekandeteenuste väljatöötamisel ning teenuste juurutamisel
- korraldada ümber hooldus- ja õendushooldussüsteem, et saavutada teenuste integreeritud ja mõjusam osutamine ja niiviisi vähendada oma lähedast hooldavate pereliikmete hoolduskoormust ning tõsta nende tööhõivet.

Praegu on koostamisel raamprogramm „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed 2010–2013”, mis viiakse ellu kahe programmi kaudu:

- töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed 2010–2011
- töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed 2012–2013.

Aastatel 2010–2011 elluviidava programmi planeeritud tegevused on:

■ Töölesaamist toetavate nõustamisteenusete kättesaadavuse parandamine

Selle raames jätkab tegevust Astangu Kutserehabilitatsioonikeskuse juures tegutsev Puudealase Teabe ja Abivahendite Keskus, mis pakub abivahendite alast nõustamist ning nõu nii kodu kui töökoha kohandamisel puuetega inimeste vajadustele.

Koostöös majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumiga töötab Puudealase Teabe ja Abivahendite Keskus välja juhendmaterjali kaasava elukeskkonna planeerimiseks ja kujundamiseks, milles käsitletakse erinevaid elukeskkonna (era- ja avaliku ruumi) kavandamise ja rajamisega seotud probleeme. Lisaks pakutakse lahendusi, et anda rakendusvõimalusi kõigile spetsialistidele, kes osalevad universaalse disaini põhimõtteid kasutatava/kaasava keskkonna kujundamises.

Samuti jätkame programmi alusel kvaliteetse ja kättesaadava toimetulekualase nõustamisteenusete pakkumist eri piirkondades, et toetada erivajadustega inimeste ja nende pereliikmete tööhõivet ning toimetulekut igapäevaeluga. Programmis pakutavad nõustamisteenused soodustavad ja motiveerivad töölerakendumist ja konkurentsivõime suurenemist tööturul, sest nõustamise käigus käsitletakse töötamist kui elu ja igapäevase toimetuleku ühte olulisemat osa.

■ Töölesaamist toetavate rehabilitatsiooniprogrammide pakkumine

Jätkuks praegu programmi raames piloteeritavatele rehabilitatsiooniprogrammidele rahastatakse uuest programmist komplekssete rehabilitatsiooniprogrammide pakkumist, et parandada rehabilitatsiooniteenuse kvaliteeti ja selle kaudu puudega inimese elukvaliteeti ning suurendada nende tööl püsimise ja tööle saamise võimalusi. Eesmärk on osutada rehabilitatsiooniteenusena kompleksseid sekkumisi, mis koosnevad erinevatest arendavatest ja rehabiliteerivatest tegevustest, mida on vaja konkreetsele inimesele tema eesmärkide saavutamiseks.

Rehabilitatsiooniprogrammid aitavad oluliselt kaasa tõenduspõhiste rehabiliteerivate sekkumiste arenemisele ning vastavate meetodikate tekkimisele.

■ Tugiisikuteenuse kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine asenduskodust ja peres hooldamiselt lahkuvatele noortele

Selle tegevuse käigus nõustavad 50 tugiisikut asenduskodudest ning perekonnast hooldamiselt lahkunud noori, et tagada nende sujuvam sisenemine tööturule ning toimetulek. Nõustamise ja igapäevase toetamise abil aidatakse tööd otsival asenduskodust või perekonnas hooldamise teenuselt väljunud või väljuval noorel tööd leida. Samuti nõustatakse juba töötavaid noori, kuidas oma igapäevast elarvet planeerida ning abistatakse, kui ilmnevad probleemid töökohal või seoses töökoha kaotamisega. Koostöös noorega leitakse vajadusel võimalus haridustee jätkamiseks ning eriala omandamiseks.

■ Hoolekandeteenuste kvaliteedi parandamine teenuseosutajate koolitamine ja kvaliteedi juhtimise süsteemi juurutamise kaudu

Hoolekandeteenuste kättesaadavuse parandamiseks ja nende kvaliteedi ühtlustamise tagamiseks on vaja tugevdada teenuste kvaliteedi ja järelevalve süsteemi, töötada välja juhiseid ja meetodilisi materjale teenuste osutamiseks, pakkuda koolitust

hoolekandetöötajatele ja täiustada sotsiaaltöötaja kutsequalifikatsiooni omandamise ning säilitamise süsteemi.

Hooldusteenuste kvaliteedi tõstmiseks ning nende kättesaadavuse parandamiseks ja pereliikmete ning lähedaste hoolduskoormuse vähendamiseks jätkatakse uue programmiga Tervise Arengu Instituudi kaudu hooldusabi töötajate ja psüühilise erivajadusega inimeste tegevusjuhendajate koolitamisega ning lisaks koolitatakse ka koduhooldustöötajaid.

Jätkatakse juhtumipõhise lähenemise töövahendina loodud sotsiaalteenuste andmeregistri STAR kasutajate koolitamist. Programmi rahast koolitatakse ka kaks tugiisikuteenuse pakkujat, kes hakkavad vajadusel nõustama andmeregistri kasutajaid.

Programmi raames hinnatakse rehabilitatsiooniasutustes töötavate füsio- ja tegevusterapeutide ning abivahendeid eraldavate ettevõtete spetsialistide koolitusvajadust töölesaamist toetavate abivahendite vajaduse hindamise ja määramise valdkonnas ning töötatakse välja abivahendi tehnika täiendkoolituskava, mille järgi koolitatakse nii rehabilitatsioonimeeskondade kui ka abivahenditega tegelevates ettevõtetes töötavaid spetsialiste. Töötatakse välja ja piloteeritakse tehnilise abivahendi efektiivsuse hindamise instrument, võttes aluseks nii Eesti kui teiste riikide praktikat.

Praeguses majandusolukorras, kus järjest enam pakutakse kiirraenuteenuseid, on kasvanud vajadus koolitatud võlanõustajate järele. Programmi raames korraldatakse võlanõustajate koolituse kaudu suurendatakse kvaliteetse võlanõustamisteenuse kättesaadavust igas maakonnas.

Rehabilitatsiooniteenuse kvaliteedi parandamiseks on programmis planeeritud rehabilitatsiooniteenuse kvaliteedi juhtimise süsteemi juurutamine, mis muudaks teenuse osutamise efektiivsemaks ning tõstaks puuetega inimeste töövõimet. Selle tegevuse käigus piloteeritakse rehabilitatsiooniteenuste osutajate kvaliteedijuhtimise süsteemi kasutuselevõttu viies asutuses ning selle põhjal hinnatakse piloteeritud rehabilitatsiooniasutuste kvaliteedijuhtimise süsteemi

mi üleriigilise kasutuselevõtu võimalikkust riikliku rehabilitatsiooniteenuse osutamise eeltingimusena.

Lisaks programmidele korraldatakse meetme „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed” ellurakendamiseks tegevusi ka **avatud taotlusvoorude** kaudu rahastatavate projektidena. Nende projektide eesmärk on ennetada puudega inimeste ning hoolduskoormusega inimeste töötust ja mitteamiivsust, pakkudes neile erinevaid töötamist toetavaid hoolekandemeetmeid.

Meetme esimene taotlusvoor oli avatud käesoleva aasta 1. kuni 31. juulini. Selle taotlusvooruga sai vastavalt meetme määrusele esitada projekte nõustamisteenuse, transportiteenuse ja lapsehoiuteenuse osutamiseks.

Teisest voorust toetatavad tegevused on

eakatele, puudega inimestele või dementsuse diagnoosiga inimestele mõeldud päevase ja koduhooldusteenuse ning sügava puudega inimestele ja dementsuse diagnoosiga inimestele ööpäevaringse hooldusteenuse pakkumine.

2011. aasta esimeses kvartalis kuulutatakse välja kolmas voor, kuhu on oodatud osalema projektid, mis on suunatud tööealistele inimestele (vanuses 15–64) tugiisikuteenuse ja puudega inimestele isikliku abistaja teenuse pakkumisele.

2010–2011 aasta hoolekandeprogramm ei ole veel kinnitatud, täpsem info käesoleva programmi kohta on leitav aadressil www.sm.ee/esf ja avatud taotlusvoorude kohta aadressil www.innove.ee.

Asendushooldusest Riigikontrolli auditi¹ valguses

Elmet Puhm, sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna nõunik

Perekonna mõiste on alati tekitanud diskussiooni: kas pere muutub perekseks esimese lapse sünniga, lihtsalt kahe inimese kokkukolimisega, abiellumisega või mõnel muul moel? Siinkohal meenub mulle juhtum isiklikust elust, mis näitas, kuidas laps perekonna olemusest aru saab. Ligikaudu viis aastat tagasi, kui olin järjekordsesse välislahetusse minemas, ütles mu 5-aastane poeg: „Isa, palun tule kiiresti tagasi. Muidu on meil ebanormaalne perekond”. Tookord osutas see siiras lause asjaolule, et meil kõigil on tegelikult oma arusaam perekonnast. See pani mind tollase asenduskodu töötajana veel enam mõtlema selle üle, kas või kui palju suudab asenduskodu asendada lapsele perekonda.

Vanemliku hoolitsuseta lapsi on igas ühiskonnas, seepärast jääb alati küsimuseks, milliseid võimalusi me neile pakume, et ka nemad saaksid tunda end kellegi jaoks vajalikuna ning kasvada üles perelähedastes tingimustes.

Kuigi Eestis on viimastel aastatel vanemliku hoolitsuseta laste arv vähenenud, on nende

¹Riigikontrolli 26.06.09 aruanne Riigikogule „Kas laste riiklik hoolekanne on tõhus? Riigi tegevus laste riikliku hoolekande korraldamisel” on leitav kodulehel www.riigikontroll.ee

Tabel 1. Laste asendushoolduse sihtgrupp (aasta lõpus)

Asendushoolduse vorm	2004	2005	2006	2007	2008
Asenduskodus*	1549	1683	1621	1493	1323
Perekonnas hooldamisel	971	732	551	455	401
sh hooldusperesid	753	597	436	369	322
Eestkostel lapsed	1647	1572	1458	1544	1389
Lapsendatud	2562	2429	2352	2257	2170

osakaal laste üldarvus siiski kahetsusväärsest suur, mistõttu kohalike omavalitsuste sotsiaalse ja lastekaitsetöötajad peavad pidevalt tegema raskeid otsuseid laste perekonnast eraldamise ning asendushoolduse võimaliku vormi kohta.

Täna on Eestis vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse enamlevinud vormideks asenduskodu, perekonnas hooldamine ning eestkoste. Riigikontrolli 2009. aasta auditi „Kas laste riiklik hoolekanne on tõhus?“ käigus tuvastati, et vastupidi riigi püstitatud strateegilisele eesmärgile on perekonnas hooldamise osatähtsus laste asendushoolduses vähenenud.

Kuigi arvestatavaid võrdlevaid uuringuid hooldusperedes ja asenduskodudes kasvanud laste edasise käekäigu kohta pole Eestis tehtud, ollakse veendunud, et hooldusperes kasvamine on tulemuslikum. Seda tõendas ka Riigikontrolli poolt omavalitsuste sotsiaaltöötajate hulgas läbi viidud küsitlus. Samas peame tõdema, et nn rühmahoolduse vormid ehk institutsionaalne lastehoolekanne jääb meile veel aastakümneteks. Küll aga peame liikuma selle poole, et suureneks lapsendatud, eestkostele ja perekonda hooldamisele võetud laste arv, et hoolekandeesituses viibimine jääks lapsele võimalikult lühiajaliseks ning asenduskodu-teenus oleks veelgi peresekssem kui täna.

Hoolduspered vajavad rohkem tähelepanu

Vaatamata Riigikontrolli viidatud asjaolule, et 2008. aastal kulutas riik asenduskodus hooldamisele 191,5 miljonit krooni, mis on 11 korda suurem summa kui perekonnas hooldamisel olevate laste toetuseks eraldatav raha, on riigi tänane seisukoht, et perekonnas hooldamise motiiviks ei tohiks olla ainult materiaalne huvi, vaid eelkõige soov pakkuda vanemliku hoolitsuseta lapsele perekonda ja lähedust. Riigi toetus peaks katma lapse igapäevased ülalpidamiskulud.

Vaatamata sellele, et riik tõstis 2007. aastal perekonnas hooldamise toetuse 1500 kroonilt 3000 kroonile, ei ole hooldusperede arv viimastel aastatel suurenenud. Hooldusperede vähenemise põhjusena näevad kohalike omavalitsuste ja maavalitsuste sotsiaaltöötajad pigem asjaolu, et kuna laste probleemid on täna oluliselt keerulisemad kui kümmekond aastat tagasi, siis kardetakse lapse kasvatamisega kaasnevat vastutust. Me ei ole tänaseks kahjuks suutnud veel välja arendada toetusüsteemi, kust probleemidesse sattunud hoolduspere operatiivset abi saaks. Eesti Kasuperede Liit on küll algatanud tugiisikute süsteemi hooldusperedele, aga kahjuks on selle rahastamine veel projektipõhine ning teenuse kättesaadavus ebahütlane. Loodame, et koostöös hooldusperede esindajatega õnnestub meil lähiaastatel toimiv süsteem tööle saada.

Oma roll hooldusperede vähenemises on kahtlemata 2005. aastal jõustunud seadusesätel, mis lubab lapse perekonnas hooldamisele paigutada ainult kohtumääruse alusel. Tollase seadusemuudatuse tingis asjaolu, et pahatihti paigutati perekonnas hooldamisele ka neid lapsi, kes oleksid võinud jääda oma vanemate juurde, kui nende peredele oleks osutatud

muid sotsiaalteenuseid. Kuna lapse asenduskodusse paigutamine nõuab ka täna kohtulahendit või kohtumäärust, siis on vähetõenäoline, et seetõttu eelistataks suunamist asenduskodusse. Sellele vaatamata on sotsiaalministeerium uuesti asunud analüüsima perekonnas hooldamist ja asenduskodusse paigutamise protsessi ning vajadusel algatab seadusemuudatuse, mis lihtsustaks lapse paigutamise eelkõige perekonnas hooldamisele.

Vajadusest ühtse hooldusperede andmebaasi järele on räägitud juba aastaid. Kui varem käis hoolduspereks soovijate koolitusele registreerimine nende elukohajärgse maavalitsuse kaudu, siis täna saadavad soovijaid koolitusele ka kohalikud omavalitsused. Tervise Arengu Instituuti, kes on koolituse korraldajaks, koondub küll info koolituse läbinute kohta koolituse lõpetamise seisuga, kuid puudub ülevaade sellest, milline koolituse läbinud hoolduspere ootab endale last/lapsi, millises hooldusperes on juba laps/lapsed või millised muutused on koolituse läbinud peredega toimunud. Loodame, et tulevikus aitab sellesse selgust tuua lähiajal etapiviisiliselt jõustuv sotsiaalteenuste andmeregister, seni aga kaalume võimalust koostöös Tervise Arengu Instituudiga koondada info maavalitsustesse.

Tõhusam töö peredega

Kuidagi ei tahaks nõustuda Riigikontrolli väitega, nagu jätaksid kohalikud omavalitsused lapsi perekonnas hooldamisele paigutamata oma mugavusest, kuna asenduskoduteenusel oleva lapsega tuleb vähem vaeva näha ja asenduskoduteenusel sisust ja kättesaadavusest on omavalitsustel parem ülevaade. Kohalik omavalitsus eestkostja ülesannetes täidab vanemliku hoolitsuseta lapse puhul vanema rolli ning iga vanem soovib oma lapsele alati parimat. Probleemiks võib siinkohal küll kujuneda asjaolu, et lapse erakorralise perekonnast eraldamise järel tuleb laps kuni kohtumääruseni paigutada turvakodusse ning seda teenust osutatakse enamjaolt asenduskodude juures. Eraldi turvakodud on olemas ainult suuremates omavalitsustes. Kuna kohtumenetluse aeg on Eestis kahjuks väga pikk ja laps jõuab selle aja jooksul oma uue kasvukeskkonnaga kohaneda, siis ei soovi kohalikud omavalitsused juba stabiliseerunud olukorda uuesti ebastabiilseks muuta. Arvatavasti samal põhjusel, erinevalt paljudest teistest Euroopa riikidest, jäetakse lapsed asenduskodusse liiga pikaks ajaks. Kui Euroopas on üsna levinud, et lapse hoolekandeesatuses viibimisele on kehtestatud ajalised piirangud, siis Eestis on ikka veel üsna tavaline, et laps kasvab üles asenduskodus. Seetõttu peaksime rohkem tähelepanu pöörama tööle peredega, et laps saaks võimalusel oma vanemate juurde tagasi pöörduda.

Lapsesõbralikud asenduskodud

Neil juhtudel, kui pere taasühinemine näib võimatuks, peaks kohalik omavalitsus kaaluma uuesti võimalusi perelähedasema kasvukeskkonna leidmiseks. 2007. aastal rakendunud seadusemuudatus võimaldab luua perevanemaga asenduskodusid, mida saab pidada sobivate tingimuste korral ja vastavat kvalifikatsiooni omades lausa enda kodus. Kahjuks peab tõdema, et uusi sellise teenuse pakkujaid ei ole viimastel aastatel kuigi palju juurde tulnud. Kuna täna on asenduskodud paratamatus, siis oleme lisaks asendushoolduse alternatiivsete vormide arendamisele keskendunud ka olemasolevate suurte asenduskodude reorganiseerimisele ja asenduskodudes kasvavate laste elutingimuste parandamisele. Selle käigus peaksid lähiaastatel seniste suurte asenduskodude asemele kerkima lastesõbralikud peremajad, mis pärast valmimist antakse üle kohalikele omavalitsustele. See võimaldab tulevikus kohalikul omavalitsusel olla, sõltuvalt vajadusest, asenduskodu pakkumisel paindlikum ning vajadusel rakendada asendushoolduse alternatiivseid vorme.

Peremajade ehitustöid rahastatakse Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Šveitsi koostööprogrammi kaasabil. Sõltuvalt riigihangete käigus kujunevast ehitushinnast, ehitatakse reorganiseerimise käigus kuni 40 peremaja ja üks tegelusmaja. Asenduskoduteenusel rahastamise skeem ei muutu.

Anu Toots: Vabadus tähendab tahtmist vastutada

Tallinna Ülikooli võrdleva halduspoliitika professori Anu Tootsi arvates on Eestis küllaltki levinud ettekujutus demokraatiast kui piiranguteta vabadusest, vähe aga räägitakse vastutusest.

Sotsiaaltöös on viimasel ajal üsna palju diskuteeritud selle üle, kas õigused ja kohustused on ühiskonnas paigas, olgu siis tegemist riigi ja kodaniku vastutusega heaolu eest või sellega, kuidas kool ja lapsevanemad saaksid jagada vastutust lapse käitumise eest koolis. Miks on see teema just nüüd esile tõusnud?

Kui vaadata sotsiaalfilosoofiat sajandite vältel, siis õiguse, vastutuse, vabaduse ja kohustuse dilemma on olnud aktuaalne kogu aeg. Eri sajanditel ning eri filosoofilistes koolkondades on seda käsitletud erinevalt. Sellised olukorrad, kus üks nendest kahest ilmselgelt domineerib, on olnud inimajaloos erakordsed ja äärmuslikud ja ma julgen väita, et mitte keegi ei igatse neid aegu tagasi. Vabadus on äärmuslik arenemata ja reegliteta ühiskonnas ning minimaalne totalitaarses ühiskonnas. Õnneks liigub inimkonna areng kuldse kesktee suunas, mitte äärmustesse, mis tähendab, et iga ühiskond peab leidma enda jaoks mõistliku vastutuse ja vabaduse suhte.

Miks on Eestis vabaduse ja vastutuse jaotus kujunenud just selliseks, nagu see praegu on?

Ma arvan, et sellel on kaks põhjust. Esimene on vabanemine kommunismist. Kõiki tänaseid probleeme ei saa sellega küll välja vabandada, aga ma arvan, et paljud inimesed mõistavad demokraatiat ühiskonnana, mis on täiesti vaba. Me väärtustame demokraatiat just tema vabaduse tõttu, vastandades seda nõukogude totalitaarsele ühiskonnale. Seetõttu peetaksegi vastutust millekski marginaalseks, piiranguteta vabadus on tähtsam. Näiteks teismeliste ettekujutus demokraatiast kui piiranguteta vabadusest on aastatega isegi süvenenud. Kui alguses võis arvata, et see on kommunismi pärand, siis täna peame rääkima inimestele, et demokraatia tähendab ka vastutust. Teine põhjus, miks me räägime vastutusest vähe, võib olla Eesti riigivalitsemise ja ehk ka hoiakute kallutatud liberalismi suunas üldse. Me tahame olla vaprad ja näidata, et meil pole mingeid probleeme ja me ei vaja tuge. Nõnda ei pea me ka kedagi abistama, sest kõik saavad ju ise hakkama. Paraku pole ajaloos niisuguse suhtumisega iseenda ellu ja ühiskonna arengusse kuigi kõrget inimarengu taset saavutatud.

Kuivõrd on inimesel õigust oodata, et riik teda hätta sattumise korral aitab?

Riigi abi suhtes on arusaamad olnud väga erinevad. Näiteks on Rootsi heaoluriiki rohkesti kritiseeritud selle eest, et ta pakub liiga palju abi, mis paneb inimesed lootma riigi abile igas olukorras. Teised riigid on olnud oluliselt karmimad. Ühendkuningriiki paistis eelkõige Thatcheri valitsemise ajal silma sellega, et riik aitas ainult niipalju, kuipalju kodanik ise panustas. Kui inimene makse ei maksa ja riigi poolt ettekirjutatud õigusnorme ei täida, siis ei ole ka lootust, et riik teda toetab. Igaüks, kes küsib, kas ta võib riigilt abi loota, peaks peegliselt vaatama ja küsima, kas ta on kõik teinud selleks, et see abi oleks

võimalik. Näiteks küsides endalt, kas ta on oma tulult ausalt makse maksnud või on jätnud mingitelt varjatud tehingutelt maksud tasumata.

Kui palju loodavad Eesti inimesed riigi abile?

Seda on väga raske üldistada. Ühed võib-olla nõuavad liiga palju, samas kui teised häbenevad abi küsida. Vahel öeldakse pahaselt, et pensionärid nõuavad kogu aeg endale hüvesid, mina aga tean küllalt eakaid, kes ei tihka minna küsima sotsiaaltoetusi, mis neile on seadusega ette nähtud. Ma arvan, et riigi ülesanne oleks mitte oodata, millal keegi tuleb raha küsima, vaid selgitada, et abi küsimine ei ole häbiasi, ja õhutada neid, kellele konkreetne abiprogramm on ette nähtud, seda ka kasutama.

Praegu on Eesti majandus madalseisus. Kui suur on selles olukorras riigi ülesanne inimesi aidata?

Kui firmal läheb halvasti, peab ettevõtja mõtlema, mida ette võtta, et kriisist välja tulla. Samamoodi peab ka riik väga pingsalt olukorra ja lahenduste üle aru pidama. See on üks asi, mida ootaks valitsuselt oluliselt rohkem. Näiteks võib praegu väita, et Eesti tööturupoliitika ei vasta tegelikele vajadustele. Kui ainult kolmandik töötuid on üheksa kuuga uue töökoha leidnud, siis see on väga halb etteaste Eesti tööturupoliitika poolt. Järelikult tuleks mõelda, mida teha. Igasugune kriis sunnib pingutama, kuid mitte ainult pingsamalt raha lugema, vaid ka mõtlema oma käitumise üle. Aga meil on nii, et me loeme hoolega oma sente ja paigutame neid ühest vurnast teise. Nii nagu see ei ole lahendus leibkonna või ettevõtte jaoks, ei ole see lahendus ka riigi jaoks.

Kas on tuua näiteid teistest riikidest, mida ka meie võiks teha?

Kui tööhõivemeetmetest rääkida, siis ma arvan, et me peaksime rohkem õppima Saksamaalt. Millegipärast vaatame rohkem neoliberaalsete riikide, nagu näiteks Inglismaa poole ja unustame Mandri-Euroopa. Mille poolest on Saksamaa silma paistnud? Väga suur osa nende tööturupoliitika rahast läheb tööandjate toetuseks, töökohtade loomisele. Ja kui me vaatame, mis toimub täna Saksa majandusega, siis see tõuseb, erinevalt väga paljudest teistest riikidest, kes vaevlevad majanduse ja põhjatu tööpuuduse käes. Minu meelest näitab see, et sakslased on osanud vajutada õigele nupule. Kui sa oled aidanud ettevõtjat, kes loob töökohti, siis on kõik rahul – ettevõtja on jalul, töötajad on saanud tööd ja Riigikassa raha. Aga kui me mõtleme, kes mitu protsenti peab panustama töötukassasse,

Foto: Inga Melder

siis sellest tõuseb ainult tüli. Kui ikkagi raha ei ole, siis on kõik tigidad, keegi ei taha rohkem anda.

Kui suur on oht, et see kriis annab suure tagasilöögi kogu sotsiaalsüsteemile?

Ma arvan, et see on väga tõsine probleem ja see teeb mind murelikuks. On hakatud loobuma põhimõtetest, millele siiani on toetunud. Kui võtta näiteks pensionipoliitika või haigekassa rahastamise põhimõtted, siis alguses öeldi, et koguge reserve ja kui vaja, võite need kasutusele võtta. Nüüd öeldakse, et ei tohi võtta. See vähendab süsteemi usaldusväärsust nii töötajate kui ka tööandjate vaatevinklist – tööandjad maksavad ju sotsiaalkindlustusmaksu ja tahavad vastutasuks terveid töötajaid. Üks targa sotsiaalpoliitika reegleid on, et kui on vaja kärpida, siis tuleb kärpida ühekordsete toetuste ja riigieelarveliste programmide arvel, kuid mitte puutuda sotsiaalkindlustust. Meil seda vahet ei tehta. Miks peaks vahet tegema? Sellepärast, et kindlustus on pikaajaline, raha kogutakse aastakümnete jooksul. Kui see süsteem satub poliitilistesse tõmbetuultesse, siis ta kaotab usaldusväärsuse. Me oleme ju viimase aasta jooksul näinud, mis juhtub kapitaliturgudega, kui usaldus kaob.

Üks probleem on ju see, et vajadus sotsiaalteenuste ja abi järele on praegu suurem kui elarves ettenähtud võimalused.

See on heaoluriigis paratamatu vastuolu. Alati on halbadel aegadel heaoluriigis tarbijaid rohkem ja ressursse vähem. Üks võimalus on koguda reserve ja teine võimalus on raha ümber paigutada. On väga raske öelda, millises valdkonnas tuleks rahast loobuda. Ma pean kordama seda, mida olen ka mujal öelnud, et maksude tõstmine on täna paraku ainus tee. Väiksed sammud, näiteks Riigikogu liikmete palga alandamine, ei päästaks Eesti sotsiaalvaldkonda.

On neid, kes ütlevad, et sotsiaalpoliitikale ei tohi palju raha anda, ja neid ei ole mitte ainult poliitikute, vaid ka uurijate ja teadlaste ringkonnas. Kui aga võrrelda Eestit teiste Euroopa riikidega, siis Eesti ei ole isegi enam punane latern, sest ta jääb nii kõvasti maha koguni mitmetest endistest sotsialismimaadest Kesk-Euroopas. Tekib küsimus, et kas tõesti on Eesti nii eriline, et ta suudab saavutada heaolu ja jõukuse täiesti teist teed minnes. Kui teised kulutavad sotsiaalpoliitikale ligikaudu 27% SKP-st, siis meie 12%, kuid me tahame saada sama tulemuse. No andke andeks, ma lihtsalt ei usu, et see niimoodi käib.

Me rääkisime siin enne vastutusest ja vabadusest, aga see, mis need omavahel kokku seob, on usaldus. Inimesed arvavad, ja see on väga levinud arvamus, et poliitika on räpane, ametnikud on korrumppeerunud, ajavad raha oma taskusse ning sellepärast ma makse ei maksagi. Riik mõtleb samamoodi – me ei anna teile toetusi, sest nagunii joote te lapsetoetuse maha, nagunii läheb toetus neile, kellel seda üldse vaja ei ole. Kui vastastikku valitseb selline halvustav suhtumine, ei saagi olla ei korralikku maksumaksjat ega tsiviliseeritud sotsiaalpoliitikat. Kolmas osapool, kes on sotsiaalpoliitikas kindlasti väga oluline, on tööandjad. Ka siin me näeme kahtlustamist ja ebalevat suhtumist. Ma arvan, et Eesti põeb usalduse kriisi.

Kas Eestis valitseb usaldamatus tööandjate ja töötajate vahel?

Jah, kui meenutada hiljutist töölepinguseaduse saagat, siis väga palju arusaamatust suges puhtalt usaldamatuses. Näiteks kardavad töötajad, mis siis saab, kui neid hakatakse valimatult vallandama. Tööandjad jälle ütlevad, et töötajad ongi pätid, ei tee midagi ja muudkui varastavad. Ma kutsun kõiki üles olema selliste üldistustega natuke ettevaatlikum. Kindlasti on Eesti riigis korrumppeerunud ametnikke, pahelisi töötajaid ja verejalulisi kapitalistlikke ettevõtjaid, aga seda ei maksa üldistada. Siin kehtib Kanti eetilise

imperatiiv: ära tee teistele seda, mida sa ei taha, et tehtaks sulle. See algab ikkagi mikrosuhetest. Kui sa ei usalda oma töökaaslast ja ülemust ja ülemus ei usalda sind, siis see tõenäoliselt viib selleni, et tööandjad ja töövõtjad ei suuda kokku leppida töölepinguseaduses. Sotsiaaltöös on samamoodi: kui inimene ikka arvab, et valla sotsiaalametnik on ebaaus või räägib väga isiklikku infot edasi küla peal, siis loomulikult ei saa olla head koostööd. Väga palju sellest usalduse ja vastutuse harmooniast on meie endi teha ja see ei maksa mitte sentigi, erinevalt paljudest kallistest sotsiaalpoliitika programmidest. Ega ilmaasjata ei mõõdeta sotsiaalset kapitali, mille üheks indikaatoriks on lihtne küsimus: kas sa arvad, et enamikku inimestest võib usaldada? Kui inimesed vastavad sellele küsimusele positiivselt, siis kindlasti on ühiskonnas usaldust ka laiemalt.

Kui see number ilmub, on valimised möödas. Millele võiksid kohalikud omavalitsused tähelepanu pöörata?

Kohalikud omavalitsused on väga hea lähtepunkt arutamaks vabaduse ja vastutuse üle. Ma olen teistes Euroopa riikides tähele pannud tsentraliseerimise tendentsi. See ideoloogia, et kohapeal teatakse kõike paremini, kohapeal osatakse täpsemini vajadusi hinnata, on juba eilse päeva muusika. Näiteks Põhjamaades on regionaalse koostöö mudel üha rohkem jõudu kogumas. Põhjus, miks on võetud suund tsentraliseerimisele ja regionaalsele koostööle, on ikkagi tõhususe küsimus, millest võib-olla Eestis valesti aru saadakse. Arvatakse, et kui panna kahe väikese alarahastatud valla sotsiaalsummad kokku, saab midagi normaalselt. Ei saa. Me peame neile ikkagi rohkem raha andma. Kvaliteet ei tõuse lihtsalt sellest, kui kaks väetikest administratiivselt kokku panna. See on asi, mida meie haldusreformi tegijatel on vaja endale teadvustada. Praegu on vallad oma sendid üle lugenud ja saanud aru, et kui lisaraha ei tule, siis midagi väga helget sellest teenuste kokkukõndamisest ei koida.

Mida peaksid vallad pärast valimisi ikkagi tegema? Nad peaksid nendes õiguslikes raamides, mis neil on, mõtlema, mida nad tahavad. Kas vald järgib liberaalset visiooni ja aitab neid, kes on kõige suuremas hädas, või ta läheb, ütleme, kommunitaarset versiooni aluseks võttes, ja panustab teenustele, mida tarbivad kõik. Ma leian, et see on üks oluline otsus, sest ühelgi omavalitsusel ei ole ilmselt võimalik minna mõlemat teed. Kumb tee on õige, oleneb ilmselt väga palju rahvastiku struktuurist.

Teenuste kättesaadavus jääb sel juhul küllaltki ebaühtlaseks.

Aga jääbki. Ja ma arvan, et selles ongi omavalitsuste eelis, et nad saavad kasutada erinevaid sotsiaalpoliitika mudeleid. Poliitikateaduses on selline mõiste nagu hääletamine jalgadega. Inimesed kolivad ära piirkondadest, kus kogukonna mudel ei vasta nende ootustele. Miks mitte panna inimesed liikuma sellega, et sa pakud atraktiivset mudelit? Võib-olla on see natuke utreeritud ja küüniline visioon, aga ühed vallad võiksid hakata rohkem panustama noortele inimestele – lasteadeadele ja koolidele ja noortele mõeldud sporditegevustele ja teised vallad eakatele – hoolekandele, päevakeskustele, hästi ligipääsetavale arstiabile, pikaarviteenustele jms. See võiks olla üks alternatiiv. Ma arvan, et rasketes majandusoludes peab mõtlema võimalikult julgelt, kiirelt ja, nagu on moes öelda, innovaatiivselt. Loomulikult enne, kui ummisjalu tormata uut ideed rakendama, tuleb kindlasti teha tasuvus- ja sotsiaalsete mõjude analüüs.

Kuidas saaks riik omavalitsusi toetada? Väga lihtne – omavalitsustele tuleb raha anda. Ükskõik, kas majandus on halb või hea aeg, Eesti omavalitsused saavad protsentuaalselt kogu maksulaekumisest väga väikese osa. Nende kohustused ja riigi poolt eraldatav ressurss ei ole vastavuses. Kohalikud omavalitsused on sama tundlik koht rahalisteks kärbeteks nagu sotsiaalvaldkond.

Küsis Regina Lind

Hooldaja määramine ja hooldajatoetuse maksmine kohalikes omavalitsustes

Astrit Ujok

*Türi valla sotsiaaltöö spetsialist
sotsiaalteaduste magister*

Riik andis 1. aprillist 2005 hooldajatoetuse maksmise täiskasvanud puuetega inimeste hooldajatele üle kohalikule omavalitsusele, põhjendades seda asjaoluga, et kohalik omavalitsus on abivajajale lähemal ning võimeline objektiivsemalt hindama abivajajale hooldaja määramise ning hooldajale hooldajatoetuse maksmise vajalikkust. Kohalikud omavalitsused töötasid seejärel välja omad hooldajatoetuse määramise ja maksmise korrad, kus reglementeeritakse hooldajatoetuse maksmise põhimõtteid, hooldajatoetuse saajate ringi ning hooldajatoetuse suurst. Lugeses omavalitsustes väljatöötatud määrusi, avastasin, et omavalitsused tõlgendavad hooldajatoetuse maksmisel seadusi küllaltki erinevalt. Töötades omavalitsuses puuetega inimeste hoolekande alal ning tegedes igapäevaselt hoolduse seadmise ja hooldajatoetuse maksmise küsimustega, pakkus mulle suurt huvi, mis mõtteid ja küsimusi on tekkinud teistel sotsiaaltöötajatel seoses hoolduse seadmise ning hooldajatoetuse maksmisega ning millist abi osutatakse puuetega inimestele hooldaja mitterääramise korral. Artikli aluseks on 2009. aasta kevadel Tallinna Ülikoolis rakendusliku sotsiaaltöö erialal kaitsitud magistriröö, mille juhendajaks oli Tiia Tamm.

Uurimuse eesmärk, meetodid ja teoreetiline raamistik

Uurimuse eesmärk oli välja selgitada, kuidas on korraldatud puuetega inimestele hoolduse määramine ja hooldajatoetuse maksmine kohalikes omavalitsustes ning uurida võrdlevalt selle erinevaid tõlgendusi ühiste mustrite ja erinevuste leidmiseks.

Uurimisainestiku kogumise meetodina kasutasin struktureeritud ankeetküsitlust ja dokumendianalüüsi, mis andis ülevaate hooldajatoetuseks määratud raha kasutamisest Eestis. Ankeetküsitluse valimi lõplikuks suuruseks kujunes 95 omavalitsuse sotsiaaltöötajat kõigist Eesti maakondadest, kes tegelesid puuetega inimeste hoolekande küsimustega. Andmed kogusin meilitsi ajavahemikus 7. detsember 2008 kuni 1. märts 2009.

Oma töös uurisin selliseid küsimusi nagu puuetega inimeste arv vallas ning mitmele neist on määratud hooldus ja kui hooldust ei ole määratud, siis mis põhjustel; kas hooldajaks määratakse töötavat või teises omavalitsuses elavat inimest, mitu hoolealust ühele hooldajale määratakse. Samuti huvitas mind sotsiaaltöötajate arvamus puuetega inimestele suunatud raha piisavuse ja kasutamise ning hooldajatoetuse maksmise vajalikkuse kohta ning see, kas sotsiaaltöötajad peavad vajalikuks hooldaja määramise ja hooldajatoetuse maksmise riiklikku regulatsiooni. Uurisin ka sotsiaaltöötajate arvamust võrdse kohtlemise printsiibi rakendamise võimalikkusest töös puuetega inimestega ning väärtuskonfliktide esinemisest sotsiaaltöötaja ja klientide vahelistes suhetes. Samas pakkusin sotsiaaltöötajatele võimalust teha ettepanekuid ning kommenteerida puuetega inimestega seotud teemasid.

Uurimuse teoreetiline raamistik toetub süsteemiteooriale ning kogukonnatööle.

Süsteemiteooria kohaselt sõltub inimeste rahuldav elu nende lähima sotsiaalse keskkonna süsteemidest. Inimesi võivad aidata nii mitteformaalsed (perekond, sõbrad jne) kui ka formaalsed süsteemid (kogukonnagrupid, ametiühingud, haiglad, koolid jne). (Pincus ja Minahan 1973, viidanud Payne 1995a). Kogukonnatöö ülesanne on mobiliseerida kasutamata ressursid kogukonnas (naabrid, sõbrad, kolleegid, abivajava inimese sugulased) (Payne 1995b). Kohaliku omavalitsuse roll on seista oma kogukonna huvide ja vajaduste eest ning teha koostööd kogukonna liikmetega. Kogukonnas on inimrühmi, kes ei tule iseisvalt toime ning vajavad abi oma igapäevaelu korraldamisel. Üheks selliseks rühmaks on puuetega inimesed, kelle igapäevaelu paremaks korraldamiseks peab omavalitsus välja töötama teenuseid ja toetusi, mis parandaksid nende toimetulekut.

Uurimistulemused

Hooldaja määratakse lähtudes abivajadusest. Hooldaja määratakse perekonnaseaduse § 105 alusel eestkostetasutuse poolt täisealisele teovõimelisele isikule, kes vaimsete või kehaliste puuete tõttu vajab abi oma õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel. Kooskõlas puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadusega (PISTS) on hooldaja määramine kohaliku omavalitsuse ülesanne alates 1. jaanuarist 2001. Uurimusest selgus, et hooldajat ei määrata siiski kõigile taotlejatele, hooldus võidakse kompenseerida ka toetuse maksmise või teenuse osutamise kaudu. Keskmise puude korral määratakse hooldust suhteliselt harva. Siin võib olla tegemist nende juhtudega, kui isiku puudeaste ei vasta tema tegelikule abivajadusele (vrd Knuut, 2005). Üldjuhul määratakse raske või sügava puudega isikule hooldaja ülalpidamiskohustusele vaatamata, lähtudes taotleja abivajadusest ning ka teenuste vähesuse või puudumise korral. Paljusid puudega inimesi hooldavad nende pereliikmed.

Hooldajaks võõras inimene või pereliige. Hooldaja määramisel on omavalitsused küllaltki paindlikud. Kui Knuudi (2005) uurimuse andmetel määrati kõige sagedamini hooldajateks abikaasasat, siis käesolevast uuringust (2009) selgus, et 60% juhtudel määratakse hooldajaks võõras inimene. Kõige vähem määrati hooldajateks eraldi elavaid täiskasvanud lapsi. Siin võib olla põhjuseks laste elama asumine välismaale või teise maakonda, mis ei võimalda hooldust teostada, või siis ei ole täiskasvanud lapsed võimelised oma abivajavaid vanemaid reaalselt abistama.

Hooldaja võib käia tööl. 89% respondentide kinnitusel on nende vallas võimalik määrata hooldajaks ka töötav inimene, juhul kui „*kui hooldatav seda soovib ja hooldaja suudab tagada hoolduse*” (R3).

Hooldaja elukoht. Reenumägi (2005) järgi on hooldaja elukoht määrav ainult hooldaja määramise menetluses, kus tuleb kindlaks teha, kas hooldaja oma elukoha asjaolusid arvestades on võimeline hooldust teostama ja hooldusvajadust rahuldama. Uuring näitas, et 66% uurimuses osalenud omavalitsustes võidakse puudega inimese hooldajaks määrata ka teise valla elanik. Enamus respondente pidas oluliseks inimese rahulolu ning paljudel juhtudel elasid nii hooldatav kui hooldaja ühes vallas (mõnel juhul ka ühisel elamispiiril, kuid sissekirjutust ei olnud muudetud) või valdade piirimail ning see ei olnud takistuseks hooldustöö teostamisel. Ka esines juhte, kus sügava puudega isik on elama asunud teise omavalitsusse, kuid on soovinud säilitada sidemed endise kogukonnaga. (Tavaliselt on sel juhul minu kogemuse põhjal tegemist voodihaige inimesega). Teisest vallast hooldaja mitterääramise põhjuseks on sotsiaaltöötajate uskumus, et teisest vallast hooldaja ei suuda tagada hoolealusele vajalikku hooldust; samuti näeb valla kord ette, et teisest vallast hooldajaid ei määrata.

Hooldajal mitu hoolealust. Tihti määrab vald ühele hooldajale mitu hoolealust, kui hooldaja suudab rahuldada mitme puudega inimese hooldusvajaduse. Nii määratakse mitu hooldust ühte perre ja lähedal elavatele naabritele.

Hooldus ja hooldajatoetus on sageli reguleeritud ühe määrusega. Uurimusest selgus, et hoolduse määramise ja hooldajatoetuse maksmise kord on reguleeritud ühe määrusega 51%

uurimuses osalenud valdades, ülejäänutes kehtib ainult hooldajatoetuse määramise ja maksmise kord. Hoolduse seadmise reguleerimine hooldajatoetuse määrustega on vastuolus põhiseaduses sätestatud seaduse prioriteedi põhimõttega, mille kohaselt omavalitsus ei või küsimust, mis on seadusega reguleeritud, oma õigustloovast pädevust laiendades ise reguleerima asuda – hooldaja määramine on sätestatud perekonnaseaduses (Jöks 2007, 17). Hooldajatoetuse maksmine on reguleeritud SHS § 23 lõige 1 alusel, mis annab võimaluse maksta linna- või vallavalitsusel täiendavaid sotsiaaltoetusi KOV eelarvest KOV volikogu poolt kehtestatud tingimustel ja korras.

Alternatiivsete teenuste kättesaadavus on erinev. Hooldaja määramise asemel pakutakse puudega isikule kõige sagedamini transporditeenust (83%), koduteenust (81%) ja rahalist toetust (79%). Päevakeskuse teenuse osutamine on tagasihoidlikum – seda ei pakuta 41% respondendi vallas ning 46% valdades ei ole isikliku abistaja teenust. Alternatiivsete teenustena nimetati veel sotsiaalkorteri eraldamist, hooldamist hoolekandeesutuses, duši või sauna kasutamise võimaldamist, pesupesemist ja riiete pisiparandust päevakeskuses, elu-aseme kohandamist, abivahendite maksumuse hüvitamist või tasuta kasutusse andmist, pe-reabilise teenust, korstnapühkimist, abi aiatöödel, intervallhooldust või päevahoidu hooldekodus, õendusteenust, sotsiaalnõustamist, tegevusteraapiat, massaaži, tugiisikuteenust jt teenuseid.

Kõik hooldajad ei saa hooldajatoetust. Hooldajatoetuse maksmist peetakse mitmetes riikides üheks võimaluseks tunnustada hooldaja tööd (Pijl, Johansson 2003; vt Knuut 2005). Uuringu andmeil makstakse hooldajatoetust kõigile taotlejatele 81% omavalitsustes, teistes aga kehtivad piirangud hooldajatoetuse maksmisel. Piiranguid põhjendati ülalpidamiskohustusega või hooldatava tervise paranemisega „[toetust ei maksta] näiteks lähisugulaste (kooselavate) puhul, kui hooldatava tervis on niivõrd paranenud, et ta saab ise hakkama enese eest hoolitsemisega, kuid vajab abi majapidamistöodes (puude- ja vee tuppatoomine, koristamine jne). Sellisel juhul jätmata hooldatavale hoolduse seatuks, kuid hooldajatoetust ei maksa. Haige inimese tervis võib halveneda ning siis ei ole vaja seada hooldust, võib hakata jälle maksta hooldajatoetust või määrata talle teenust”. (R4).

Uurimusest selgus ka rida teisi tingimusi, kui hooldajatoetust ei maksta: „... üldiselt ei maksta hooldajatoetust, kui hooldaja töötab või ei ole võimeline ajutiselt hooldust tagama. Samuti kui hooldatav on pikema perioodi jooksul haiglas. Kui hooldaja on üliõpilane stationaarses vormis, võidakse talle samamoodi mitte maksta toetust. Samuti kui hooldaja on sissekirjutatud väljaspool KOV territooriumi. Kui hooldada on üle ühe abivajava inimese, ei pruugita kõigi eest toetust maksta jne... Kindlasti ei maksta toetust hooldajale, kellele on vahepeal määratud raske või sügav puue, st ta ise vajab juba hooldust. Samuti võidakse toetust mitte maksta hooldajatele, kellel on perekonnaseaduse järgne ülalpidamiskohustus.“ (R73).

Hooldajatoetuse maksmiseks ei jätku ressursi. Hooldajatoetusteks ettenähtud rahalisi vahendeid hindasid sotsiaaltöötajad ebapiisavateks, selgitades, et põhiliselt kasutatakse seda raha ainult hooldajatoetuse maksmiseks ja tööealise mittetöötava hooldaja eest sotsiaalmaksu maksmiseks (2009. a 1436 kr kuus). Hooldajatoetuse summat (240 kr raske ja 400 kr sügava puudega inimese hooldamise eest) pidasid respondendid liialt väikeseks, kuid omavalitsustel pole võimalik rohkem maksta. Respondentide hinnangul ei saa hooldajatoetust võrdsustada töötasuga, millelt on vaja maksta sotsiaalmaksu, kuna tegemist on pigem sümboolse toetusega.

Taotluste menetlemisel tuleb ette väärtuste konflikte. Puutudes kokku mitmesuguste väärtussüsteemidega, peab sotsiaaltöötaja tundma ennast ja oma siseilma, oma tundeid ja hoiakuid ning säilitama lugupidamist teiste vastu igas olukorras. Väärtuste konflikti korral

tegutseb sotsiaaltöötaja oma parema arusaamise kohaselt. (Kreem 1995, 74). Mõnel sotsiaaltöötajal oli raske leppida sellega, kui hooldajaks tuli määrata kliendi lähisugulane:

„Väärtushinnangute konflikt kohe kindlasti oma vanemate või abikaasa hooldajaks määramine – nii või teisiti elatakse sageli koos ja hoolitsetakse vastastikku üksteise eest, aga nuruda oma isale särigi pesemise ja sauna talutamise eest hooldustasu ... pole sõnu!“ (R76).

Põhilised konfliktid hoolduse taotlejaga tekivad sotsiaaltöötajatel aga siis, kui isikul puudub tegelik abivajadus, aga puue on määratud: *„hoolduse tahtjal on kõik paberid korras, peab määrama, kuigi tegelikult saaks isik ilma hooldajata hakkama“* (R42). On juhtunud, et hooldusvajaduse hindamise ajal satub klient vestlushoogu ja jookseb mingeid pabereid tooma, unustades kepid ja kargud. *„Hooldusvajaduse hindamisel – ise laulab, tantsib ja lööb trummi – ja siis kui taotleb endale hooldajat, siis tuleb kahe kepigaga ja kukub või kokku. Ma arvan, et väikeses vallas on see eelis, et ega ikka udu ajada eriti ei saa. Olen vana olija ja tunnen absoluutselt kõiki inimesi ja nende olusid. Ja siis tulebki konflikt sellel pinnal.“* (R3).

Konflikte esines seoses klientide arusaamaga, et hooldajatoetus on kui lisapension või sisetulek, mitte hooldajale ettenähtud toetus: *„Tegelikult võetakse seda kui uut rahaallikat. Inimesed võtavad seda kui normi, et peabki nii olema. Inimesed ei taha teenuseid kasutada, vaid aimult seda väikest raha ja ei saada ka sellest aru, et iga juhused on ju erinevad ja ma ei selgita, miks naabrile on tehtud teine otsus.“* (R18).

Tihti leiavad kliendid, et kui on määratud puue, siis peab määrama hooldaja ja maksma hooldajatoetust olenemata sellest, et tegelikult abivajadust ei ole (põhjenduseks „aga miks teised saavad“). *„Ei soovita hooldust, vaid raha. On raske või sügav puue, kuid tuleb ideaalselt veel ise toime ja arvan, et kuna tal on puue, siis on riigi poolt ikka ette nähtud talle hooldajatoetus ja kõik.“* (R21).

Uurimusest selgus, et konflikte klientidega hoolduse taotlemisel puudega inimesele on olnud 63% sotsiaaltöötajatest.

Riiklik regulatsioon – vajalik või mitte? 67% respondente arvas, et hoolduse määramise ja hooldajatoetuse maksmist tuleks riiklikult reguleerida: *„See sama riiklik kord, mis oli pensioniametis enne omavalitsustele üle andmist, oleks võinud jääda kehtima, kuigi maksjad muutusid. Sellises olukorras oleksid inimesed saanud võrdsetel alustel toetust ja hooldaja määramine ei oleks omavalitsuste lõikes nii erinev.“* (R6).

„Kindlasti oleks omavalitsuse sotsiaaltöötajal lihtsam ja puuetega inimeste arvates ka õiglasem, kui riigis oleks ühtsetel alustel reguleeritud hooldaja määramise ja hooldajatoetuse maksmise kord (nagu oli)...“ (R65).

Vähemuses olevad (31%) sotsiaaltöötajad arvasid, et ühtne hoolduse määramise ja hooldajatoetuse maksmise kord oleks jäik ja omavalitsustele peaks jääma võimalus süsteemi kohendada vastavalt oma tingimustele ja vajadustele. Öeldi ka seda, et riik ei suuda välja töötada kõiki osapooli rahuldavat ühtset korda:

„Kui raha ei tule riigieelarvest, siis ei ole riigil ka mõtet reegleid kehtestada. Igal OV-l on omad tavad, rahalised ressursid ja muu toetuste-teenuste süsteem, nii et las igaüks ikka ise kehtestab reeglid enda rahade kasutamise kohta.“ (R25).

Võrdse kohtlemise printsiipi on raske rakendada. Puuetega inimestele võrdsete võimaluste mittetagamine rikub nende inimväärikust, samas kui võrdsete võimaluste tagamine ühiskonna kõikide rühmade liikmetele aitab kaasa demokraatialle ja sotsiaalsele ühtekuuluvusele. (Tegevuskava puuetega inimeste... 2009). Respondentidel esines mitmesuguseid arusaamasid võrdse kohtlemise printsiibi rakendamise kohta töös puuetega inimestega. Küsimusele, kas praegu oleks konkreetselt võimalik rakendada võrdse kohtlemise printsiipi töös puuetega inimestega, vastas 64 respondenti 95-st. Neist 52% ei pidanud võrdse kohtlemise printsiibi rakendamist võimalikuks, 23 % oli ebakindlal positsioonil ja vaid 25% pidas võrdset kohtlemist võimalikuks. Kuigi respondendid olid arvamusel, et sotsiaaltööd ei

saagi teha võrdset kohtlemist rakendamata, ilmselt pidasid nad sellele küsimusele vastates silmas seda, et palju sõltub kohaliku omavalitsuse võimalustest: „...see nõuab piisavalt ressursse, mida napib. Keegi ei tohiks jääda ilma seadusega ettenähtust oma puude tõttu. KOV asukoht, teenuste kättesaadavus, inimressurss koos eelarveliste vahenditega ikkagi ei võimalda kõigile puuetega inimestele vajalikku osalemist ühiskonnas.“ (R50).

Arvati, et võrdse kohtlemise põhimõtet on võimatu rakendada hoolduse määramise ja hooldajatoetuste maksmiste erineva korralduse tõttu eri omavalitsustes ning teenuste kättesaadamatuse tõttu keskustest kaugel asuvates omavalitsustes: „ei kindlasti mitte, sest antud hetkel on omavalitsused ise koostanud omale väljamaksmise korrad ja hooldaja määramise korrad, mis on erinevad, nii et võrdsest kohtlemisest ei saa siinkohal juttugi olla. Ka pakutavad teenused on väikeses ja linnakeskustest kaugemale jäävates omavalitsustes raskesti kättesaadavad ja teenusele suunamiseks on kulutused transpordile juba väga suured.“ (R6). Oldi ka arvamusel, et „Inimesed pole kunagi võrdsed ja igaihe puue on väga individuaalne. See, mis ühele vajalik, ei huvita teist üldsegi. Võrdne saab olla õiguses taotleda abi võrdsest teiste puuetega inimestega, samuti õiguses omada samasuguseid võimalusi kui terved. Kas neid võimalusi aga kasutada, jääb igaihe enda otsustada...“ (R67).

Riiklik poliitika vajab täiendamist. Huvitav oli lugeda respondentide arvamusi seoses puuetega inimestega. Mõned sotsiaaltöötajad, kes avaldasid uurimuses oma arvamuse, leidsid, et vanadus ei ole puue ning pensioniealistele puude raskusastme määramine tuleks ära lõpetada, või kui seda on vaja teha, siis suurendada puudetoetust hooldajatoetuse võrra, sest nii jääks ära abikaasade/elukaaslaste, laste/vanemate hooldajaks määramine. „Suur kokkuhoid oleks juba enne nimetatud puudetoetus panna suuremaks ja hooldajatoetus ära lõpetada. Kui palju inimesi saaks sisulisemat tööd teha, kui kraadida naabrite vahel ühesugust toetuse suurust. Pereseadus ütleb, et lapsed on kohustatud ja selge! Omavalitsus hooldaks siis ilma lasteta vanurid ja ei oleks seda kemplemist.“ (R5).

Esines ka rahulolematust riigi poliitikaga puuetega inimeste osas. „Riik tahab kõik tasakesi OV kaela sokutada ja kannatajaks on puudega inimesed. Kui palju on juba muudetud puudega inimeste sotsiaaltoetuste ja puude määramisega seoses olevaid seadusi ja neid tuleb veelgi. Riigi ühtne sotsiaalpoliitika jätab tugevasti soovida !!!!!“ (R16). „Kui puuetega inimesed saaksid inimväärset pensioni arvestades nende puuete omapära ja sellega kaasnevat kulutusi, ei oleks ka probleeme. Praeguse uue süsteemi vilju me veel ei tea – taheti teha järjekordselt üks hea asi, aga välja kukub nagu alati. Kahjuks praeguse süsteemi käivitamise vead ja kulud peab kohalik omavalitsus kinni maksma oma eelarvelistest vahenditest, et inimene saaks mingisugustki raha toimetulekuks.“ (R45)

Arutelu ja kokkuvõte

Uuringu põhjal selgus, et kohalikes omavalitsustes on **ühised mustreid hoolduse määramisel**: põhiliselt lähtutakse puudega inimese abivajadusest ülalpidamiskohustust arvestamata ning seda ka hooldajatoetuse maksmisel. Arvan, et kindlasti tuleb hooldus seada seaduslike ülalpidajateta isikutele, kui hooldaja mitterääramine toob kaasa isiku elukvaliteedi olulise languse. Vajadus hoolduse seadmise järele peresiselselt on kindlasti raske või sügava puudega voodihaige isiku puhul, kui hooldaja (abikaasa, laps) ei saa hooldamise tõttu tööl käia ning abivajadust ei ole võimalik rahuldada teenuste osutamise teel. Samuti tuleb pakkuda perele abi hoolduse seadmisega, kui pere toimetulek on seoses hooldustegevusega oluliselt halvenenud ning perel ei jätku hoolduseks ressursi (materiaalset, psüühilist, füüsilist). Hoolduse ja teenuste pakkumine igapäevase toimetuleku parandamiseks võimaldab inimesel võimalikult kaua elada oma kodus.

Uurimus näitas, et enamuse valdade seatud kriteeriumid võimaldavad määrata hooldajaks ka töötav inimene, 66% uurimuses osalenud omavalitsustest võidakse puudega inimese

hooldajaks määrata ka teise valla elanik. Mina isiklikult ei näe põhjust, miks ei võiks olla teise valla elanik hooldajaks – tähtis on puudega inimese rahulolu hoolduskvaliteediga. Sotsiaaltöötaja saab teostada järelevalvet hoolduse toimimise üle ning mitterahuldava tulemuse korral on alati võimalik leida hoolealuse jaoks teine lahendus. Sama kehtib ka tööil käiva isiku hooldajaks määramise puhul – oluline on see, et ta suudaks hoolduse tagada. Hooldajaks sobib hästi ka mõni naaber. On suurepärane, et kogukonnas märgatakse oma abivajavaid kogukonnaliikmeid, sest on palju üksikuid abi vajavaid inimesi. Eriti hästi toimib naabriabi hajaasustuspriirkonnaga külakogukondades, kus ei ole võimalik teenuseid saada ning puudega inimestel (ka eakatel) puudub ligipääs kauplusele, pank, arsti juurde jne.

Ühiseid mustreid on ka hooldajatoetuse määramisel: hooldajatoetust makstakse mõnede eranditega kõigile hooldajatele. Minu arvates, kui hooldus on seatud, siis tuleks igal juhul hooldajale toetust maksta, v.a juhul, kui hooldaja ise ei soovi toetust saada. Minu praktikas on ka mõned sellised juhtumid. Sel juhul on hooldaja määramine puudega inimesele pigem turvatunde küsimus – kindlustunne, et keegi „hoiab pilku peal”.

Puudega inimesed soovivad teenuseid, mis toetaks nende elamist kogukonnas. Hooldust ei peaks määrama, kui isiku abivajadust saab rahuldada teenuste osutamisega või toetuste maksimisega. Uurimus näitas, teenuste valik sõltub omavalitsuste rahalistest võimalustest ja prioriteetidest. Väikestel valdadel ei ole võimalik pakkuda eri sihtrühmadele nende vajadustele vastavaid teenuseid, pigem kasutatakse võimalust osta teenust sisse teisest vallast, kus teenus on välja töötatud ja toimib.

Asjaolu, et hoolduse määramise ja hooldajatoetuse maksmise kord on 51% uurimuses osalenud valdades reguleeritud ühe määruusega, näitab kuivõrd erinevalt omavalitsused seadusi tõlgendavad. Kuna selline korradus on vastuolus põhiseadusega, peaksid omavalitsused seda õiguslikku probleemi teadvustama ja lahendama. Endine õiguskantsler A. Jõks pööras juba 2007. aastal tähelepanu sellele, et kuna osas omavalitsustes ei tehta vahet hoolduse seadmisel ja hooldajatoetuse maksmisel, siis on tekkinud olukord, et hoolduse seadmisega on ühtlasi tunnistatud isiku abivajadust ning talle hooldajat määrates on tehtud kindlaks, et konkreetne isik sobib abivajajat hooldama. Samas hooldajatoetuse maksmisest keelduva otsuse langetamisel sisuliselt hinnatakse ümber eelnevad otsused. (Jõks 2007, 17)

Uurimusest selgus, et sotsiaaltöötajad peavad hoolduse määramist vajalikuks. Hoolduse määramine puudega inimesele annab võimaluse võimalikult kaua elada iseseisvat elu väljaspool hoolekandeaustust. Hooldajatoetuse summat aga pidasid respondendid liiga väikeseks. Hooldaja määramise taotluste menetlemisel esineb sotsiaaltöötajatel sageli nii sisemisi konflikte kui konflikte suhetes klientidega. Mul on kogemus hooldusvajaduse hindamisega, kus puudega inimene, saates mind minema peale hooldusvajaduse hindamist, nentis: „Ah, ei olnudki nii hull! Naabrinaine käskis hästi vilets olla, muidu ei saa mees hooldajaks olla!” Klienti puudutavaid otsuseid ja valikuid tehes on väga tähtis, et sotsiaaltöötaja oleks teadlik oma väärtushinnangutest, peaks kinni kutseeetikast ning oleks kompetentne (Tamm 2008, 48). Väga tähtis, et sotsiaaltöötajal oleks erialane ettevalmistus, uuringus osalenud sotsiaaltöötajatest oli erialane kõrgharidus vaid 58%. Läbipõlemise vältimiseks peaksid kohalikud omavalitsused võimaldama sotsiaaltöötajatele **supervisiooniteenust**.

Kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajad püüavad rakendada **võrdse kohtlemise printsiipi** töös puuetega inimestega, kuid ka see sõltub paljuski omavalitsuse poliitikast ning prioriteetidest. Esmapilgul tundub, et küsimusele võrdse kohtlemise printsiibi rakendamise kohta on lihtne vastata, kuid järele mõeldes tekib küsimus, mida võisid respondendid võrdse kohtlemise all mõelda. Võib-olla oleks selguse huvides õigem olnud esitada küsimus lähtuvalt „Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreeglitest“ (1995) toodud määratlusest, kus öeldakse, et võrdne kohtlemine on ligipääs haridusele, infole, teenustele, meditsiinile, õigus tööle, perelele ja isikupuutumatusse, otsustamisele, sotsiaalkindlustusele ja sissetulekule, kaasa rääkimisele seadusandluses jne. Toetudes sellele määratlusele arvan, et

võrdse kohtlemise põhimõtteid tuleb töös puuetega inimestega jälgida mitte ainult hoolduse ja teiste teenuste määramise kontekstis, vaid kogukonnas tervikuna. Lähtuda tuleb konkreetsest abivajadusest. Hoolduse seadmise eesmärgiks peab siiski olema puudega inimese hooldusvajaduse rahuldamine, mitte hooldajatoetuse saamise võimaldamine, mis on kahjuks olnud, minu kogemuse järgi, paljude teenusetaotlejate esmaseks sooviks.

Üheks oluliseks küsimuseks kujunes see, kas hooldaja määramist ja hooldajatoetuse maksmist tuleks riiklikult reguleerida. 67% respondente arvates oleks ühtne **hoolduse määramise kord** vajalik, kuna see tagaks puudega inimesele talle vajaliku teenuse samadel tingimustel sõltumata tema elukohast (mis on tähtis näiteks elukoha vahetusel), ühtne kord aitaks kaasa ka puuetega inimeste võrdse kohtlemise printsipti rakendamisele. Olen nende respondentidega samal seisukohal, sest praegu on ainult õiguskantsler (Jöks 2007) selgitanud, kuidas tõlgendada seadust hooldaja määramisel. Hoolduse seadmise ja hooldaja määramisel oleks ametnikul abi **menetlusjuhendist**, milles on kirjeldatud, millistel juhtudel on hoolduse seadmine ja hooldaja määramine õigustatud, kuidas on korraldatud järeelvalvet hooldaja töö üle ja milliseid toiminguid hooldus endas sisaldab. Selline juhend annaks sotsiaaltöötajale ja kliendile kindluse, et sarnastel juhtudel toimitakse ühtemoodi. Sotsiaalministeerium võiks sellise näidismenetlusjuhendi koostada. Ise olen välja töötanud oma töö kergendamiseks menetlusjuhendi, arvestades õiguskantsleri soovitusi, kuigi pole seda veel tõesse rakendanud.

Seoses SHS § 23 lõike 2 kehtetuks tunnistamisega alates 1. märtsist 2009 ei ole aga enam vajadust ühtse **hooldajatoetuse määramise ja maksmise korra** järele, kuna kohalikel omavalitsustel on õigus ise otsustada, kellele ja kui palju toetust maksta. Täna (oktoober 2009) on omavalitsustel omad seisukohad toetuse maksmise kohta (vt kohalike omavalitsuste õigusakte Riigi Teatajas). Türi vallas makstakse toetust sügava puudega isikute hooldajatele; raske puudega psüühilise erivajadusega isikute hooldajatele; raske puudega isiku hooldajale juhul, kui hooldatava ülalpidamiskohustusega isik ei ole suuteline tervislikult seisundist tulenevalt oma ülalpeetavat hooldama. Samuti makstakse toetust puudega lapse hooldajale. Toetust makstakse nii laste kui täiskasvanute hooldajatele hooldatava raske puude puhul 360 krooni kuus ning sügava puude korral 600 krooni kuus.

Kokkuvõttes said uurimuse eesmärgid täidetud. Uurimuse läbiviimine andis mulle suurepärase kogemuse. Sain kinnitust, et sotsiaaltööd tehakse südamega ning küsimused ja seisukohad, mis on vaevanud mind, ei ole võõrad ka teistele sotsiaaltöötajatele – meil on samad rõõmud ja samad mured. Täna oma juhendajat Tiia Tamme ja kõiki sotsiaaltöötajaid, kes aitasid kaasa minu uurimuse valmimisele, jagades minuga oma mõtteid.

Viidatud allikad

- Jöks, A. (2007). Hoolduse seadmine ja hooldajatoetuse maksmine ehk parema ja vasaku käe koostööst. *Sotsiaaltöö*, 6, 16–20.
- Knuut, M. (2005). Puuetega inimestele perekonnaseaduse paragrahv 105 alusel määratud hooldus ja selle kvaliteet Tartu linna näitel. Sotsiaaltööteemaliste üliõpilasuuringute kogumik II. Tartu Ülikooli Kirjastus, 49.
- Kreem, R. (1995). *Sotsiaaltöö teooria ja praktika*. Sotsiaaltöö rahvusvaheline areng. Kogumik. Koostaja Kreem, R. ESKL Eesti Sotsiaaltöötajate Koondis Lääneriikides. Tartu, 39, 74.
- Perekonnaseadus. (1994). Riigi Teataja I, 1994,75,1326
- Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus (RT I 1999,16,273)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12905147&searchCurrent> (29.04.2009)
- Reenumägi, A. (2005). Hooldajatoetusega seonduvad probleemid. <http://www.oiguskantsler.ee/files/46.doc> (10.05.2007)
- Payne, M. (1995a) Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus. Tallinn, 111–114.
- Payne, M. (1995b). *Social Work and Community Care*. Macmillan Press Ltd, 165–172.
- Pijl, M., Johansson, L. (2003). Filling the Care Gap. A critical analysis of the support of cares of older persons. <http://www.ageing-in-europe.org/murciapapers/Pijl.pdf> (21.10.09)
- Puuetega inimestele võrsete võimaluste loomise standartreeglid (1995). Eesti Puuetega Inimeste Koda.
- Sotsiaalhoolekande seadus (1995). Riigi Teataja I, 21, 323.
- Tamm, T. (2008). Ametikasv ja professionaalsus. TLÜ Kirjastus. Tallinn
- Tegevuskava puuetega inimeste õiguste kaitse ja ühiskonnas täisosalusel edendamiseks: puuetega inimeste elukvaliteedi tõstmine Euroopas 2006–2015. (2009). Sotsiaalministeerium. Eesti Puuetega Inimeste Koda. Tallinn. <http://www.epikoda.ee/include/blob.php?download=epikfpag&id=0028> (12.04.2009)

Vabatahtlikust tegevusest sotsiaalvaldkonnas

Kersti Puhm, COVO' projekti koordinaator Eestis

Vabatahtlike kasutamine on muutunud paljudes sotsiaaltöö valdkonnades järjest olulisemaks. Sotsiaalasutused saavad vabatahtlike abiga mitmekesistada oma tegevusi, vabatahtlikud aga saavad väärtuslikke kogemusi. Eriti on tähtis see neile, kes hetkel või enam ei ole tööalaselt aktiivsed. Sotsiaalprojekte, milles vabatahtlikud saaksid osaleda, on päris palju.

Euroopas nähakse vabatahtliku tegevuse mõju ühiskonnale mitmel tasandil:

- **üksikisik** – vabatahtlik tegevus parandab inimese elukvaliteeti ja annab talle tegevuskogemuse
 - **organisatsioon** – vabatahtlike abiga saab parandada teenuste kättesaadavust ning kvaliteeti
 - **ühiskond** – vabatahtlik tegevus suurendab ühiskonna sotsiaalset kapitali.
- (Vabatahtlike tegevuse arengukava 2006).

Vabatahtliku tegevuse kasutegurit ühiskonna jaoks illustreerib näide Austriast.

Salzburgi vabatahtlikud kiirabi parameedikud magavad öö jooksul ainult kaks tundi. Üks hädaabikõne järgneb teisele ning hommikul lähevad paljud otse tööpostile. Punase Risti vabatahtlikud teevad 530 000 tasuta töötundi aastas, mis rahasse ümberarvestatult tähendaks 12,7 miljonit eurot aastas 24-eurose tunnitasuga. Kõik Austria 48 460 vabatahtlikku panustavad kokku 10 miljonit tundi, mis rahasse ümberarvutatuna teeb 207 miljonit eurot aastas. Viini Majandusülikooli uurija Eva More-Hollerweger'i sõnul peaks inimene küsima endalt, mida selline pühendumus talle tähendab, ning viitab, et vabatahtlikku tegevust on võimalik senisest enam väärtustada. Näiteks Ameerika Ühendriikides küsitakse uue töötaja värbamisel ka tema eelnevat vabatahtliku töö panust. Austria Caritas'e president Franz Küberl rõhutab, et vabatahtliku töö olulisim aspekt on selle tunnustamine ühiskonna poolt. Ta väidab, et vabatahtlikud näitavad üles inimlikkust, mille eest pole võimalik maksta. Samuti viitab ta sellele, et tõenäoliselt mida vaesem on inimene ja ebakindlam tema olukord, seda rohkem sõltub riik vabatahtlike panusest, et pakkuda leevendust. Kuid parem koordineeritus vabatahtlike ja kutseliste töötajate vahel peaks olema tagatud. (Müller 2009)

Vabatahtlik tegevus Euroopa Liidu liikmesriikides

Rääkides Euroopa Liidu riikide kodanike väärtustest ja ühiskonda panustamisest, siis Eurobaromeetri 2007. aasta uuring 27 liikmesriigis näitas, et ligi 26 800 intervjuueeritu hulgast osaleb ainult iga kolmas aktiivselt vabatahtlikus tegevuses. Samas pidas teiste aitamist ja vabatahtlikku tööd väga oluliseks 78% vastajatest.

Aktiivne osalemine vabatahtlikus töös erineb riigiti – kõrgema osalusega riigid on Austria (60%), Holland (55%), Rootsi (53%) ja Saksamaa (52%) ning madalaimaga Bulgaaria (10%), Leedu (11%) ja Portugal (12%). Eesti koos Suurbritanniaga on keskmise osalusega riikide hulgas (28%) ning Läti (20%) on meist pisut tagapool. Vabatahtlikuna osalemist märgiti kõige enam spontaansetes algatustes, seejärel spordiklubides, haridus- ja kultuurühingutes, usuorganisatsioonides ning lõpuks sotsiaalabi- ja heategevusorganisat-

Projekti on rahaliselt toetanud Euroopa Komisjon. Publikatsiooni sisu peegeldab autori seisukohti ja Euroopa Komisjon ei ole vastutav selles sisalduva informatsiooni kasutamise eest.

sioonides. Seoses hariduse ja elukutsega võib välja tuua, et vabatahtlikus töös osalesid enim juhtivatel kohtadel töötavad inimesed (49%), olulise panuse annavad ka pensionärid (32%) ning töötud (20%). (*TNS Opinion...2007*)

2011 – Euroopa vabatahtliku tegevuse aasta

Vabatahtliku tegevuse osatähtsust on aina enam hakatud esile tõstma Euroopa Liidu poliitika kujundamisel. Euroopa Parlament on 2008. aasta 22. aprilli resolutsioonis välja toonud, et vabatahtlikul tegevusel on oluline roll majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse toetamisel. Arvestuslikult annab vabatahtlik sektor 5% liikmesriikide sisemajanduse kogutoodangust ning aitab välja töötada uuenduslikke tegevusi ühiskonnas ilmnevate vajaduste väljaselgitamiseks, osaleb nende teatavaks tegemises ja nendele reageerimises. Euroopa Parlament koos vabatahtlikke koondavate ühendustega kutsub oma 2.09.2008 deklaratsioonis üles liikmesriike ja EL institutsioone kuulutama 2011. aasta Euroopa vabatahtliku tegevuse aastaks. (Euroopa Parlamendi...2008)

Vabatahtlik tegevus Eestis

2008. aastal korraldatud uuringust „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis” (2009) selgus, et vabatahtlikuna tegutses viimase 12 kuu jooksul 27% Eesti elanikest ehk 285 000 inimest. Vabatahtlikus tegevuses osalesid enim kõrgharidusega, suurema sissetulekuga ja maaasulates elavad inimesed. Küllalt palju oli vabatahtlikke ettevõtjate ning õpilaste ja üliõpilaste hulgas. Kuigi Eestis puudub veel üheselt mõistetav vabatahtliku tegevuse õiguslik regulatsioon, on välja töötatud **Kodanikualgatuse toetamise arengukava 2007–2010 (KATA)**, mis toetab ja edendab muuhulgas ka vabatahtlikku tegevust. Arengukava näeb ette meetmed vabatahtliku tegevuse tunnustamiseks ja väärtustamiseks, meetmed vabatahtlikuks tegevuseks soodsa keskkonna loomiseks ning huvigruppide vahelise koostöö ja võrgustikutegevuste edendamiseks. Arengukava koordineerib siseministerium. (Siseministerium 2009)

SOS Lasteküla Eesti Ühingu kogemus ning vabatahtlike koordinaatorite õppekava

SOS Lasteküla Eesti Ühingul kui sotsiaalvaldkonnas ja lastehoolekandes tegutseval organisatsioonil on laialdane kogemus vabatahtliku tegevusega.

Ühingul on koostööleping Heateo Sihtasutusega, mis aitab organisatsioonil seada sihte ja eesmärgi. SOS Lasteküla Eesti Ühingul on üle 500 aktiivse Sõprade klubi liikme, lisaks sellele mitmeid rahvusvahelisi toetajaid (ristivanemad ja suurfirmad). Lastekülal on tugiisikud, kes on lastele abiks õppimisel. Vahva näide on koostöö Eesti firmadega ühekordsete ettevõtmistena: näiteks talgute korras ümber lasteküla premaja põõsaste istutamine või lastekodulaste jalgpallivõistluse toetamine. Noortekodudes on Euroopa vabatahtliku teenistuse raames viibinud vabatahtlikud Suurbritanniast ja Prantsusmaalt. Koostöös Pelgulinna Lastekaitse Keskusega viiakse läbi 2008.–2009. a noorte osalust toetav projekt, kus toimuvad juba noorte endi poolt korraldatud seminarid, suvelaager ning traditsiooniline võrkpallivõistlus. Peretugevduse programmi laagrites on käinud üliõpilased, et sisustada vaba aega Eesti äärealade puudustkannatavate perede lastele. Näiteid leiaks veelgi.

SOS Lasteküla Eesti Ühingu osaleb 2007.–2009. a ka Euroopa Komisjoni Leonardo programmi poolt toetatud projektis, mis tegeleb koolitajate ja õpetajate kvalifikatsiooni tõstmisega täiskasvanute täiendõppes, et parandada sotsiaalteenuste valdkonna töötajate kompetentsi vabatahtlike koordineerimise alal. Projekti **COVO** (ingl k *coordination of volunteers*, „vabatahtlike koordineerimine”) partneriteks on laste, noorte, eakate ja sotsiaaltöötajate koolitusega tegelevad organisatsioonid viiest riigist (Eesti, Läti, Poola, Saksamaa, Austria). Koostööprojektis osalejate arvates saavutab vabatahtlik tegevus oma täieliku potentsiaali organisatsiooni jaoks ainult siis, kui see on koordineeritud parimal võimalikul viisil.

Vabatahtlikke ei saa kohelda samamoodi kui palgalisi töötajaid, kuna neil on oma vajadused, eeldused ja võimed. Projekti koordinaatori ja Salzburgi diakoonia- ja koolituskeskuse juhi Karl Winding'i hinnangul on õpetajad ja koolitajad silmitsi kasvava väljakutsega pakkuda teadmisi vabatahtlike koordineerimisest sotsiaaltöö valdkonnas. Projektis hinnati vabatahtlike koordineerimiseks vajalikke kompetentse, kasutades selleks EQUAL projekti „Tervishoiu- ja sotsiaalteenuste elukutsed ja koolitus” tulemusi ning partnerite kogemusi. Projekti idee oli luua kasutajasõbralik õppekava, mille mooduleid oleks võimalik rakendada nii koos kui eraldi kutseõppes, elukestvas õppes ning mitteformaalses hariduses. Õppekava on abivahend sotsiaalvaldkonna elukutsete õpetajatele ja koolitajatele ning teistel spetsialistidele, et toetada neid koordineerimisuskuste õpetamisel sotsiaalvaldkonna töötajatele. COVO projekti lõpptulemused tehakse kättesaadavaks nii eesti, inglise kui saksa keeles ning õppekava 9 moodulit on juba praegu leitavad aadressil: <http://www.diakonie-zentrum.at/de/COVO>.

COVO näidisõppekavast võib esile tõsta tegevusi, mida sotsiaalvaldkonnas tegutsev asutus saab vabatahtlike paremaks koordineerimiseks ette võtta:

- Teha kindlaks organisatsiooni vabatahtlike kaasamise vajadused ning vabatahtlikelt oodatav panus (nt vajame pikemaks ajaks vabatahtlike usaldustelefonini nõustajaid; lastele ürituste organiseerijaid; raamatute sisselugejat pimedatele vms).
- Uurida võimalusi Eestis ja Euroopas ning kaardistada olukord koos partneritega (nt kas otsitakse rahvusvahelist või kohalikku vabatahtlikku; asjakohast informatsiooni, et luua kõigi osapoolte ühine visioon, mille järgi saaks vabatahtlikust tegevusest kasu nii vabatahtlik, organisatsioon kui ühiskond).
- Seada eesmärgid ning vajadusel töötada välja organisatsiooni vabatahtlike kaasamise põhimõtted ja juhised. Seda on eriti vaja juhul, kui vabatahtlikke on rohkem kui mõni üksik ja organisatsiooni vabatahtlikku tegevust koordineerib üks töötaja. Lähimõeldud tegevus võib kajastuda eraldi tegevuskavas ning vajada arutlemist juhtkonnas, kogukonnas või isegi ühiskonnas.
- Koolitada organisatsiooni töötajaid, et tõhustada vabatahtlike koordineerimist.

Projekti COVO partnerid on:

Diakoonia- ja koolituskeskus, Salzburg, Austria www.diakonie-zentrum.at/de/Covo
 Laste- ja noorte evangeelne keskus DieWille gGmbH, Berliin, Saksamaa, www.diewille.de
 Kauferingi eakate keskus, Saksamaa, www.seniorenstift.kaufering.de
 SOS Lasteküla Eesti Ühing, Tallinn, Eesti, www.sos-lastekyla.ee
 Evangeelse Luterliku Kiriku Diakoonia keskus, Riia, Läti, www.diakonija.lv
 Powisle kogukonna sihtasutus (töö laste ja peredega), Varssav, Poola, www.pfs.pl

Kasulikke lehekülgi veebiavarustes

Eesti Vabatahtlike värv www.vabatahtlikud.ee
 Euroopa Vabatahtlike Keskus www.cev.be
 Euroopa Vabatahtlik Teenistus www.noored.ee

Viidatud allikad

- Vabatahtlike tegevuse arengukava** (2006). www.vabatahtlikud.ee/UserFiles/arengukava/vta_2007_2010_31_jaan_2007.pdf, (04.08.2009)
- Müller, D.** (2009). Volunteers help the state economize. Without volunteers life in Austria would not run as smoothly. *Salzburger Nachrichten* 02.05.2009
- TNS Opinion & Social: Special Eurobarometer 273/Wave 66.3: European Social Reality** (2007). http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_273_en.pdf (04.08.2009)
- Euroopa Parlamendi deklaratsioon 2011. aasta kuulutamise kohta Euroopa vabatahtliku tegevuse aastaks (2008). www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0389+0+DOC+XML+V0/ET, (04.08.2009)
- Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis** (2009). www.vabatahtlikud.ee/et/Vabatahtlik-tegevus/Uuringud, (04.08.2009)
- Siseministeerium** (2009) <http://www.siseministeerium.ee/30297> (04.08.2009)

Naiste vastu suunatud vägivald – kerge märgata, raske sekkuda

Angela Olt

MTÜ Jeeriko Viru Naiste Varjupaik

Tänaseks ei ole kellelegi uudiseks, et Eestis pannakse naiste ja laste kallal toime iga päev raskeid vägivaldakte. Samas on riik minu arvates jäänud kõrvaltvaatajaks ning ei ole sekkunud lähisuhtevägivalda lõpetamiseks oma võimuses olevate mehhanismidega, väites, et eraldi koduvägivalda käsitlevat strateegiat ja seadusparagrahve ei ole vaja.

Viru Naiste Varjupaik loodi MTÜ Jeeriko initsiatiivil 2007. a emadepäeval Lääne-Virumaa maakondliku naiste turvapaigana koostöös maakonna omavalitsustega, kes rahastavad varjupaika aastas igakuks 5000 kr. Peale ajutise peavarju pakub varjupaik naisele ka mitmesuguseid teenuseid. Varjupaigas on naisele tagatud nii toitlustamine kui hügieenitarbed ja riided naisele ja tema lastele; naist abistavad psühholoog, kriisinõustaja, raseduskriisinõustaja, sotsiaalnõustaja, tugiisik, jurist, advokaat. Kõik teenused on naisele tasuta, kuna sageli ei ole oma kodust vägivalda tõttu lahkuma pidanud naisel raha teenuste eest tasumiseks. Meie eesmärk on võimaldada naisele tegelda oma probleemide lahendamise, ilma et tema energia kuluks olmemurede lahendamisele. Viru Naiste Varjupaik erineb teistest naiste varjupaikadest sellega, et tugiteenuseid hakatakse osutama naisele kohe, kui ta varjupaika pöördub, et abi oleks maksimaalne ja naine jõustatud.

Lähisuhtevägivalda mitu palet

Lähisuhtevägivalda kogemus on väga mitmekesine, piire on raske tõmmata.

Füüsiline vägivald. On väga kurb, et üldjuhul peetakse naiste ja laste vastu suunatud vägivaldaks raske vigastuse tekitamist. Naise „sinine silm” seda üldise hinnangu järgi ei ole. Ka paljud naised, kes aeg-ajalt saavad mehelt löögi näkku või kõhtu, ei pea seda vägivaldaks, vaid lihtsalt pingete all kannatava mehe väikseks vihapurskeks. Tihti selgitatakse seda sellega, et natuke „rüselemist” või siis muud agressiivset kontakti on Eesti peredes ikka juhtunud. Füüsilist vägivalda on kogenud 76% meie varjupaigas viibinud naistest. Juba kauges minevikus on naised meeste füüsilist vägivalda talunud, kui lugeda kas või Tammsaare „Tõde ja õigust”, mistõttu võib seda pidada loomulikuks nii naine ise, tema pere kui kogukond.

Abielusisene **seksuaalne vägivald** ei ole üldsuse jaoks eriti huvipakkuv teema, kuna seksuaalkäitumine Eesti mõistes on üldjuhul järgmine: mehel on vajadus seksi järele, selleks ta ju naise võtabki (kinnitab 97% meie varjupaigas viibinud naistest). Sama meelt on ka paljud teemaga seotud ametnikud.

Vaimset/psühholoogilist vägivalda on naisel raske märgata, kuna igapäevase valulävi on ju erinev. Samuti on seda ametnikel keeruline tuvastada, sest inimesed ja olukorrad on

erinevad ning psühholoogilist vägivalda mõjutusvahendina kasutavad mehed on sageli pereväliselt head suhtlejad, kes oskavad oma vägivaldset poolt võõraste eest varjata. Vaimset vägivalda on kurtnud 53% meie varjupaigas viibinud naistest.

Materiaalne vägivald on väga hea vahend naise oma tahte allutamiseks ja soovitud käitumise saavutamiseks: mees ei anna naisele raha riiete ja esmatarbekauba (hügieenivahendite) või toidu ostmiseks. Seesugust kohtlemist on kogenud valdav enamus meie varjupaika pöördunud naistest.

Tõsiasi on, et enamus naiste vastu suunatud vägivaldast on segatüüpi vägivald, kus kehalisele agressioonile lisandub näiteks vaimne ja/või materiaalne vägivald.

Naise haavatavust ja psüühilist traumat suurendab see, et tihti pole abi kuskilt loota: kas on mees kogukonnas lugupeetud isik (!) või siis „lastele väga hea isa”, ka võib naine tunda valehäbi või kartust mehe tegude avalikuks tuleku korral.

Ettepanekud koduvägivalla ohvrite kaitseks

Justiitsministeerium on koostanud „Haavatavate kaitse strateegia 2010–2014”. Nii strateegia kui ka perekonnaseaduse kavandatud seadusemuudatused on siiski suunatud eeskätt alaealiste probleemidele, naiste ning emade turvalisus ja kaitse on jäänud tagaplaanile. Tuleb märkida, et justiitsministeeriumi koostatud strateegia piirneb koduseinte vahel toimiva vägivaldaga, jättes tähelepanuta avalikus ruumis aset leidvad vägivallateod naiste vastu: inimkaubanduse, seksuaalvägivalla ja seksuaalse ahistamise, mis on Eestis samuti laialt levinud.

Eesti Naiste Varjupaikade Liit pööras k.a juulis justiitsministeeriumile saadetud kirjas tähelepanu sellele, et kõnealusel dokumendis puuduvad praegu igasugused viited koduvägivalla ja inimkaubanduse seostele soolise ebavõrdsuse ja naiste diskrimineerimisega, seega ei ole võimalik probleeme ka tulemuslikult ennetada.

Naiste varjupaikade eestvedajate arvates tuleb selleks, et suurendada naiste turvalisust ja tagada naistele seaduslik tugi, kohandada kriminaal- ja tsiviilõigust, sealhulgas kohutemenetlust, et tagada ohvrite kiire ja tõhus esmane kaitse, samuti ohvri õiguste igakülgne kaitse menetlusprotsessis.

Kaaluda tuleks politseile õiguse andmist igasuguse vägivalla puhul vägivallatseja viivitamatuks kodust eemaldamiseks, seda ka laste elukoha määramisel, et välistada olukord, kus vägivald naise vastu jätkub lastega kohtumise või nende hooldamise sildi all.

Lähenemiskeelust on hetkel Eestis vähe abi, kuna kriminaalmenetluse seadustikuga ette nähtud meede realselt ei toimi. Vaja on, et lähenemiskeeld tagaks naistevastase vägivalla ohvritele faktilise, mitte vaid *de jure* kaitse. Kui naine ei saa kohe reaalselt kaitset, satub ta teist korda ohvriks, olles sunnitud kodust lahkuma ja jäädes seega kodutuks. Lähenemiskeelu puudulikule regulatsioonile Eesti õigussüsteemis on viidanud ka Euroopa inimõiguste volinik Thomas Hammarberg oma raportis Eesti kohta 2007. aastal.

Kuna peresisesele vägivallale on iseloomulik vägivallategude kordumine pika aja jooksul, nende sagenemine ja järjest raskemaks muutumine, samuti see, et vägivalda on äärmiselt raske tõendada, siis soovivad naiste varjupaikade esindajad justiitsministeeriumil kaaluda perevägivalla kui eraldi kuriteoliigi sätestamist, mille puhul on kindlaks määratud, milles seisneb selle kuriteo koosseis. See aitaks rakendada efektiivsemaid õiguslikke meetmeid naistevastase vägivalla vastu võitlemisel ning ohvrite õiguste tagamisel.

Kirjas justiitsministeeriumile tegi Eesti Naiste Varjupaikade Liit veel järgmised ettepanekud:

- Toetada seksuaalharidusprogramme, mis seavad esiplaanile soolise võrdõiguslikkuse ning vastastikuse austuse.
- Korraldada kampaaniaid võitlemaks levinud sooliste stereotüüpidega, sealhulgas naistevastast vägivalda õigustavate hoiakutega.
- Korraldada teavituskampaaniaid juhtimaks avalikkuse tähelepanu meeste poolt naiste kallal toime pandud vägivaldale, rõhutades, et mehed peaksid vastutama oma tegude eest. Julgustama mehi analüüsima ja lammutama vägivalda mehhanisme ning võtma omaks teistsuguseid käitumisviise.

Meie kogemused on näidanud, et naistevastase vägivalda vastu võitlemiseks tuleb käivitada inimkaubanduse vastase võrgustikuga analoogne võrgustik, kus võrdsel positsioonil oleksid esindatud nii ohvreid abistavad kui ka neid esindavad MTÜd, riiklikud organisatsioonid ja teadusasutused, ning tagada selle toimimiseks vajalikud ressursid. Nimetatud võrgustikule saaks anda ametliku volituse jälgida naistevastase vägivalda vastu võitlemise strateegia elluviimist ja esitada selle täiendamiseks ettepanekuid.

Naiste varjupaigad pakuvad reaalselt abi

Mis tahes liiki vägivalda all kannatavate naiste ainus tugi ja reaalse abi pakkuja on naiste varjupaik, kus naised saavad nii peavarju kui hingeabi, lisaks teenuseid, mis toetavad ja aitavad naist toime tulla oma tunnete ja lähisuhtevägivallaga kaasnevate probleemidega.

Naiste varjupaigad ei ole meestevastased organisatsioonid, vaid organisatsioonid, mis on vägivalda vastu, ükskõik kelle vastu see on suunatud.

Tihti on ka mehed ise nentunud, et kui naine poleks kodust ära varjupaika läinud, oleks nendevaheline tüli võinud pöörduda traagiliselt, seega on naistel juba oma elu ja tervise säästmiseks vaja organisatsioonide abi.

Suur samm lähisuhtevägivalda tõkestamise suunas astutakse siis, kui naiste varjupaikade tööle hakkavad toetust avaldama ka mehed, kuna enamus mehi on ju oma pere ja naise suhtes hoolivad ja toetavad. On aeg, et nad kõval häälel ja selge sõnaga mõistaksid hukka naise ja laste kallal vägivallatsetjad. Kahju on sellest, et naiste ja laste suhtes mis tahes vägivalda kasutavad mehed heidavad varju neile meestele, kes on suurepärased abikaasad ja isad. Ja neid on ju palju rohkem!

Hea meel on tõdeda, et kohalikud omavalitsused on hakanud aina rohkem tegelema naiste ja laste vastu suunatud vägivalda all kannatajatele abi pakkumisega, toetades varjupaiku ja olles aktiivsed koostööpartnerid. Samas on meil kõigil veel palju teha ennetustöö vallas – praegu tegeleme ju üksnes tagajärgedega.

Viru Naiste Varjupaik
tel 5386 8698 (24h)
e-kiri:
viru.naistetugi@mail.ee

Perekonnapsühhoterapia – ajalugu ja olemus

**Kärölin
Kajalaid**
*kliiniline
psühholoog*
SA TÜK
Psühhiaatrikliinik

Helen Alton
*perenõustaja,
sotsiaaltöötaja*
Pere
nõustamise ja
teabekeskus
AMAE OÜ

Sissejuhatus

Enamik sotsiaalvaldkonnas töötavatest inimestest teab midagi psühholoogiast, psühholoogidest ja individuaalsest psühhoterapiast, kus terapeut privaatset vestleb oma patsiendiga. Ilmselt assotsieerub paljudele sõnaga psühhoterapia kujutelm kuulsast psühhonaalüütikust Sigmund Freudist vestlemas oma kliendiga, kes lebab mugavalt sohvall ja õngitseb alateadvusest lapsepõlvemälestusi, ehk teaduslikult väljendudes, keskendub oma intrapsüühilistele protsessidele. Tänapäevaks on psühholoogiateadus paljudes suundades edasi arenenud ja isakese Freudi kuulsus tuhmunud. Üks arengusuundadest ongi olnud perekonnapsühhoterapia, mille alguseks võiks lugeda 1950ndaid, kui hakati rääkima isikutevahelistest protsessidest.

Perekonnapsühhoterapia ajalugu

Raske on täpselt määrata mis tahes teadussuuna täpset algust, kuid enamik autoreid on seisukohal, et pärast II maailmasõda hakkasid mitmed praktikud märkama perekonna rolli ühe või mitme pereliikme psühholoogilise häirituse kujunemises. Perekondade taasühinemine pärast sõda tekitas rea sotsiaalseid, isikutevahelisi, kultuurilisi ja olukordadest tingitud probleeme, mille lahendamiseks pöörduti vaimse tervise spetsialistide poole. Olles harjunud töötama indiviidiga, tuli spetsialistidel nüüd kokku puutuda peresiseste probleemidega ja neid lahendada – probleemidega, mis olid seotud sõjaaegsete rutakate abieludega, kaua üksteisest eemal olnud kaasade kohanemisega, beebibuumiga, lahutustega, muutunud suhtumisega seksi ning naistele laiemate hariduslike ja tööalaste võimaluste avanemisega. Kõik see tekitas peredes pingeid ja konflikte, mis võisid pädida pereliikme haigestumisega. Üha suuremale hulgal inimestest muutus psühholoogiline abi nii kättesaadavaks kui aktsepteerituks. Lisaks psühhiaatriatele hakkasid inimesi abistama kliinilised psühholoogid, sotsiaaltöötajad, abielunõustajad, pastorid. Probleemide valdkond, millega psühhoterapias oldi senini tegeldud, laienes oluliselt, hõlmates nii abielukonflikte, pereliikmete teineteisest eraldumist, lahutusi, alaealiste käitumisprobleeme ja selliseid emotsionaalse häirituse seisundeid, mis ei nõua otseselt haiglaravi. Üha enam praktikuid hakkas märkama pere struktuuri ja interaktsioonide rolli düsfunktsiooni kujunemisel ning neid teadmisi ravi eesmärkidel kasutama (Goldenberg, Goldenberg 1990).

Ilmselt võib perekonnapsühhoterapia puhul väita, et teooria kasvas välja praktikast. Ühel pereteraapia pioneeril – Nathan Ackermanil –, kes juhtis psühhootilistele lastele mõeldud

asutust ja hakkas 1950ndate keskel tegelema perekonnateraapiaga, ei olnud selle jaoks mingit teooriat. Samal ajal hakkasid aga mitmed spetsialistid üksteisest sõltumata ka vastavaid uuringuid läbi viima. Peamiselt uuriti, missugust mõju avaldab häiritud pereliikme pereliikme skisofreenia arengule. Tuntumad uurijad olid Gregory Bateson, Theodore Lidz, Murray Bowen ja Lyman Wynne, kes tegutsesid USA-s (Goldenberg, Goldenberg 1990). Psühhiaater Carl Whitaker alustas peredega töötamist 1946. aastal, kujundas aastatega oma isikupärase stiili ning temast sai sümboolse kogemusliku teraapia rajaja. Ungari päritolu Ivan Boszormenyi-Nagy asutas 1957. aastal Philadelphias Ida-Pennsylvania Psühhiaatria Instituudi ning rajas koos kolleegidega kontekstuaalse teooria, mis pöörab erilist tähelepanu põlvkondadevahelistele suhetele. Üks olulisemaid nimesid pereteraapias on aga Murray

Pereteraapia eesmärk on parandada perekonna kui üksuse funktsioneerimist või pere allsüsteemide või pereliikme funktsioneerimist perekonna sees.

Bowen, kes töötas välja käsitluse, mille kohaselt kulub skisofreenia väljakujunemiseks kolm põlvkonda, kui tegu on mitme põlvkonna jooksul häiritud emotsionaalsusega perega. 1960ndatel tõusis esile väga mõjukas psühhoterapeut – argentiina päritolu Salvador Minuchin, kes mõistis, et tolle ajani kasutatavad meetodid ei suuda aidata kehva sotsiaalse taustaga noorukeid ja nende peresid. Tundes vajadust muutuste järele ja hakates arvesse võtma sotsiaalseid tegureid, nagu kehv sotsiaalmajanduslik staatus, probleemid seoses kuulmisega vähemusrahvuse hulka ja rollide rigiidsus peredes, töötas ta välja uue suuna perekonnapsühhoterapias – struktuuralse perekonnapsühhoterapia koolkonna. Terapeute, kes tegelevad struktuuralse pereteraapiaga, huvitab eelkõige, mis osadest ehk allsüsteemidest pere koosneb, millised on nendevahelised piirid ja piirid pere ning ümbruskonna vahel. 1970ndatel laienes perekonnateraapia USAst Euroopasse, eelkõige Itaaliasse ja Suurbritanniasse. Tuntumad nimed sellest kümnendist on Peggy Papp, John Haley, Cloe Madanese, Mara Selvini Palazzoli, Gianfranco Cecchin, Giulana Prata, Luigi Boscolo. Viimased neli löid tuntud Milano koolkonna, mis siiani mõjutab tugevalt pereterapeutide tööd. 1980ndatel keskis esile uusi mõisteid ja tehnikaid, millest tuntumad on narratiivne lähenemine ja Michael White'i probleemide eksternaliseerimise tehnika, samuti hakati tähelepanu pöörama kognitiivsetele ravimeetoditele. Eriti hoogsalt arenes lahenduskeskne lühiteraapia. 1990ndateks oli pereteraapia leidnud endale kindla koha kõikvõimalike teraapialiikide hulgas ning tunnustust ravimeetodina. Positiivsena võib välja tuua ka n-ö kainenemise, kui ülemäärane ja kriitikaline optimism asendus tasakaalukama ja kriitilisema suhtumisega (Barker 2002).

Perekonnapsühhoterapia põhimõtted ja eesmärgid

Tänaseks on perekonnapsühhoterapia läbi teinud suured muutused ning hargnenud mitmesse suunda. Iga suund eesotsas oma liidritega kaitseb tülitingeliselt oma lähenemist ja ideid. Küsimusele, mis on perekonnapsühhoterapia, vastaksid aga ilmselt paljud tegijad üsna ühtmoodi. Enamik teraapia liike, mida kasutatakse pereteraapias, põhineb süsteemsel lähenemisel, mida võib kokku võtta järgmiselt:

- Pereliikmed on üksteisega tihedalt seotud. Keskendumine neile sidemetele ja uskumustele, mis pereliikmetel üksteise suhtes on, võib olla sobivam viis pere mõistmiseks ja muutuste esilekutsumiseks, kui keskendumine ainult ühele pereliikmele, keda identifitseeritakse pere poolt kui patsienti ehk sümptomi kandjat.
- Pikka aega koos elavatel inimestel kujunevad interaktsiooni toimed seaduspärasused, mis mõjutavad üksteisega kõnelemist ja käitumist.

- Interaktsiooni, uskumuste ja käitumise seaduspärasusi võib mõista kui probleemi konteksti.
- Perekonnaelu probleemid on sageli seotud dilemmaga, kas kohanduda mõne ette-tuleva probleemiga või muutuda. Näiteks pere toimetulek seoses noore pereliikme kodunt lahkumisega – kas pere kohandub sellega või tekivad kojujäänud pereliikmete vahel konfliktid ja pinged (Barnes 1998).

Perekonnapsühhoteraapia võtab individuaalteraapiaga ja teiste nõustamisteenustega võr-reldes arvesse kolme aspekti:

- Pereteraapia tegeleb nii käesoleva ajaga – vaadeldakse, mis toimub inimeste elus siin ja praegu – kui ka sellega, mis toimus ja kuidas perel läks minevikus. Näiteks uuritakse pere praeguseid suhtlemismaneere (ema halvustab pidevalt isa kogu perekonna kuuldes jne) kui ka seda, millised suhtlemismustrid valitsesid selle pere liikmete lapsepõlvkodus ehk päritoluperekonnas.
- Uuritakse, kuidas nii endised kui praegused suhted, suhtlemismustrid ja kogemused kujundavad ning kinnistavad uskumusi ja igapäeva eluga toimetulekut ja lähtuvalt sellest
- Uuritakse inimeste käitumist nii oma peresüsteemis kui laiemas sotsiaalses kontekstis.

Pereteraapia eesmärk on parandada perekonna kui üksuse funktsioneerimist või pere allsüs-teemide ja /või pereliikme funktsioneerimist perekonna sees. Pereteraapia tähendab val-davalt n-õ näost näkku töötamist rohkem kui ühe pereliikmega sõltumata sellest, kas ja kes on identifitseeritud patsiendi ehk sümptomikandjana.

Millal kasutada perekonnapsühhoteraapiat

Perekonnapsühhoteraapia on soovitatav ja sobiv juhtudel, kui soovitakse muutust perekon-na toimimises. Tavaliselt ei pöördata spetsialisti poole kaebustega perekonna viletsa toi-mimise teemal, vaid esitletakse üht pereliiget kui patsienti. Pereterapeut aga kaldub probleeme nägema pigem suhete tasandil. Osalt on igasugune töötamine ühe või enama peresse kuuluva isikuga pereteraapia, kuna ühe isiku muutumine kutsub automaatselt esile muutuse ka teistes pereliikmetes. Alati on vaja vastutustundlikult otsustada, kas antud juhtum kuulub pereteraapiasse või individuaalsesse psühhoteraapiasse või on tegemist hoopis meditsiini mõnda muusse valdkonda kuuluva juhtumiga (somaatiline haigus).

Walrond-Skinner (1978) on kokku võtnud rea põhjusi, mispuhul tasub kasutada perekon-napsühhoteraapia meetodeid:

- Sümptomid on seotud perekonnasuhete düsfunktsionaalse süsteemiga. Näiteks lapse liigne häbelikkus ja ärevus või toimetulematus koolis on seotud vanematevahelise emot-sionaalselt kaugenenud suhtega.
- Pere soovib tegelda muutuste tekitamisega omavahelistes suhetes, mitte niivõrd ühe liikme individuaalsete probleemidega. Näiteks seksuaallega seotud probleemid abikaasade vahel, vanema toimetulematus lapsega jne.
- Kui tegemist on eraldumisraskustega. Näiteks mehe ja naise vahelise läheduse saavutamine, vanemate ülehooldatus laste suhtes, toimetulek täiskasvanuks saanud laste kodunt lahkumisega.
- Juhtudel, kui põhilised psüühilised funktsioonid on hajutatud kõigi pereliikmete vahel ja ükski neist ei toimi iseseisva indiviidina. Sageli kasutatakse sellistel puhkudel eitamist, projektsiooni ja lõhestamist.
- Väga halvasti korrastatud perekondade puhul, kes elavad viletsates oludes, st kehva sotsiaalmajandusliku staatusiga perede puhul.

Siinkohal lühidalt ka peamistest perekonnas ettetulevatest probleemidest, mille puhul võib pereteraapia rakendamisest abi olla:

- **Ülesannete lahendamisega seotud raskused.** Siin eristatakse suutmatust rahuldada perekonna põhivajadusi toimetulematusest arengu- ja kriisiülesannetega. Põhivajaduste mitterahuldamine on küsimus, millega sotsiaaltöötajad oma igapäevatöös sageli kokku puutuvad. Nad näevad ja abistavad peresid, kes vaevlevad majanduslikes raskustes, kus vanemad ei suuda lastele tagada toitu ja peavarju ning äärmuslikematel juhtudel väärkohtlevad oma lapsi füüsiliselt või seksuaalselt. Arenguülesanded on seotud inimese küpsemisega või pere koosseisu ja olukorra muutustega, nt toimetulek lapse sünniga. Kriisiülesanded on seotud pere toimetulekuga ootamatutes olukordades, nt pereliikme surma, raske haiguse, töö kaotusega jne.
- **Suhtlemisraskused.** Paljudel peredel on suhtlemisraskused, mille puhul terapeut peab pöörama tähelepanu nii verbaalsele kui mitteverbaalsele suhtlemisele, sellele, kui selgelt antakse edasi teateid, kui avatud või suletud on kommunikatsioon.
- **Rolliprobleemid.** Raskused tekivad siis, kui peres on rollid ehk teisisõnu vajalikud funktsioonid ebaõiglaselt jaotatud või pereliikme poolt väärtalt kasutatud. Näiteks ühel pereliikmel on n-õ patuoina roll, st temale projitseeritakse kõik perekonna probleemid; üks laps on vanemlikustatud laps, st ta peab täitma mitteeakohast vanema rolli.
- **Raskused käitumise kontrollimisega.**
- **Halvasti toimivad allsüsteemid ja probleemid piiridega.** Üldiselt peab peres olema hästi toimiv vanemate, laste ja abikaasade süsteem. Allsüsteemide vahelised piirid peavad olema selged, aga mitte liiga jäigad või läbilaskvad.
- **Suprasüsteemi probleemid.** Selle all mõeldakse probleeme, mis võivad tekkida näiteks agulirajoonides, kus puudub korralik infrastruktuur ning valitseb kõrge kriminaalsus, narkootikumide tarvitamine, prostitutsioon jne (Barker 2002).

Teraapiameetoditest selles artiklis kirjutada ei jõua, kuna meetodeid ja lähenemisi on palju. Edaspidi on plaanis kirjutada rohkem praktikast ja tuua näiteid Eesti pereterapeutide tööd-tegemistest, sh tööst eri sihtrühmadega, koostööst sotsiaaltöötajate, lastekaitsetöötajate, pearastide, psühhiaatrite jpt. Siis saab juba näidete varal tutvustada ka sekkumismetodeid.

Eestis alustati pereteraapiaga paarkümmend aastat tagasi, kui loodi Eesti Pereterapeutide Ühing. EPTÜ teeb tänuväärset tööd, koolitades juurde uusi pereterapeute ning kutsudes Eestisse esinema selle valdkonna tegijaid kogu maailmast. Usume, et pereteraapia muutub Eestis järjest populaarsemaks ning pered saavad üha kvaliteetsemat abi. Praeguseks õpivad pereteraapiat ja töötavad pereterapeutidena inimesed paljudest valdkondadest – psühholoogid, sotsiaaltöötajad, pedagoogid, arstid. Loo autorid on lõpetanud perekonnapsühholoogia ja -psühhoterapia algkursuse ja täiendavad ennast psühhoterapeutide II/III astme pädevuskoolitusel.

Viidatud allikad

- Barker, P.** (2002). Perekonnapsühhoterapia alused. Tallinn: Eesti Pereteraapia Ühing
- Barnes, G.G.** (1998). Family Therapy in Changing Times. London: MacMillan Press Ltd.
- Goldenberg, I; Goldenberg, H.** (1990). Family Therapy. An Overview. USA: Brooks/Cole Publishing Company.
- Walrond-Skinner, S.** (1978). Indications and Contra Indications for the Use of Family Therapy. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 19, 57–62

Sotsiaaltöö tudengite vastuvõttust 2009. aastal

Ajakiri Sotsiaaltöö palus sotsiaaltööd õpetavatel kõrgkoolidel kommenteerida vastuvõttu sotsiaaltöö erialadele 2009. aasta sügisel. Ajakiri tundis huvi, kuidas algas uus õppeaasta, mida uut on koolide õppekavades ning mis iseloomustab uusi tudengeid.

Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituuti asus käesoleval õppeaastal õppima 155 uut üliõpilast. Õpe toimub kõigi sotsiaaltöö instituudi õppekavade järgi. Sotsiaaltöö bakalaureuseõppes alustas õpinguid 73 üliõpilast, neist kaugõppes 20, ning magistriõppes 80 üliõpilast: sotsiaaltöö erialal 21, sotsiaalpedagoogika ja lastekaitse erialal 21 ning rakendusliku sotsiaaltöö erialal 38 üliõpilast. Meie jaoks toredea uuendusena õpetame koostöös SA-ga Ülikoolide Keskus Saaremaal rakendusliku sotsiaaltöö magistriõppe õppekava alusel Kuressaares 19 magistranti. Doktorantuuris alustasid õpinguid Lauraliisa Heidmets ja Eve Liblik.

Igal õppeaastal õpib sotsiaaltöö instituudis ingliskeelse õppekava „*Social Work and Social Policy in Estonia*“ (Eesti sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika) järgi 15–20 välisüliõpilast. Sügissemester tõi Euroopa Liidu vahetusprogrammi Erasmus raames instituuti kaks üliõpilast Saksamaalt ja kaks Soomest. Oma doktoriõpinguid jätkavad prof. Airi Värniku juhendamisel Jing Wu Hiinast ja Andriy Yur'Yev Ukrainast.

Enam kui kolmveerand sotsiaaltöö instituudi üliõpilastest tasub õpingute eest ise, mistõttu eeldasime käesoleval õppeaastal õppekavade väiksemat täituvust. Vastupidiselt ootustele oli üliõpilaste huvi asuda sotsiaaltööd õppima isegi suurem kui eelmisel õppeaastal. Ilmselt paneb tänane majanduslik olukord noori inimesi sotsiaalprobleemidele rohkem mõtlema. Uutes üliõpilastes on näha indu teoreetilisteks õpinguteks ja ootusärevust seoses esimese läheneva õppepraktikaga. Taasalgavate õppekäikude ja praktikatega seoses soovime tänada neid, kes üliõpilasi oma igapäevase kiire töö kõrvalt juhendavad ja õppekäikudel vastu võtavad. Täname ka sotsiaaltöö praktikuid, kes tulevad Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö üliõpilasi õpetama.

Helena Angerjäv, Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi õppejuht

Tallinna Ülikooli Rakvere kolledžis on sotsiaaltöö eriala õpetatud alates kolledži asutamisest aastal 1999. Alates eelmisest õppeaastast on võimalik bakalaureuseõppes õppida ka sotsiaalpedagoogikat. Käesoleval õppeaastal täienes kolledži sotsiaaltöö osakonna pere just meie uuel erialal õppivate üliõpilaste võrra. Uus õpperühm on kolledžis alles teine, kes õpib selle õppekava alusel. Vastuvõtuksamil jäid praegused tudengid meelde kui motiveeritud, teotahtelised ja õpihimulised inimesed, kellest paljudel on olemas ka töökogemus abivajavate laste ja noortega. Koos nendega jätkavad õpinguid sotsiaalpedagoogika ja sotsiaaltöö eriala vanemate kursuste üliõpilased. Rakvere kolledži sotsiaaltöö osakonna tegemised on sel õppeaastal suurel määral seotud praktika korraldamisega. Uus ja huvitav on osakonna jaoks sotsiaalpedagoogika eriala praktikajuhendite väljatöötamine ja praktika käivitamine. Töö käigus on kolledž leidnud uusi koostööpartnereid ja mõttekaaslasi, mis annab meile vajadustest lähtudes reaalsest võimaluse seda Eesti oludes nii vajaliku eriala õppekava edasi arendada ja täiendada.

Marje Lepanen, Tallinna Ülikooli Rakvere kolledž, sotsiaaltöö osakonna juhataja

Tallinna Pedagoogilise Seminari sotsiaaltöö ja täiendusõppe osakonnas oli erakordselt töörohke augustikuu – sotsiaalvaldkonna erialadele sisseastumiseks esitati kokku 567 avaldust. Sotsiaaltöö erialal alustas õpinguid 88 üliõpilast, nendest 23 päevases venekeelses õpperühmas ja 32 kaugõppes. Riigieelarvelistel kohtadel õpib 60 üliõpilast, 28 üliõpilast finantseerivad oma õpinguid ise. Ka kutseõppe erialade õpperühmad on täies mahus komplekteeritud: hooldustöötaja eriala omandamiseks asus sotsiaalhooldust õppima 30, lapsehoidjaks soovib saada 27 õpilast.

Peamiseks sisseastumiskatseks on juba aastaid olnud kutsesobivuse vestlus, mis viiakse läbi rühma-vestlusena ja mis õigustas end igati ka käesoleval aastal.

Sotsiaaltöö eriala päevasesse õppesse astunud üliõpilastel oli juba kutsesobivusvestlusel selge arusaam sellest, mida muuta paremaks Eesti sotsiaalsüsteemis, mistõttu oodatakse innukalt teoreetiliste teadmiste omandamist ja nende kasutamist praktikas. Paljudel kaugõppe rühma õppima asunutel on juba olemas pikk töökogemus sotsiaalvaldkonnas, kuid lisaks soovitakse teoreetilisi teadmisi.

Hooldustöötaja eriala õpilastest on mitmed tundnud ise eluraskusi ning on valmis abivajajaid igati aitama. Lapsehoidjaks pürgijatel oli ülekaalus soov luua oma ettevõtte lapsehoiuteenuse pakkumiseks. Kokkuvõtteks võib öelda, et suurel osal üliõpilas- ja õpilaskandidaatidel oli parem ettevalmistus, kui varasematel aastatel on vestlustest selgunud (ettekujutus sotsiaaltööst, abivajadusest, aitamise võimalustest), samuti on paranenud keeleoskus (nii eestlastel vene keele kui vene koolide õpilastel eesti keele oskus).

Maiu Kauber, Tallinna Pedagoogiline Seminar, sotsiaaltöö ja täiendusõppe osakonna juhataja.

Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolis asus käesoleval õppeaastal sotsiaaltööd õppima 80 uut üliõpilast, kellest 49 omandavad eriala kaugõppes. Riigieelarvelisi kohti on 60, 20 üliõpilast tasuvad oma õpingute eest ise. Riigieelarveväliste üliõpilaste arv moodustab esimesel kursusel 25%. Avasime ühe statsionaarse ning kaks kaugõppe rühma.

Lääne-Viru Rakenduskõrgkool on kujunenud regionaalse tähtsusega õppeasutuseks – sellel õppeaastal on koguni 55 uut õppurit ehk 62% pärit Virumaalt.

Veidi üllatav oli sel aastal sisseastujate koguarv, mis oli eelnenud aastatest oluliselt suurem. Avaldusi õpingute alustamiseks sotsiaaltöö erialal laekus kokku 192. Siiski loobusid paljud õppimisvõimalusest, kui selgus, et pakutav koht on tasuline. Ilmselt tuleb selle põhjuseid otsida valitsevast majanduslikust olukorrast, kus õppemaksu tasumine käib osal õppida soovijatel üle jõu.

Tänavuste sisseastujate kiituseks võib öelda, et paljud neist on sotsiaalvaldkonnaga hästi kursis. Nii mõnedki juba töötavad erialal, arvestatav hulk teeb vabatahtlikku tööd. Muutused ühiskonnas on kaasa toonud märgatava muutuse ka üliõpilaste väärtushinnangutes – juhitakse tähelepanu kitsaskohtadele ühiskonnakorralduses, tähtsustatakse inimlikkust. Kokkuvõtteks võib öelda, et uued üliõpilased on igati hakkajad, empaatilised ning õpihimulised inimesed.

Helen Tomp, Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö õppetooli lektor

Tartu Ülikooli Pärnu kolledžisse tuli sel aastal õppima päris kena hulk tulevase sotsiaaltöö korraldajaid. Statsionaarses õppes asus õppima 40 ja avatud ülikoolis 47 tudengit.

Rõõmustav on, et üliõpilased on pärit paljudest Eesti paikadest – eelkõige muidugi Pärnust ja selle ümbrusest, aga ka Tartust, Tallinnast, Haapsalust ja isegi Hiiuimaalt.

Püüame igal aastal õpetatavaid aineid paremaks muuta ja uuendada. Praktika on läbi aegade moodustanud meie õppekavast päris suure osa, sest kogemus on alustavale sotsiaaltöötajale ja selle töö korraldajale väga vajalik. Tahame tugevdada ja uuendada koostööd praktikaasutustega, et ühtlustuks arusaam praktika sisust, üliõpilaste ja praktikaasutuste ootustest ja vajadustest.

Oleme oma südameasjaks võtnud tuua üliõpilased ühiskonda teenima. Selleks et üliõpilastel oleks võimalik oma ühiskondlikku aktiivsust suurendada, kavatseme 12. novembril (rahvusvahelisel sotsiaaltöötajate päeval) korraldada koostöös erinevate mittetulundusühingute ja külaseltsidega mõttetalgud, et koos kindlaks teha need valdkonnad, kus üliõpilased saaksid kõige aktiivsemalt kaasa lüüa ning panustada oma vabatahtliku tööga ühiskonna teenimisse.

Tundub, et olukord riigis on suurendanud noorte huvi sotsiaalvaldkonna vastu, tahetakse ise tegutseda, hädasolijaid aidata. Viimati oli nii suur vastuvõtt sotsiaaltöö korralduse statsionaarsesse õppesse 2004. aastal. Uued tudengid on väga aktiivsed, kõik esimesed kursused on valinud endi seast kursusevanemad ja abivanemad. I kursuse rebase on juba „ristitud” ja n-õ ametlikult kolledži vanemate kursuste üliõpilaste poolt tudengiperre vastu võetud. Noored sotsiaaltöö korralduse tudengid on teinud oma valiku teadlikult, nähes, et lähitulevik toob sotsiaalvaldkonnale palju väljakutseid ja et sotsiaaltöötajaid vajatakse üha enam.

Anu Aunapuu, Tartu Ülikooli Pärnu kolledži sotsiaaltöö assistent

Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut kirjutab oma tegemistest edaspidi.

CIF – mitmekordselt kasud sees!

Valter Parve

Kirjutan neid ridu kaugetel Brisbane's, kus kolmandat korda osalen CIF vahetusprogrammis. Eelmised kaks olid Rootsi (2000) ning Austria (2006) ja seekord siis Austraalia. Veel hiljuti oli piiriks kaks osalemist kogu elu jooksul, sel suvel Soomes toimunud konverentsil nimetatud piirang tühistati. Oma kogemusele toetudes püüan alljärgnevalt anda mõningaid näpunäiteid neile, kes võivad olla huvitatud professionaalset enesetäiendusest just sel viisil.

Kõigepealt vastus küsimusele – miks peaks nimelt CIF (www.cifinternational.com) olema see organisatsioon, mille kaudu end harida? Mina pean CIFi väärtusteks järgmisi aspekte:

1. Elamine peredes. Tavaliselt kestab programm neli nädalat ja selle aja jooksul elatakse valdavalt kahes kohalikus kodus, mille liikmed on kas ise mõnes varasemas programmis osalenud või plaanivad seda teha, st nad on sotsiaaltöoga seotud professionaalid. Nende silmade kaudu saab näha maa ja selle sotsiaaltöö eripära.

2. Vastuvõtva organisatsiooni poolt koostatud programm. Esimesel nädalal on tavaliselt kogu grupp koos ja teemaks riigi sotsiaalpoliitika, hoolekandekorraldus ja sotsiaaltöölane haridus: külastatakse vastavaid riiklikke asutusi ja ülikoole. Järgmised kaks nädalat on sisustatud osaleja poolt soovitud teemadel ning tähendavad põhiliselt väga paljude sotsiaalteenuseid osutavate ja neid tellivate asutuste külastamisi ning kohtumisi kolleegidega. Ühed võivad olla loengu vormis, teised üsna vabalt kulgevad vestlusringid. Mõned päevad programmi alguses kuluvad ka sisseelamisele ja lõpus kokkuvõtete tegemisele.

3. Programmis osalev grupp. Lisaks vastuvõtva maa tundmaõppimisele on üsna oluline grupisisene infovahetus ja üksteisega suhtlemine. Minul on seni olnud kokkupuuteid kolleegidega Indiast, Rootsist, Türgist, Itaaliast, Montenegrost, Kirgiisiast ja Lätist: kõik väga huvitavad, oma erialale pühendunud

professionaalid.

4. Aega olla iseendaga. Majutavad pered elavad oma elu ega ootagi pidevat suhtlemist, nii jääb aega ka oma elu üle järele mõelda. Kodus igapäevases rutus ju selleks eriti palju võimalusi ei ole.

Ja muidugi võib kasu poolele kanda ka keelepraktika ning uute paikade ja kultuuride tundmaõppimise. Kui Prantsusmaa ja Argentiina välja arvata, siis igal pool mujal on suhtlemiseks vajalik inglise keele oskus – mida ladusam, seda parem –, et päevastel kohtumisel erialatermineid mõista ja kasutada ning õhtuti kodus suhtlemises oma elust-olust pajatada. Kasulik on kaasa võtta fotosid oma perest, töö- ja elupaigast, loodusest jne – selle vastu tuntakse huvi ja see aitab vestlust edendada. Mina olen mitme oma pere puhul küsinud luba kasutada nende jalgratast ja niimoodi vähendanud vajadust olla pidevas suhtlemises. Kui mure oma keeleoskuse pärast on väga suur, siis võiks sihiks võtta mõne inglise keelt igapäevase suhtluskeelena mittekasutava riigi. Programmid erinevad üksteisest ka nõutava osavõtumaksu poolest: mõnel pool lubab CIF'i kohalikule organisatsioonile kui kodanikuühendusele antud riiklik toetus katta osalejate kõik kulud, teised peavad oma jõududega hakkama saama. Näiteks Austraalia programmis oli osalustasu ligikaudu 4000 krooni ja sellest oleme kohalike sõidupiletite ning söögirahana kolmveerandi tagasi saanud.

Kui veel kasust rääkida, siis iga osaleja saab programmi lõppedes tunnistuse, mis kinnitab teatud ainemahu läbimist ning peaks olema piisav ainepunktidenärvestamiseks nii täiendkoolituses kui ka tasemeõppes. Programmi tihedus on riigiti erinev, kuid minu hinnangul peaks see üldjuhul vastama kahele-kolmele ainepunktile, eriti kui taotleja lisab juurde aruande toimunud loengute (NB! lektorite nimed ja tiitlid) ja seminaride kohta ning esitab analüüsi tundmaõpitud hoolekandekorraldusest.

Mitmed meie koduse Eesti kolleegid on vahetusprogrammides osaledes saanud enesele nii häid tuttavaid, et on ise uuesti sealmail külas käinud ning siin CIF'i sõpru vastu võtnud.

Programmidesse on oodatud kõik sotsiaaltöö ja selle õpetamisega seotud spetsialistid, noorsootöötajad, terapeutid, nõustajad jne, ainukene eeltingimus on erialane töökogemus ja soov seda jagada. Taotlejale äraütlemist võib ette tulla siis, kui soovijaid liiga palju on (mõned riigid on lihtsalt populaarsemad), või kui sihtmaa külastuskava kokkuseadjad ei suuda pakkuda seda, mille vastu huvi tunakse; mina näiteks ei pääsenud 2005. a Šotimaa programmi.

Kahtlemata sõltub palju taotleja tööandja mõõdupuust ja võimalustest, kas vahetusprogrammis osalejale tuleb ära kasutada pea kogu oma puhkus või võimaldatakse programmis osaleda tööajast, mille vahepeal on ka palgata puhkus. Esimene variant on halb selle poolest, et päris kindlasti ei ole tegemist turismireisiga – pigem on see küllalt väsitav ja kui kohe seejärel tuleb täie pingega uuesti tööle asuda, siis võib kasutegur olla üsnagi küsitav. Tavaliselt on vahetusgrupp väike: kolm kuni kuus inimest ja see tähendab, et seminaridel sihtmaa kolleegidega mõtteid vahetades peavad kõik osalema. Kui päevas on neli sellist intensiivselt kulgevat kohtumist (nagu meil siin neid praegu valdavalt toimub), siis võib seda üldjuhul võrrelda koduse tööpäevaga.

Programmi koostajad on teinud tõsisid tööd õppekäikudeks sobivate asutuste nõusse saamisel, lektorite ja grupi saatjate leidmisel, kõigil on ju omad tööd; omad ajapiirangud: seepärast on ka oodatud osalejate huvi pakutava vastu. Kodutööd tehes tuleb arvestada, et kooligeograafia teadmistest võib napiks jääda – vähemalt üks tänapäevane reisi juht peaks olema läbi loetud. Ja muidugi – oma kodumaa ja sihtriigi seoste teadmine lisab ka vürtsi. Lugesin näiteks Berlitz'i teatmikust, et esimene teadaolev eurooplaste laev maabus siinmail ligi poolteist sajandit enne James Cook'i avastusi, kuid veel kodus olles juhtus näppu ajaleheartikkel infoga, et noil esimestel laevadel oli ka neli Eesti- ja Liivimaalt pärit madrust!

Lõpetuseks väike meeldetuletus selle kohta, et vahetusprogrammides osalemisega käib kaasas ka moraalne kohustus pakkuda ise majutusvõimalust või tutvustada meie hoolekandekorralduse neile, kes CIF-Estonia kutsel meile saabuvad.

Igatahes soovin head pealehakkamist, sest asi on seda väärt!

CIF programmi

Kati Saira, ESTA liige

Tahan jagada oma kogemusi seoses CIF'i programmiga, mis toimus 17. aprillist–17. maini Oslos. Norra valisin sotsiaaltööalaseks enesetäienduseks kahel põhjusel: esiteks polnud ma selles riigis varem käinud ning teiseks seoses oma tööga laste ja pere varjupaigas. Soovisin tutvuda Norra varjupaikadega ning oma silmaga näha nende kolmekümneaastase töö tulemusi.

Programmi koostajad lähtuvad osalejate huvidest

CIF (*Council of International Fellowship* – Rahvusvaheline Koostöö Nõukogu) on rahvusvaheline kultuurivahetusprogramm, mis pakub sotsiaal- ja noorsootöötajatele kutsealast enesetäiendust väljaspool oma kodumaad. CIF programm jõudis Norrasse 1983. aastal, kui Oslos peeti esimene CIF'i konverents. Alates 1987. aastast hakati Norras CIF'i programme korraldama. Alguses oli programm kümnenädalane, poole ajast viibisid osalejad praktika-kohtades vastavalt oma erialastele huvidele. Probleemiks aga kujunes praktikantide oskamatus suhelda norra keeles. Saadi aru, et tõeline sotsiaaltöö praktika, millest kõik osapooled kasu saaksid, peab toimuma kliendi emakeeles. Nii lühenes programm neljale nädalale – jäeti ära praktikum ning hakati pakkuma rohkem lühiajalisi individuaalprogramme. Igal aastal on Norra CIF'i programmi täiendatud ja värskendatud, nt sellel aastal lisandus CIF-i kauaaegse partneri, Oslo University College'i poolt pakutud võimalus osaleda kolledži lastekaitse-temaalisel seminaril.

CIF'i programmi teeb eriliseks mitu takku:

- võõrustajariik annab kõik endast oleneva, et programmis osalejad saaksid loengute ja külastuste kaudu üldpildi riigi ajaloost, kultuurist ja majandusest
- võimalus tutvuda vastavalt oma eri-

raames Norras

alale ja huvidele võõrustajamaa samade institutsioonidega

- elamine norra peredes
- võimalus anda vahetult enne programmi lõppu kirjalikku ning suulist tagasisidet oma kogemustest
- programmis osalejatel on kohustus tutvustada oma maad ja ametit teistele osalejatele.

Vahetusprogrammis, milles mina osalesin, oli kokku seitse osalejat (Brasiiliast, Türgist, Nepalist (2), Venemaalt, Kõrgõstanist ja Eestist) vanuses 29–52 eluaastat. Suhtluskeeleks oli inglise keel. Esindatud olid erinevad ametid – sotsiaalkeskuste arhitekt, sotsiaaltöötajad, vaimupuudega laste ja noorte keskuse juhataja ja ametnik, kelle ülesanne on tegelda miljonilinnas adopteerimisküsimustega. Saime omavahel suurepäraselt läbi ja kasvasime üksteisega nii kokku, et veel praegugi hoiame iga päev meilitsi kontakti. Usun, et olen leidnud sõbrad kogu eluks.

Loengud ülikoolis

Pean ütlema, et norrakad võtavad oma võõrustajakohustusi, sealhulgas CIF programmi koostamist, väga tõsiselt. Lisaks norra peredes elamisele (elasin kokku kolmes peres), nimetasime isekeskis oma teiseks koduks Oslo University College'i. Lisaks sellele, et iga osaleja pidi rääkima kolledžis oma maast ja tööst, olid õppejõud huvitatud ka meie arvamustest loengu pidamise, üliõpilastesse suhtumise ja loengute sisu kohta. Kõik õppejõud ja kolledži töötajad soovisid, et me tunnek-sime end koolipere liikmetena, ja seda me 100%-liselt ka olime. Me saime osaleda lastekaitseteemalisel seminar-loengul „Dialog lapsega“. Kui te arvate, et loengus osalemine tähendas seda, et üliõpilased istuvad ja kuulavad õppejõudu, siis te eksite. Loengutest võtsid osa tulevased lastekaitse spetsialistid, kes omandavad haridust kaugõppe teel, kokku 40 üliõpilast pluss

meie 7. Me lõime kaasa seminarides, kus joonistasime, näitlesime, väitlesime, meisterdasime näomaske ja kuulasime üksteist. Kogu õppeprotsess oli väga intensiivne ja arendav, eeldades osalejatelt kogu hingega juuresolekut ja panustamist.

Ülikooli pakutud programm oli väga tihe. Siinkohal mõned näited.

Prof. Frank Meyer, kes vastutab Oslo University College'i magistriprogrammi eest, kutsus meid osalema iga kahe nädala tagant toimuvatel filmiõhtutel. Filmide teemad: inimõigused, koloniseerimise ajalugu, alkoholism, narkootikumid ning üleilmastumine.

Hollandist pärit Dean Dag Jenssen pidas loengu teemal „Mina kui fotograaf“. Huvitav oli saada 40 minutit tööaega ja minna ühe oma kolleegiga loengusaalist välja, et teha üks foto, mida hiljem teistega jagada.

Emad Al-Rozzi valgustas meid, millised on tema kogemused tööst lastega Gaza sektoris. Per Lorentzen näitas videofilmi oma viieteistkümneme aasta tagusest töökogemusest Leedus sellest, kuidas suhelda kümneaastase kurtumma poisiga.

Jan Storö rääkis, mida tähendab hooldus pärast hooldust, ja Ramona Berbard tutvustas Saamimaa ajalugu. Lisaks loengud Norra põhiseadusest, alkoholipoliitikast, lastekodulaste seas läbi viidud viimaste uuringute tulemustest jne.

Naiste varjupaigad Norras

Isiklik programm kujunes vastavalt igaiühe erialasele tööle. Mina külastasin Oslos kahte kriisikeskust (*krisesenter*), Eesti mõistes emadele ja lastele mõeldud varjupaika. Erinevalt Eesti varjupaikadest on Norras kõik varjupaigad spetsialiseerunud, nt minu poolt külastatud kaks varjupaika aitavad lähisuhtevägivalla all kannatanud naisi koos nende lastega. Kuna Norras elab inimesi paljudest rahvustest, tegeldakse kriisikeskustes ka inimkaubanduse ohvritega.

Praegu on Norras viiskümmend kriisikeskust, kelle sissetulekust 80% tuleb riigilt, 20% kohalikult omavalitsuselt. Keskused on avatud 24 tundi ööpäevas. Oslo äärelinna Lilleströmi kriisikeskuse juhataja mainis, et Norra naised on kolmekümne aasta jooksul töötanud selle nimel, et täna öelda – me saame vabalt rääkida lähisuhtevägivallast ja teha selgeks, et lähisuhtevägivald ei ole aktsepteeritav. Alates 1982. aastast ei väljasta kriisikeskused kohalike omavalitsuste lastekaitse spetsialistidele lähisuhtevägivalla all kannatanud ohvrite andmeid. KOV-d usaldavad keskusi ja nende statistikat, mõistes, kui võrd oluline on nende naiste ja laste turvalisus.

Kriisikeskuses saavad naised tasuta õigusabi ja neid abistatakse uue kodu leidmisel. Tihti aidatakse leida uus töökoht või tehakse kõik selleks, et naine saaks minna uuesti õppima ja lapsed lasteaeda.

Oslo kesklinnas asuval kriisikeskusel on kaks põhilist ülesannet: pakkuda peavarju lähisuhtevägivalla all kannatanud emadele lastega (kokku 25 tuba); pakkuda päevakeskuse teenust. Päevakeskuses toimuvad loengud lähisuhtevägivalla teemadel ning kohtumised advokaatidega. Keskuses kohtuvad korrapäraselt need naised ja lapsed, kes on kunagi varem elanud kriisikeskuses nendega, kes hetkel varjupaiga teenust vajavad. Naised käivad koos oma lastega hea meelega keskuses, kus nad saavad infot ja tuge, kuidas oma eluga edasi minna. Päevakeskuses on tööl mitmeid vabatahtlikke, kes aitavad hoida lapsi, palju kasutatakse tõlkide abi, kuna 85% keskuse klientidest ei ole norralased.

Kultuuriprogramm

Lisaks akadeemilisele programmile, sai meile osaks matk Ommeni fjordi, A. Nobeli rahupreemia komitee külastus Oslos, elamuse pakkus ka Lekoteki'ga ehk mänguasjade laenutusega tutvumine Sandvikas. Veel saime teada, kuidas toimib immigratsioonipoliitika ja asüüli taotlemine Oslo lähivallas Askeris ja millise ajalooga on Emma Hjorti poolt asutatud vaimsete ja füüsiliste puuetega inimestele loodud kes-

kus. Kohtusime ka Oslo ümbruskonnas elavate eestlastega Oslo kesklinna populaarses *lounges* nimega Onkel Donald ja külastasime Oslo raekoda, Norra punase risti keskust, sõitsime paadiga Oslo fjordides ning avastasime Vigelandi parki.

Lõpetuseks tahan jagada Eestist pärit CIF programmis osalejate arvamust sellest, mida uut andis programmis osalemine:

Marit Pauk (CIF Norra 2007) Põhja-Tallinna Valitsuse sotsiaalhoolekandesakonna lastekaitse talituse vanemspetsialist:

Eelkõige nõudis juba otsustamine selles programmis osaleda julgust ja tahet end proovile panna. Erialaselt avanes võimalus suhelda Norra sotsiaaltöötajatega, külastada erinevaid asutusi, vahetada muljeid ja kogemusi. Ma ei saa öelda, et „vaat selle asja” tõin ma Norrast endaga kaasa ning kasutan seda infot oma töös. Tihti küll üht või teist lugu lahendades hüppavad mõtted aeg-ajalt sellele, et Norras oleks saanud seda või teist varianti kasutada. Kuigi mind huvitas lastekaitse, oli meie grupis ka teiste erialade esindajaid ning meie programm oli koostatud nii, et saime ülevaate enam-vähem kõikidest kliendigruppidest.

See on väga unikaalne programm, sest niisama reisides ju tõenäoliselt ei satu kuuks ajaks kokku väga erinevate riikide sotsiaaltöötajatega. Minu programmis osalemise ajal olid selles esindatud veel Leedu, Tšehhi, Kasahhi, Türgi ja Tansaania. Lisaks Norra kogemusele sai palju õpitud ka teiselt. Loomulikult oli elamine peredes suur väljakutse, kuid kõik vastuvõtvad pered olid abivalmid ja kodune tunne tekkis kiiresti.

Käisin Norras 2007. a ja siiani on sees mõnus ärevus ja silmadesse tekib sära, kui sellele ajale tagasi mõtlen. Soovitan kõigil CIF'i programmis osaleda – selleks on vaja üksnes tahtmist, julgust end proovile panna ning kõik, mis sellesse panustad, tuleb mitmekordselt tagasi.

15. mai 2009 CIF-i programmi lõpuaktus Oslo University College's. Vasakult (Ram (Nepaal), Marta (Brasiilia), Elena (Venemaa), Demet (Türgi), Indira (Nepaal), Kati (Eesti) ja Gulzat (Kõrgõstan).

Viktooria Hrabrova (CIF Norra 2008), sotsiaaltöötaja Pärnu haiglas:

Erialaselt avardas see kogemus kindlasti mu silmaringi ning andis juurde enesekindlust töötada edasi oma töökohal. Sain juurde uusi mõtteid, eriti pärast kohtumist Norra kolleegidega, kes töötavad sealsetes haiglates sotsiaaltöötajatena. Sain põhjaliku ülevaate Norra sotsiaalsüsteemist, külastades erinevaid asutusi ja võttes osa parimate lektorite loengutest.

Kultuuriliselt ja sotsiaalses plaanis olen saanud kõige rohkem, see üks kuu 2008. aastal oli täis huvitavaid sündmusi ja kohtumisi. Elamine Norra peredes on andnud palju sõpru, kellega suhtlen senini ja olen kohtunud korduvalt. Olen varasemast palju avatum ja tolerantsem, sain väga hea inglise keele praktika ning olen võimeline natuke suhtlema ka norra keeles. Tahan õppida põhjalikult norra keelt, sest sel viisil saan kindlasti veelgi parema kogemuse ning õpin siinset keskkonda paremini tundma.

Mina soovitan kindlasti teistel huvitatutel osaleda CIF programmides, see annab palju juurde nii erialaselt kui ka eneseteostuse mõttes.

Kati Saira (CIF Norra 2009), Oslo University College'i rahvusvahelise magist-

riprogrammi magistrant ja vabatahtlik Oslo Krisesenteris:

Norralased on külalislahked, viisakad, avatud ning ausad – hea oli neid positiivseid omadusi endale eeskujuks seada. Erialaselt arenesin väga palju, kuna sain aru, kui palju tööd ja aega läheb vaja, et jõuda sinna, kus ollakse Norras praegu. Täna südamest neid, kes kutsusid meid oma koju: Andersit, Heidit, Gro'd, Sidselit, Nilsi ja Elisabethi ning peresid, kus need neli nädalat elasin – Laila, Arne, Reidun'i ja Hanne peret.

Tänu CIF programmile muutsin oma elu ning tulin Oslosse tagasi – õppima ja elama. Otsusele Norrasse õppima tulla aitas kaasa see, et mind ootasid ees sõbrad ja tuttavad programmi ajast.

**Osalemise kohta
2010. aasta
programmides loe**

www.cifestonia.ee

Õiendusabi ja arstlik kepikriis

Valdeko Paavel

Pealkirjas toodud sõnad pole siinkirjutaja uudislooming. Minu arvuti *Wordi* speller lihtsalt soovib neid kasutada sõnade *õendusabi* ja *arstlik epikriis* asemel. Ei oska arvata, miks ta muude sõnade hulgas ka neid soovib ega ka seda, kas pakutud sõnadel on mingi eriline tähendus või tagamõte. Ta lihtsalt soovib ja igaüks võib seda oma arvutis ise kontrollida.

Kellegi jaoks arusaamatute sõnade kasutamine pole maailmas tegelikult midagi erilist. Näiteks Honore de Balzac kirjeldas ühes oma romaanis, vist „Isa Goriot’s”, elu ühes temaaegses Pariisi vanadekodus. (NB! Siinkohal on sobilik meelde tuletada, kunas Balzac elas). Muu hulgas olid hooldekodu vanad igavuse peletamiseks ja suhtumise väljendamiseks mõelnud välja oma argoo, mis seisnes selles, et mitte just eriti häid asju väljendavatele sõnadele lisati lõppu *-raama*. Näiteks kui supp oli lahja, siis polnud see supp, vaid oli *supi-raama*. Analoogete sõnaühendeid oli veel palju, mistõttu inimestel, kes konteksti ei tundnud, oli vanadest arusaamisega raskusi.

Ilmselt on paljudel lugejatel meeles ka see, kuidas vahva sõdur Švejki liigitas ülemused kahte gruppi: *peeretajad*, kes olid päris lolliid, ja *poolpeeretajad*, kes ei olnud veel päris lolliks läinud. Psühhiaatrikliiniku kinnise osakonna näide on umbes samast vallast. Nimelt teadsid selles viibivad mehed kamba peale kokku tervelt kaksteist anekdooti, mida nad üksteisele kogu aeg rääkisid. Kuna nad aga lõpuks tüdinesid ühtede ja samade lugude rääkimisest ja kuulamisest, otsustasid nad anekdoodid nummerdada ja pika loo rääkimise asemel piisas sellest, kui keegi ütles mingi numbri, näiteks 6, ja kõik hakkasid naerma, sest nad teadsid, mis lugu selle taga on. Asi päädis sellega, et ühel päeval andsid mehed peksa ühele oma saatusekaaslasele, kes ütles number 8. Psühhiaatri küsimusele, miks nad nii tegid, vastasid mehed: number 8 on ropp anekdoot ja meie seas viibis üks naisarst.

Toodud näidetega tahtsin osutada sellele, et mis tahes mõistete (sh vähem või rohkem selgepiirilisi valdkondi hõlmavate mõistete) määratlemisel ja nende süsteemi kujundamisel või ka olemasoleva mõistetesüsteemi korrastamisel ei ole võtmeküsimuseks niivõrd üksikud konkreetsed mõisted ja/või sõnad, kuivõrd nendega ja nende poolt määratletud semantiline ruum, st mõisted ja nende vahelised (loogilised) seosed.

Semantilisel ruumil on (võib olla) kaks eri aspekti, tähendust või kvaliteeti, mida võiks (tõsi küll, mõnevõrra tinglikult) määratleda objektiivse ja subjektiivse semantilise ruumina.

- **Objektiivne semantiline ruum** on määratud erinevates kirjalikes tekstides (raamat, õpik, artikkel, dokument, seadusandlik akt jms) olemasolevate ja nendes defineeritud mõistete ning nende omavaheliste seostega.

- **Subjektiivne semantiline ruum** on objektiivse semantilise ruumi peegeldus inimese teadvuses, mis tingituna inimese haridusest, haritusest, intellektist, erialast, huvidest, ametikohast jms objektiivsest semantilisest ruumist vähemalt mõnevõrra erineb, st on „moonutatud”.

Ka objektiivne semantiline ruum ei ole absoluutne ega peegelda 100%-lise täpsusega tegelikkust. Teisiti öeldes, tegelikkust on võimalik kirjeldada erinevate mõistete ja mõistesüsteemidega, mis kõik sisaldavad teatud objektiivsust. Nii nagu seda inimese puhul teevad erinevalt näiteks erinevate erialade arstid, sotsiaaltöötajad, psühholoogid, kunstnikud, sotsioloogid, kaupmehed, juristid jne.

Võimalikult ühtne ja võimalikult üheselt arusaadav mõisteaparaat on aga kindlasti vajalik siis, kui mingi valdkond on intersektoraalse olemusega, st juhul kui selles tegutsevad samaaegselt eri valdkondade esindajad. Sotsiaalse sisu või taustaga tegevused on kindlasti üks niisuguseid.

Nagu võis Sotsiaaltöö 3. numbrist lugeda, on grupp kolleege võtnud ette tänuväärse töö, mille lähem eemärk on kõige olulisemate sotsiaalala terminite üheselt mõistetava seletuse väljatöötamine ja nende tutvustamine ning kaugem eesmärk kõigi seni ilmunud sõnaseletuste läbiarutamine, ühtlustamine ja seletava sõnaraamatu koostamine.

Kirjutises on toodud ka viie mõiste (hoolekandeteenus, hoolekandeaustus, toimetulek, töötamise toetamise teenus ja juhtumikorraldus) määratlused. Neist kahte viimast ei julge küll sotsiaalvaldkonna kõige olulisemate mõistete hulka klassifitseerida, mistõttu vaatleks kolme esimest, mis on defineeritud järgmiselt:

Hoolekandeteenus on isiku või perekonna toimetulekut soodustav tegevus.

Hoolekandeaustus on hoolekandeteenuseid osutav asutus.

Toimetulek on isiku või perekonna füüsiline ja psühhosotsiaalne võime igapäevases elus toime tulla.

Kui neid kolme mõistet koos vaadata, on neist keskseks selgelt *toimetulek*, mis toodud tõlgenduse järgi on (isikut ja perekonda kõrvale jättes) füüsiline ja psühhosotsiaalne võime igapäevases elus toime tulla. Siinkohal võikski edasise mõtisklemise tegelikult lõpetada, sest üks mõiste (*toimetulek*) on defineeritud kahe defineerimata mõiste (*füüsiline ja psühhosotsiaalne võime*) kaudu, mis kokku võetuna on nonsenss. Aga läheks siiski veidi edasi.

Inimeste võimete teemaga on kõige enam tegelnud ilmselt psühholoogia, milles võimeks nimetatakse inimese teadmiste, oskuste ja vilumuste kompleksi, sh nende kujunemise kiirust ning teisi (raskemini hinnatavaid ja määratletavaid) omadusi, millest sõltub inimese tegevuse edukus ja/või tulemuslikkus. Võimed jaotatakse kolme gruppi:

- üksikvõimed (nt silmamõõdu või kuulmise täpsus)
- erivõimed (nt muusikalised võimed, matemaatilised võimed)
- üldvõimed (nt intelligentsus ja loovus).

Võimete olemasolu ja nende arengu eeldusteks peetakse suures osas (või ka ennekõike) pärilikke tegureid, mis muuseas on ka üheks peamiseks põhjuseks, miks mõiste „võime” defineerimine on keeruline. Asi läheb aga keerukamaks, kui meenutada, et kasutusel on ka niisugune mõiste nagu *toimetulekuvõime*, mis viimasel ajal on üheks sotsiaalsete protsesside ja tegevuste ning inimeste igapäevaelu ja sellega seotud probleemide käsitlemisel väga

sageli kasutatavaks märksõnaks. Paljude sotsiaalteenuste ja -toetuste saamist seostatakse just inimeste toimetulekuvõimega. Samas pole selle mõiste kohta kusagilt olnud võimalik leida ühest ning veenvat / ammendavat määratlust.

Ja ega seda tegelikult vist olegi võimalik leida ega anda, sest analoogselt kõigi teiste võimetega on ka toimetulekuvõime üks keerulisemaid inimese ja inimtegevusega seotud nähtusi üldse ning sõltub väga paljudest asjadest ja/või faktoritest, sh nii objektiivsetest kui vähem või rohkem hinnatavatest / mõõdetavatest kui ka subjektiivsetest, mida hinnata on raske või isegi praktiliselt võimatu.

Võib arvata, et toimetulekuvõime on kõigist võimetest kõige keerukam, sest see ühendab endas lisaks paljudele inimese bioloogilistele ja psüühilistele omadustele, oskustele ning võimetele ka paljusid sotsiaalseid omadusi, võimeid ja oskusi. Just sotsiaalne komponent teeb toimetulekuvõime teistest võimetest eriliseks, sest sotsiaalsed oskused ja võimed on võrreldes bioloogiliste ja psüühilistega rohkem õpitavad ja arendatavad.

Toimetulekuvõime on seotud näiteks tahte, motiivatsiooni, emotsioonide, sotsiaalse tunde ja tundlikkusega, üldiste sotsiaalsete oskustega, sh suhtlemisoskustega, kompensatsioonimehhanismide kasutamisoskusega, kohanemisevõimega, vaistuga, üldise taluvusega jms. See loetelu ei ole lõplik ja kindlasti ei pea hea toimetulekuvõimega inimene edukaks toimetulekuks oskama kasutada ja kasutama kõiki neid oskusi või omadusi. Teatud ekstreemsetes olukordades (näiteks sõjategevuses või röövkallaletungi korral, vaesuses või näljahädas, laevahukul jms) võib edukaks toimetulekuks (loe: ellujäämiseks) piisata ainult mõnest omadusest, oskusest või võimest.

Toodud kolme mõiste vaheliste seoste ja nendega määratud semantilise ruumi mõistmiseks proovisin rakendada mõistesüsteemide korrastamisel kasutatavat asendusvõtet, mis seisneb selles, et ühe mõiste definitsioonis sisalduva teise mõiste asemel kasutatakse selle teise mõiste definitsiooni. Konkreetsemalt püüdsin *hoolekandeteenuse* definitsioonis mõiste *toimetulek* asemel kasutada selle definitsiooni.

Ka lugeja võib seda proovida, aga seejuures võiks olla ettevaatlik, sest mind valdas mõningase üritamise järel umbes sama tunne, mis võis tekkida ühel kunagi psühhiaatriakliinikusse toodud mehel, kes püüdis leida vastust küsimusele, mis tunne on boamaol, kui see hakkab ennast sabast sööma ja lõpuks hambad kukla teha jõuavad.

Ja *last but not least*, kui jääda väljapakutud toimetuleku definitsiooni juurde ja siduda sellega ka hoolekandeteenused ja -asutused, siis vist kogu meie elu olekski ainult üks hoolekandeteenuste osutamine, sest isiku või perekonna füüsilist ja psühhosotsiaalset võimet igapäevases elus toime tulla soodustavad kindlasti ka näiteks massaaž, arstiabi, korralitsee, sport, õppimine jms.

Lõpetuseks võiks sotsiaalvaldkonna mõistete süsteemi korrastamise igati tänuväärse töö tegijatele soovitada üldise lähtealusena kasutada kahte matemaatikast teadaolevat printsiipi:

- Lihtsamalt keerulisemale, st alustada tuleks lihtsamatest ja nende baasil püüda määratleda keerulisemaid.
- Tarviliku ja piisava tingimus, st konstrueerida ja defineerida mõisteid nii palju kui vaja ja nii vähe kui võimalik.

Sotsiaalpedagoogi töö tõrjutud lastega

Helle Kahm
sotsiaalteaduste magister,
Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühenduse liige

Töö tõrjutud lastega võib aina edasi lükkuda põhjusel, et kiire loomuga tegemised nõuavad esmahinnangul vahetut sekkumist. Tõrjutud poisid ja tüdrukud liiguvad justkui vaimud mööda seinäääri ja vaatavad maailma altkulmu pilguga. Nende häält ei ole kuulda, nad ei oska ega julge ennast väljendada. Ehk on mõni neist seda proovinudki, aga negatiivse tagasiside tõttu veelgi enam tegelikust elust eemaldunud.

2009. a varakevadel toimus Kuressaare linnavalitsuse ja Kuressaare Lastekaitse Ühingu ettevõtmisel Kuressaare üldhariduskoolide tugisüsteemi liikmete ümarlaud, kus arutati tõrjutud laste teemat. Vajadust selliste lastega tegelemiseks tunnistasid kõik osalejad – sotsiaalpedagoogid, psühholoogid, kaplan jt spetsialistid. Tunnistati ka seda, et nendele lastele on pühendatud liiga vähe aega.

Ümarlauast kasvas välja soov seda olukorda muuta. Selle tulemusena viis Kuressaare Lastekaitse Ühing 2009. a kevade ja suve jooksul ellu Eesti-Hollandi heategevusfondi “Päikeselill” ja Kuressaare linnavalitsuse toel projekti “Avatult algusest”.

Kuna tugisüsteemi liikmete koolitus ja oskused olid eri tasemel, seati projekti esimeseks eesmärgiks sotsiaalpedagoogide informeerimine ja toetamine. Toimusid teematunnid, milles teooriale toetudes otsiti praktilisi võimalusi tööks tõrjutud lastega.

Täna teavad abistruktuuride esindajad lapsepõlve mõjust inimese elukäigule üsna palju. Täisealised inimesed hakkavad kooliajast mälestusi veeretades sageli pärast emotsionaalset õhkamist nooruse järele meelde tulema õpetajate ja kaasõpilaste poolt tehtud valusaid märkusi ja oma ebakindlustunnet. Üks ei suutnud nõutava graatsiaga võimlemiskava sooritada, teine küllalt kiiresti inglise keele verbe selgeks õppida, kolmas vaatas kõõrdi ja neljandal polnud teksad ehk piisavalt madala värvliga. Tuleb tõdeda, et kahjuks peame ka täna muretsema sallivuse puudumise pärast ja mõõnma, et kurja sõna väljaütlemiseks või helen-davale ekraanile tippimiseks võib aega minna vähem, kui soovime uskuda.

Tegelikult võib lahenduste rohkus silmad kirjuks võtta, sest täna on ometi koolides psühholoogid, sotsiaalpedagoogid, kaplanid, lapsevanemad, õpetajad, hoolekogud, juhtumikorraldajad, tugigrupid; suured koolid, väikesed koolid, erikoolid, huvikoolid, tugikoolid, õpiabi, abiõpe. Aga kas ollakse spetsialistina ka ise valmis avatud südamega lapse poole esimest sammu tegema? Või heietatakse kõrges ja uhkes kabinetis tähtsaid mõtteid iseenese fenomenaalsusest ja pendeldatakse sihitult sinna ja tänna?

Arutelu tulemusena tuli tugisüsteemi töötajatel oma koolides klassijuhatajatega vestelda ja leida lapsed, kes võiksid osaleda projektilaagris. Sotsiaalpedagoogidel oli võimalus planeeritavas laagris kasvataja või vabatahtlikuna osaleda, mida mitmed ka kasutasid.

Teine ja laiem eesmärk oli leida riskigrupi lapsi ja tõsta nende enesehinnangut laagri tegevuses osalemise kaudu.

Laste enesehinnangu tõstmise metoodika aluseks valiti motivatsioonioskuste kasutamise

programm, mille on välja töötanud Catherine Fuller ja Phyl Taylor. See meetod õpetab motiveerima empaatia arendamise, vastuolude leidmise, vaidluste vältimise ja enesevastutuse toetamise abil. Programmis läheneti ülesannetele mänguliselt, toetudes nooruslikule entusiasmile, ühistegevus oli suunatud igäihe isiksuse ja ande väljatoomisele ning selle arendamisele. Loodeti, et kui laps/noor kogeb kas või üheski asjas edu, on seda võimalik laiendada ka teistele valdkondadele.

Laagrist võttis osa 35 last, nii poisse kui tüdrukuid vanuses 7–15 aastat. Rühma kokkupaneku põhimõtteks oli see, et laagris oleks nii vanu "laagrihunte", tegusaid ja lõbusaid, koolis populaarseid poisse-tüdrukuid kui ka veidi nooremaid, omal moel ja viisil tegutsevaid, tähelepanu kartvaid või püüdvaid, armsaid, eri põhjustel üksildaseks jäänud õpilasi. Nädal aega möödus elavas, lõbusas rütmis; poisid tüdrukutega võidu pärleid lükkimas, meres ujumas ja iseennast ning kaasläsi värvidega värskendamas. Kasvatajad hüppasid, ujusid ja hingasid koos lastega. Eesmärgiks oli aga pakkuda rõõmu uutest oskustest ja sõpradest, loomingulist ja vaba õhkkonda.

Laagri lõppedes sai tegu tasutud. Laste nägudel peegeldus rõõm ja rahuolu. Kogetud sõprus ja eneseväarikuse tunne aitab neid noori inimesi kindlasti üle saada nii mõnestki kurjast hetkest, mis neil võib edaspidi ette tulla. Need lapsed on nüüd kergemini mõistetavad ka tugisüsteemi inimestele, kes neid edaspidi järjekindlalt kokku kutsuvad, ära kuulavad ja julgustavad. Projekt on selleks korraks lõppenud, kuid sotsiaalpedagoogide ja teiste tugisüsteemi teekond nende laste kõrval kestab edasi. Kindlasti tuleb ette ka ebaõnnestumisi. See 2009. a lugu Kuressaare tugisüsteemide tööst tõrjutud lastega on aga edulugu.

Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühendus

Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühendus on avalikes huvides vaba algatuse alusel asutatud mittetulundusühing, mis liidab sotsiaalpedagoogilist tööd tegevaid füüsilisi ja juriidilisi isikuid, et edendada ja koordineerida nende tegevust.

Ühendus loodi 2005. aastal Tallinna ja Harjumaa Koolisotsiaaltöö Ühendusena ja nimetati 19.02.2009 ümber Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühenduseks.

Ühenduse põhieesmärgid on:

- 1) sotsiaalsete probleemide lahendamine ja leevendamine pedagoogiliste võtetega ning inimeste toetamine ühiskonda integreerumisel seal, kus tõrjutus või selle oht halvendab inimese elukvaliteeti ja toimetulekut
- 2) ennetustöö, millele on suunatud ühenduse tegevuse põhirõhk; lisaks sekkumis- ja teavitustöö
- 3) koostöö tihendamise omavalitsuste ja riiklike struktuuridega, kes tegelevad sotsiaalsete probleemidega
- 4) koordineerida koostööd ning infovahetust ühenduse liikmete ja avalikkuse vahel.

Käesoleva aasta seisuga kuulub ühendusse 70 liiget. Nende hulgas on lisaks sotsiaalpedagoogidele ja sotsiaaltöötajatele ka psühholooge, lastekaitsetöötajaid, kaplaineid ja kõrgkoolide õppejõude. Kõik liikmed tegelevad otseselt või kaudselt sotsiaalpedagoogilise tööga. Nende töö hõlmab preventiivseid tegevusi, laste- ja noortega seotud sotsiaal- ja integratsiooniprobleemide lahendamist ning õpilaste, üliõpilaste, lastega töötavate spetsialistide ja lastevanemate koolitamist, nõustamist ja toetamist. Tihedat koostööd tehakse riigi, omavalitsuse, tervishoiu jt asutuste ja organisatsioonidega.

Valmimas on kodulehekülj aadressil www.sotsiaalpedagoogid.ee. Infot ja koolituspakumisi ootame aadressil liikmed@sotsiaalpedagoogid.ee. Täiendavat infot ühenduse kohta saab aadressil juhatus@sotsiaalpedagoogid.ee.

Leena Arras, juhatuses esimees

Traumastressiga tegelevad spetsialistid ühinesid

18. augustil asutati Tallinnas Eesti Traumastressi Spetsialistide Assotsiatsioon (ETSA9), mis koondab üheksa eluala spetsialiste, kes tegelevad otseselt või kaudselt üksikisiku aitamisega pärast traumakogemust. Asutajaliikmete seas on psühholoogid, arstid, sotsiaal- ja ohvriabitöötajad, teadlased, pedagoogid, pastor, jurist.

Tegemist ei ole uue abistamisele suunatud organisatsiooniga, see ühendab kriisi- ja traumaolukordades professionaalset abi andvaid spetsialiste. ETSA9 loomine toetub mitmete Euroopa riikide kogemusele, kus spetsialistide koondumine on taganud kõrgema professionaalsuse traumeeritud inimesele abi andmisel ja spetsialistide pädevuse hoidmisel. Selline ulatusliku võrgustikuga spetsialistide ühendus Eestis seni puudus. Ometi võib inimene kriisi- ja traumajuhtumite korral vajada mitut spetsialisti ja seetõttu on väga oluline süsteemne koostöö, juhtumite laiaulatuslik teaduspõhine käsitlemine ning psühholoogilise kriisiabi põhimõtete ühene mõistmine eri abistamisvaldkondades.

Vastloodud organisatsioon seab eesmärgiks koondada enda alla spetsialistid, kelle tegevus nõuab professionaalset sekkumist pärast kriisi- ja traumaolukorda või kes uurivad nimetatud valdkondi teaduspõhiselt. Assotsiatsiooni põhikirja kohaselt moodustavad esmase sihtrühma psühholoogia, meditsiini ja sotsiaaltöö spetsialistid nii era-, avalik-õiguslikust kui ametkondlikust sektorist. Samas on ETSA9 avatud sotsiaalvõrgustiku kaudu ka üksikisikut aitavatele teistele professionaalidele haridus- (pedagoogika ja noorsootöö), teoloogia-, õigus-, politsei-, pääste- ja personalitöö valdkonnast.

ETSA9 asutamise initsiatiivrühma moodustasid kriisinõustamise keskuse Mahena juures koos käinud spetsialistid, teiste seas missioonidel haavata saanud kaitseväelastega, liiklusohvrite ja perevägivalda ohvritega töötavad psühholoogid.

25 ETSA9 asutajaliiget soovivad käivitada partnerlusel põhineva dialoogi Eesti valitsus-, teadus- ja teiste kriisiabiga kokku puutuvate asutustega. Samuti on kavas rahvusvaheline professionaalsusel põhinev koostöö, erialase teabekirjanduse kogu ja traumastressi spetsialistidele suunatud elektroonilise väljaande loomine. Viimase jaoks valis asutamiskoosolek 5-liikmelise toimetuse.

Vabatahtliku spetsialistide ühenduse ETSA9 kohta saab infot e-postil etsa9@hotmail.com ja kuni oma kodulehe loomiseni Kriisinõustamise Keskuse Mahena kodulehe esilehelt www.mahena.ee.

Lisainfo:

eesti keeles: **Tiina Naarits, kriisipsühholoog, ETSA9 juhatuse liige, tel 5663 3115**

vene keeles: **Ilya Maksimkin, psühholoog, ETSA9 juhatuse liige, tel 5648 6329**

Vaimse tervise päev 2009 – infopäev Riigikogus

Aivi Kaasik

**SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus,
tegevusjuhendaja assistent**

Ülemaailmset vaimse tervise päeva tähistatakse alates 1996. aastast iga aasta 10. oktoobril. Idee sellise päeva korraldamiseks pärineb aastast 1992 Ülemaailmse Vaimse Tervise Föderatsiooni üldsekretariadi saadikult Richard Hunterilt. Sel päeval korraldatakse ligi sajast riigis üle maailma üritusi ja ettevõtmisi, mis on pühendatud vaimse tervise probleemide ennetamisele.

Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) definitsiooni kohaselt on vaimne tervis oluline osa tervisest. Vaimne tervis kitsamas mõttes on indiviidi võime mõista oma suutlikkust, tulla toime igapäevaste stressitekitajatega, töötada produktiivselt ning panustada oma kogukonda. Selles tähenduses on vaimne tervis nii indiviidi kui ühiskonna seisukohalt heaolu ja efektiivse funktsioneerimise vundament. WHO on seisukohal, et riiklikud vaimse tervise strateegiad ei tohiks keskenduda vaid psüühilistele häiretele, vaid peaksid tähelepanu pöörama ka vaimse tervise edendamisele laiemalt.

Vaimse tervise päeva eesmärk ongi teavitada inimesi vaimse tervise olemusest ja selle säilitamise võimalustest. Loodetakse, et koos teadlikkuse tõusuga paranevad ka inimeste oskused selles, kuidas vältida vaimse tervise probleemide teket ja tulla toime oma muredega. Vaimse tervise päeval on igal aastal oma teema, mida käsitletakse ka WHO vastavas infomaterjalis.

2009. aastal oli vaimse tervise päeva teema “Vaimne tervis esmatasandil: ravi täiustamine ja vaimse tervise propageerimine”. Tänavuse publikatsiooniga loodab WHO algatada rahvusvahelise arutelu teemal, kuidas ümber orienteerida riiklikke ter-

vishoiüsteeme vaimse tervise efektiivsele edendamisele esmatasandil.

14. oktoobril korraldas SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus vaimse tervise infopäeva Riigikogu vestibüülis. Põhirõhk oli sellel, et jagada Riigikogu liikmetele ja teistele töötajatele teadmisi vaimsest tervisest ja psüühilise erivajadusega inimeste toetamisele suunatud teenustest Eestis. SA Tartu VTHK kõrval oli infopäeval esindatud veel 16 psüühilise erivajadusega inimestele teenuseid pakkuvat asutust üle Eesti.

Infopäeva avas Riigikogu aseesimees Jüri Ratas. Infopäeval anti üle Tartu Kultuurkapitali SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskuse fondi 10 000 kroonine stipendium SA Tartu VTHK eripedagoogile Kadri Paalile silmapaistvate tulemuste eest psüühilise erivajadusega isikute hoolekande ja rehabilitatsiooni valdkonnas. Päeva jooksul said Riigikogu liikmed osta ka psüühilise erivajadusega inimeste valmistatud käsitöötooteid ning sellega toetada nende toimetulekut. Väljapanekult võis leida mitmesuguseid kudumeid, kaltsuvaipu, kotte, siidisalle, maale, vitraaže, keraamikat, postkaarte jpm põnevat.

Vaimse tervise päevast saab lugeda WHO kodulehelt:

http://www.who.int/mediacentre/events/annual/world_mental_health_day/en/index.html,

Ülemaailmse Vaimse Tervise Föderatsiooni kodulehelt:

<http://www.wfmh.org/00WorldMentalHealthDay.htm>

Haabersti Klubimaja – mitte ainult klubi

Anneli Bender

Haabersti Klubimaja juhataja

*Pole olemas võimatuid unistusi – on vaid meie piiratud
ettekujutus võimalikkusest
(Beth Mende Conny)*

Tallinna Vaimse Tervise Keskus (TVTK) on Tallinna linna sotsiaalhoolekande asutus, mis pakub ja arendab vaimse tervise teenuseid täiskasvanud psüühilise erivajadusega inimestele. Lisaks hea ettevalmistusega, pühendunud ning kompetentsetele töötajatele kuuluvad meeskonda ka kogemusnõustajad – inimesed, kellel on diagnoositud psüühika-häire ning kellel on haigusest taastumise väärtuslik kogemus, mida teistele jagada.

Alguses oli...

TVTK üks üksustest Haabersti Klubimaja alustas oma tegevust 1996. aastal ning kandis siis nime Haabersti Psüühosotsiaalse Rehabilitatsiooni Keskus. Siiani on ainulaadsel klubimaja mudeli põhimõttel tegutsev Haabersti Klubimaja ainus Eestis ja Balti riikides. Klubimaja loomiseni viis pilootprojekt, millega rõhutati vajadust rehabilitatsiooniteenuste, haiglavälise psüühiaatilise abi ja haigestunute perekonnaliikmete koolitusprogrammi järgi ning mille läbiviimisel pakkus omapoolset tuge Kanada välisministeerium ja Toronto klubimaja Progress Place. Oli harjumatu ja innovaatiline, et psüühilise haigusega inimesed kohtusid omavahel väljaspool haiglat.

Haabersti Klubimaja pakub igapäevaelu toetamise ning töötamise toetamise teenust psüühilise erivajadusega inimestele klubimaja mudeli põhimõtetel. Klubimaja mudel hõlmab endas palju olulisi aspekte psüühilise erivajadusega inimeste rehabilitatsioonil. Klubimaja idee ja tegevuse põhimõtted pärinevad 1948. aastal New Yorgis asutatud esimesest klubimajast

Fountain House ning on nüüdseks levinud üle terve maailma rohkem kui 300 klubimaja kaudu. Kõik klubimajad kuuluvad Rahvusvahelisse Klubimajade Arenduskeskusesse – *International Center for Clubhouse Development* ehk ICCD (www.iccd.org). Lisaks koordineerivale ning nõuandevale rollile toimuvad ICCD eestvedamisel rahvusvahelised konverentsid, uute klubimajade väljaõpe, juba olemasolevate koolitamine ning sertifitseerimine. Klubimaja sertifikaadi saamiseks on vajalik läbida klubimaja koolitus ning sertifitseerimise protseduur. Kuid klubimaja võib, järgides klubimaja standardeid, tegutseda ka ilma selleta ja kuuluda ikkagi katuseorganisatsiooni ICCD.

Mis on klubimaja?

Klubimaja tegevuse aluseks on standardid, mis on ühtsed üle maailma kõikides klubimajades. Kui haiglas on psüühilise erivajadusega inimesed patsiendid ning muid teenuseid tarbides kliendid, siis klubimajas moodustavad nad liikmeskonna. Liikmeks olemine on vabatahtlik, tasuta ning võimaldab kaasa rääkida klubimaja otsustes. Teenuse saamiseks on vajalik raviarsti hinnang ning Sotsiaalkindlustusameti suunamiskiri, töötamise toetamise teenuse puhul rehabilitatsiooniplaan. Suunamiskiri määrab ära ajavahemiku, mille jooksul teenust osutatakse, pärast mida on vajadusel võimalik suunamiskirja pikendada. Passiivseks liikmeks jääb inimene siis, kui ta igapäevaselt enam klubimaja tegevustes ei osale.

Haabersti Klubimaja pere

Haabersti Klubimaja personali moodustavad neli tegevusjuhendajat ning juhataja-rehabilitatsioonispetsialist. Standarditest tulenevalt peab personal olema piisavalt suur, et jõuaks liikmeid tööle rakendada, kuid samas piisavalt väike, et ülesannete täitmine oleks ilma liikme osaluseta võimatu. Klubimajal ei ole näiteks oma koristajat. Klubimaja tegevused toimuvad kolmes üksuses: kontori-, köögi- ning töö- ja koolitusüksuses. Viimases juhendavad tegevusi ning osutavad töötamise toetamise teenust kaks tegevusjuhendajat.

Kontoriüksuses tehakse tegevusjuhendaja juhendamisel statistilist aruandlust, koostatakse ise klubilehte, tõlgitakse, trükitakse. Liikmed on oodatud arvutiõppesse, keeletundidesse, vestlusringidesse, vaba aja programmi, ühisüritusesse ja väljasõitudele. Kontoriüksus juhendab liiget, kes võtab endale ülesande olla registraatoriks.

Köögiüksuses saab meelde tuletada ning parandada oma teadmisi ja oskusi toiduainete ostmisel (poes või turul käimine), toidu valmistamisel, laua katmisel, kassapidaja ülesandeid täites rahaga ümberkäimisel. Menüü koostatakse ühiselt ning lähitaval tervislikkuse ning lihtsuse põhimõt-

test, et liikmed saaksid sama toitu ka kodus valmistada.

Töö- ja koolitusüksus sai alguse 1998. aastal. Kuna nii mõnigi liige on tööturult haigestumise tõttu eemal olnud palju aastaid, on tööalane tugi neile väga oluline. Üksuses pakutakse igapäevast tegevust ning nõustamist tööks vajalike harjumuste kujundamisel, samuti ka tööle naasmisel ja seal püsimisel. Klubimaja ei paku ise tasustatud tööd, vabu töökohti otsitakse koos liikmega avatud tööturult. Töölkäivad klubiliikmed saavad kokku töökoosolekutel ning üksuse õhtusöökidel. Töötamise toetamise teenust osutab klubimaja septembrikuu seisuga 18. liikmele. Lisaks sellele töötavad liikmed ka iseseisvalt ilma klubimaja tegevusjuhendaja tuge vajamata.

Klubimaja päev on kindla ülesehitusega. Vastav info kajastub nädala- ning kuuplaanis. Teatud tegevused ja ringid ning ka lõunasöök ja koosolekud on kindlatel kellaaegadel. Nende vahel toimub aga tööüksustes (näiteks koristamine, ürituste ettevalmistamine, suhtlemine teiste klubimajadega, klubilehe koostamine jms).

Klubimaja koosolekud on lahtised ja seal osalevad nii liikmed kui töötajad. Kord nädalas toimub koosolek, mida protokolli-

takse. Reedeti toimuval koosolekul planeeritakse järgmise nädala tegevusi ning koostatakse menüü. Hommikuti toimuval koosolekul arutatakse läbi päevatööd ja sündmused. Klubimajast tehtavad tööd tulenevad kõik klubimaja vajadustest. Vastutus klubimaja tegevuste eest lasub nii töötajatel kui ka liikmetel. Nii liikmetel kui töötajatel on juurdepääs kõikidesse klubimaja ruumidesse.

Standarditest tulenevalt ei ole klubimajas võimalik läbida teraapiaprogramme ega raviprotseduure. Keskendutakse liikme tegevamatele külgedele, annetele, oskustele. Riiklikest nõuetest tulenevalt koostab vastutav tegevusjuhendaja koos liikmega tegevusplaani ning vajadusel toimuvad individuaalsed vestlused.

Klubimajal on 75–80 aktiivset liiget. Päevane külastatavus on 25–34 inimest, keskmine klubis viibitud aeg aga 4–5 tundi päevas.

Tulevikusuunad

Haabersti Klubimaja on läbinud keerulise kohanemisperioodi, et leida tasakaal Sotsiaalhoolekandeseaduses toodud nõuete ning klubimaja mudeli koostoimimisele. Tunneme suurt vajadust spetsiaalse klubimaja koolituse läbimiseks, et kinnistada veelgi standardeid. Samuti annaks see võimaluse taotleda kuni kolmeks aastaks kehtivat sertifikaati, mis omakorda võimaldaks olla ellukutsujaks ning koolitajaks uuele klubimajale Eestis.

Ootame jätkuvalt oma liikmeskonda uusi inimesi, sest muude tegevuste ja tööde seas on klubimaja koht uute suhete loomiseks ning sõprade leidmiseks.

Haabersti Klubimaja asub aadressil
Õismäe tee 105A, Tallinn 13515
Telefon 657 9458 (juhataja), 657 9455
(infoaud)
e-post: klubimaja@mhcenter.ee
Koduleht: www.mhcenter.ee
Avatud E-R 8.15–17.00
Igal teisel laupäeval 10.00–16.00
Juuni-august oleme avatud E-R
8.15–16.15, laupäeviti suletud.
Klubimajaga tutvuma tulles soovitame
ette helistada!

Suvekool „Aukudeta võrgustik”

Anne Rannaveski-Poola
Tervise Arengu Instituut

21.–22. augustil kogunesid HIV/AIDSi ja narkomaania ennetamisega tegelevate organisatsioonide esindajad ja nende koostööpartnerid Tervise Arengu Instituudi ja MTÜ Eesti HIV-positiivsete Võrgustik kutsel Käsmusse Lainela Puhkekülla, et koos otsida võimalusi, kuidas luua toimiv teenusepakkujate ja tarbijate koostöövõrgustik. Suvekoolist võttis osa 147 osalejat 38 organisatsioonist.

Kes kuuluvad võrgustikku

Suvekooli idee sündis vestlustes HIV ja narkomaania ennetamisega tegelevate organisatsioonide esindajatega Tervise Arengu Instituudi järgmiste aastate koolitusplaani koostamisel. Suurima probleeminägi jäi kõlama, et organisatsioonid ei näe kuigi selgelt oma kohta võrgustikus ega tunne-tea võrgustiku teisi osapooli.

Võrgustiku moodustavad eelkõige mittetulundusorganisatsioonid ning raviasutused, kes töötavad HIV ja narkomaania ennetuse, ravi või rehabilitatsiooniga alates nn süstlavahetajatest, kes tihti sõltlastega esimestena kokku puutuvad, kuni arstideni, kes haiglas ravi osutavad, ning rehabilitatsioonikeskuste töötajateni. Olulisteks koostööpartneriteks on ka kohalikud omavalitsused ja sotsiaalteenuste osutajad, keda püüdsime teadlikult suvekooli kaasata, sest praegu on Eestis probleemiks see, et sõltlastele pakutavad teenused keskenduvad rohkem sõltuvuse psüühilisele ja füüsilisele küljele, lahendamist aga vajaksid ka mitmesugused sotsiaalse keskkonna ja toimetulekuoskuste õpetamisega seotud küsimused.

Töötamine sõltlastega ja HIV-ga elavatega inimestega on väga raske, arvestades sihtgrupi spetsiifikat, mistõttu selle valdkonna töötajad kergesti kipuvad väsima ning läbi põlema. Motivatsiooni säilitamiseks on olu-

line näha oma töö tulemusi. Hea võrgustikutöö tagab selle, et klient ei kao spetsialistide vaateväljalt, kui üks võrgustikulüli on temaga töö lõpetanud, vaid kõigil võrgustiku osapooltel on info kliendi käekäigu kohta.

Uued ideed ja tööalased kontaktid

Suvekool pakkus osalejatele võimalust tutvuda oma koostööpartneritega, tundma õppida nende väärtusi ja häid praktikaid ning saada ettekujutus võrgustikutööst. Selleks kasutati rühmatööd avatud ruumi meetodil ning kuulati loenguid.

Rühmatöös selgitati, et võrgustikutööd teotavad tegurid on hea koordineerimine, juhtumikorralduse meetodi kasutamine ning info hea liikumine. Takistusena nimetati kõige enam ühtsuse puudumist võrgustikus ning infovahetuseks vajalike kanalite puudumist.

Väike valik töörühmades kõlama jäänud ideedest hea võrgustikutöö eeldustest HIV ja narkomaania ennetamise valdkonnas:

- kõigil võrgustiku osalistel peaks olema ühine ettekujutus ennetustöö eesmärkidest; kõik võrgustiku lülid on võrdselt tähtsad ning tunnevad oma rolli võrgustikus
- üksikud teenused peaksid moodustama ühtlase jada alates ravist kuni eneseabigruppide ja järelrehabilitatsioonini välja
- sõltlastele suunatud rehabilitatsiooniteenused peaksid arvestama kliendi kogemusi ning pakkuma kliendile mitmesuguseid tegevusi (tööteraapia jm)
- info liikumise parandamiseks peaksid toimima spetsialistide e-listid ja andmebaasid hoolekande- ja tervishoiuteenuste osutajate kontaktandmetega, milleks saab kasutada erinevaid tehnilisi lahendusi. Samuti peaks korraldama regulaarseid kokkusaamisi, kusjuures TAI-l võiks siin olla koordineeriv funktsioon.

Suvekooli kohta antud tagasisides pidasid osalejad kõige väärtuslikumaks uusi tööala-

seid kontakte ning võimalust koos ühistele probleemidele lahendusi otsida. Suvekoolist kogutud ideed ja ettepanekud on ka suurepäraseks aluseks Tervise Arengu Instituudile edaspidiste tegevuste planeerimisel, seda eriti teenuste arendamise ja koolituse valdkonnas.

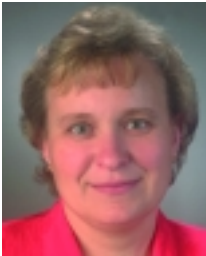
Täname koolitajaid ja abilisi, Piret Jeedast, Külli Mäed, Ene Villakut, Igor Sobolevi, Julia Kašinat, Zhanna Boberit, Irina Morozi, Indrek Kalikovi, Urmas Nurki, Ene Narusingi, Anzela Lungulit, Tatjana Lavrovat ja Jaan Väärti, kes kõik töötasid vabatahtlikena ning andsid suure panuse ürituse õnnestumisse.

Suvekooli kokkuvõtted leiab Tervise Arengu Instituudi kodulehelt www.tai.ee

Suvekoolis tehti rühmatööd ja kuulati loenguid

Tuberkuloosi haigestumus Eestis, selle trendid ja mõjutavad tegurid

Piret Viiklepp
tuberkuloosiandmekogu juhataja,
Tervise Arengu Instituut

Eestis on tuberkuloos (TB) kui nakkushaigus kuulunud ametlikule registreerimisele alates 1922. aastast. 20. sajandi madalaim tuberkuloosi haigestumus oli Eestis 1991. aastal: 21 juhtu 100 000 inimese kohta. TB haigestumine sai Eestis valulapseks taasiseseisvumise aastatel: 1998. aastal diagnoositi 48 uut tuberkuloosijuhtu 100 000 elaniku kohta, mis on ligi kümme korda enam kui Põhjamaades.

Tänu riikliku tuberkuloositõrje programmi efektiivsele käivitumisele 1998. a on uute haigusjuhtude arv **2008. aastaks vähenenud 26,2-ni 100 000 inimese kohta**. Praegu kehtiva „Riikliku tuberkuloositõrje programmi ja tegevuskava aastateks 2008–2012” põhieesmärk on vähendada TB esmahaigestumist Eestis 2012. aastaks 20

uue haigusjuhuni 100 000 inimese kohta. (vt Tabel 1. TB-haigestumus 1998–2008). Eesti eriliseks probleemiks on **multiresistentsete (MDR)** ja **eriti resistentsete (XDR) tuberkuloosi** haigusjuhtude suur esinemissagedus. MDR-TB – haigustekitaja on resistentne kahe TB põhivähi – **isoniasiid ja rifampitsiini** suhtes. XDR-TB (ingl k *Extensively drug-resistant TB*) on eriti resistentne TB, mõiste võeti kasutusele 2006. aastal. XDR-TB korral on haigustekitaja resistentne nii isoniasiid, rifampitsiini kui teise rea TB-ravimite ofloksatsiini ja ühe aminoglükosiidi suhtes. 2007. aastal oli 12,7% TB-esmasjuhtudest ja 28,8% retsidiividest MDR TB-juhud, 2008. aastal vastavalt 11,9% esmastest ja 30% retsidiividest.

Tabel 1. TB-haigestumus 1998–2008

Aasta	TB-esmasjuhud	TB-retsidiivid	Kokku	sh MDR	sh XDR	TB/HIV+	Esmahaigestumuskordaja	Haigestumuskordaja/100000 in.k.
1998	690	130	820	98		0	47,5	56,6
1999	642	113	755	115		1	44,5	56,6
2000	642	149	791	102	17	1	44,6	55,0
2001	570	138	708	96	15	7	41,7	51,9
2002	525	123	648	100	11	17	38,6	47,6
2003	490	89	579	83	23	15	36,2	42,7
2004	478	83	561	70	11	22	35,4	41,8
2005	424	77	501	69	14	33	31,5	37,5
2006	373	65	438	47	5	38	27,8	32,6
2007	408	69	467	69	8	47	30,4	34,7
2008	354	60	414	60	5	39	26,2	30,7

Pea pooltel TB-haigetest esineb raviarsti andemetel alkoholi kuritarvitamist, retsiidiivjuhtudel oli 2007. a alkoholiprobleeme 56%, MDR puhul 71% patsientidest.

Järjest tõsisemaks probleemiks on muutunud tuberkuloos **HIV-positiivsetel patsientidel**. Siin on oluliseks riskirühmaks narkomaanid. HIV uuring soovitatakse teha kõigile TB-haigetele, kuna HIV-positiivsel inimesel on 30 korda suurem tõenäosus haigestuda tuberkuloosi võrreldes HIV-negatiivsega. 2007. aastal tehti HIV-test 92%, 2008. aastal 89% TB haigetest. 2007. aastal oli 10% TB-juhtudest HIV-positiivsed, 2008. aastal 9,4%.

Enamik HIV+/TB juhte on diagnoositud Tallinnas, Harjumaal, Ida-Virumaal ja vanglates.

Kõik uuringud tuberkuloosi suhtes ja tuberkuloosiravimid on haigele tasuta ega sõltu ravikindlustuse olemasolust.

Uuringule pöördumiseks ei ole vaja peaarsti saatekirja ning tuberkuloosi uuringud on ka ravikindlustust mitteomavatele inimestele tasuta.

Arsti poole võivad pöörduda kõik tuberkuloosi kahtlusega inimesed, varem tuberkuloosi põdenud isikud ning tuberkuloosihaigetega kontaktis olevad isikud.

Parim viis tuberkuloosinakkuse leviku tõkestamiseks on kõigi tuberkuloosihaigete õigeaegne otseselt kontrollitav ravi (patsient võtab TB ravimeid meditsiinitöötaja järelevalve all ja juuresolekul).

Tuberkuloos on nakkushaigus, mille tekitaja on mükobakter *Mycobacterium Tuberculosis*.

TB võib kahjustada inimese kõiki elundeid, kuid kõige sagedamini saavad kahjustada kopsud.

Kui inimene põeb nakkusohklikku (kõnekeeles lahtist) kopsutuberkuloosi, siis köhimisel, rääkimisel, aevastamisel satub õhku hulgaliselt rögapiisku, mis sisaldavad mükobaktereid.

Tuberkuloositekitaja kandumisel inimeselt inimesele on määravaks neli tegurit:

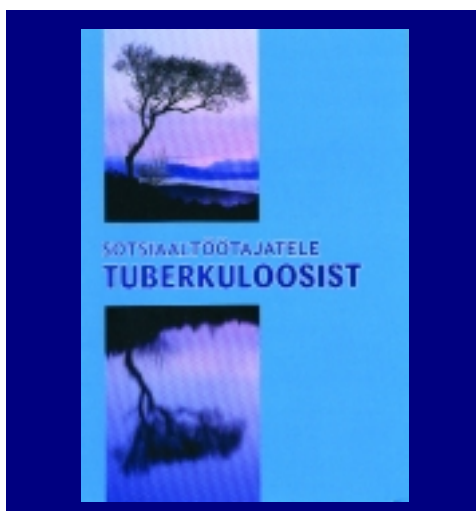
- haige nakkusohklikkus ehk õhku paiskunud bakterite hulk
- bakterite kontsentratsioon õhus
- kontakti kestus TB haigega
- vastuvõtva inimese hingamisteede ja organismi immuunsüsteemi seisund.

Tuberkuloosi peetakse ka sotsiaalseks haiguseks, kuna vastuvõtva inimese immuunsust nõrgendavad järgmised TB riskitegurid:

- HIV/AIDS
- alkoholism ja narkomaania
- alatoitlus
- pidev närvipinge ja stress
- kaasuvad kroonilised haigused, näiteks diabeet, vähkkasvaja ja nende ravi, kilpnäärme haigused, kroonilised põletikud jt
- immuunosupressiivne ehk immuunsust mõjutav ravi.

Majandussurutise ajal ja töötuse kasvades võivad sellised riskitegurid nagu alkoholism ja alatoitlus mõjutada ka tuberkuloosi haigestumist.

Täpsemalt tuberkuloosi nakatumisest, haigestumisest ja ravist saavad sotsiaaltöötajad lugeda TAI väljaandest: „Sotsiaaltöötajatele TUBERKULOOSIST”, mis on avaldatud nii eesti kui vene keeles ja tasuta saadaval Tervise Arengu Instituudis.

Miks ja kuidas hinnata kogukonna terviseseisundit

Laura Aaben

*paikkonna tervisedenduse peaspetsialist
Tervise Arengu Instituut*

Tervis kui ressurss ja põhiõigus

Tervis on kõige olulisem individuaalne ja rahvuslik ressurss ning võimalus olla hea tervise juures kuulub iga inimese põhiõiguste hulka. Igal inimesel peab olema võimalik teha tervislikke valikuid, see on oluline eeltingimus ühiskonna edukaks sotsiaalseks ja majanduslikuks arenguks. Üks viis inimese tervisliku seisundi parandamiseks ja hoidmiseks on **tervise edendus** – protsess, mis võimaldab inimesel suurendada kontrolli oma tervise üle. Tervise edendus ei hõlma ainult üksikisiku oskuste ja teadmiste avardamisele suunatud tegevust, vaid on ulatuslik sotsiaalne ja poliitiline protsess, mis peab silmas sotsiaalsete, keskkonna- ja majandustingimuste muutmist leevendamaks nende võimalikku negatiivset koosmõju nii indiviidi kui kogu rahva tervisele. Eestis leiab tervise edendusega tegelevaid spetsialiste igast maakonnast, üle-eestiliselt koordineerib nende tegevust Tervise Arengu Instituut.

Aastatel 2007–2013 on Euroopa Sotsiaalfondi raha kasutamise aluseks Eestis inimressursi arendamise rakenduskaava. Kaval on viis prioriteetsset suunda, millest sotsiaalministeerium viib ellu kolmandat prioriteetsset suunda: pikk ja kvaliteetne tööelu, mille üldeesmärk on tööhõive suurendamine ja tööelu kvaliteedi tõstmine. Selle suuna summadest rahastatakse ka tervisedendusliku sisuga meedet „Tervist toetavate valikute soodustamine”, mille raames viib Tervise Arengu Instituut ellu programmilisi tegevusi. Avatud taotlusvoorus on võimalik taotleda raha paikkonna¹ tervisedendusprojektidele. Järgnevalt ülevaade põhilistest paikkonna tervise edendusele suunatud tegevustest, mis selle programmi toel läbi viiakse.

Paikkonna terviseprofiil

Terviseprofiil on maailmas laialdast kasutust leidnud võimalus, kuidas saada hea ülevaade piirkonna inimeste terviseseisundist ja seda mõjutavatest teguritest. Teadmine sellest, mis hästi ja mis halvasti, võimaldab leida oma edaspidiste tegevuste keskpunkt, et kulutada nappi raha targalt ja tulemuslikult. Sellest tulenevalt on ka Eestis otsustatud asuda koostama paikkondlikke terviseprofiile ning selle toetamiseks on plaanis mitmed tegevused.

Mida paikkonna terviseprofiil siis endast kujutab? Kitsamas mõttes on tegu dokumendiga, kus on terviseindikaatorite abil kaardistatud paikkonna elanike tervist mõjutavad tegurid. Eeskätt kogutakse järgmisi andmeid: **üldandmed** (nt paikkonna pindala, loomulik iive jne), **sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused** (nt tööturu olukord, toimetulek ja inimeste kaasatus kogukonna tegevustesse jne), **laste ja noorte turvaline ning tervislik areng** (nt laste ja noortega tegelevate institutsioonide arv, laste subjektiivne tervisehinnang jne), **tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond** (nt liikluskuriteod ja -õnnetused, tervist edendavate lasteaegade arv jne), **tervislik eluviis** (nt tervislikku eluviisi toetavad üritused paikkonnas, joores tabatud juhtide arv, ülekaaluliste/rasvunudte osakaal elanikkonnast jne) ja **tervise-**

¹Tervise edenduse kontekstis Eestis mõistetakse paikkonna all teatud piirkonda koos seal elavate inimestega, põhiliselt maakonda, linna või valda.

teenused (nt nõustamise kättesaadavus, kuni 2-aastaste laste hõlmatus immuniseerimisega jne). Andmete allikaks on kogukonnaliikmetelt, otsusetegijatelt, tervise- ja muude valdkondade spetsialistidelt kogutud arvamused ja info. Lisaks kogukonna tervises seisundi kaardistamisele pakub terviseprofiil välja ka võimalikke lahendusi. Nii saab terviseprofiilist abivahend inimeste ja keskkonna tervises seisundi mõõtmisel, hindamisel, analüüsimisel, paremate tervisetulemite saavutamisel ning selleks vajalike tegevuste ja vahendite kindlakstegemisel. Samuti aitab terviseprofiil selgemini näha seoseid eri valdkondades tehtavate otsuste ja planeeritavate tegevuste vahel ning nende mõju inimeste tervisele.

Terviseprofiili edukaks koostamiseks pakub Tervise Arengu Instituut mitmesugust tuge – toimuvad terviseprofiili koostamise koolitused, välja on antud juhendmaterjal terviseprofiili koostamiseks ning võimalik on saada ka nõustamist selle koostamiseks.

Sotsiaaltöötajatel on terviseprofiilide koostamises oluline roll eelkõige seetõttu, et enamasti on piirkonna sotsiaaltöötaja see inimene, kellel on terviklik ülevaade kogukonna sotsiaalsetest probleemidest, võimalustest ja vajadustest. Sotsiaaltöötajalt saadud info abil saab hinnata, mil moel sotsiaalsed probleemid paikkonna elanike tervist mõjutavad. Sellepärast soovitame sotsiaaltöötajal kindlasti huvi tunda, kas tema piirkonnas on plaanis koostada terviseprofiil ja ühtlasi näidata üles valmisolekut osaleda profiili koostamises.

Koolitused

Selleks et igas paikkonnas tekiks teadlikkus tervise edenduse olemusest, terviseprofiili koostamisest ja terviseteeade kohalike omavalitsuste arengukavadesse integreerimisest, korraldab Tervise Arengu Instituut 2009. a. sügisest alates **tervise edenduse baaskoolitusi** ja **paikkonna terviseprofiili koostamise koolitusi**. Kuna inimese tervist mõjutavad pea kõik eluvaldkonnad, on koolitustele oodatud esindajad tervishoiu-, hoolekande-, haridus-, kultuuri-, noorsoo-, spordi-, korrakaitse-, pääste-, keskkonna- jt valdkondadest. Kindlasti on oodatud maavalitsuste ja kohalike omavalitsuste juhid ja töötajad ning tervisenõukogude liikmed. Ka ettevõtete juhid ning kolmanda sektori esindajad on teretulnud. Täpsemat infot koolituste kohta saab oma maakonna tervise edenduse spetsialistilt.

Avatud taotlusvoor

Programmi raames kuulutatakse 2010. aastal välja avatud taotlusvoor, mille kogumaht on 44,5 miljonit krooni. Taotlusvoorule esitatud projektide juures on oluline, et need tugineksid kohalikele terviseprofiilile, lahendaksid terviseprofiilis viidatud probleeme ning moodustaksid osa laiema sekkumismeetmete plaanist (tervise tegevuskava või paikkonna arengukava). Taotlusvoorus toetatakse erinevaid tervisedenduslikke tegevusi, mille nimekiri kinnitatakse määrusega 2010. a alguses.

Ülevaade terviseprofiili koostamise protsessist

Eespool mainitud tegevused on eri osad paikkonna terviseprofiili koostamise protsessis. Kokkuvõtvalt võib tegevusi omavahel seostada järgmiselt:

- tervise edendamise alaste teadmiste suurendamiseks toimuvad paikkondades tervise edenduse baaskoolitused
- viiakse läbi paikkonna terviseprofiili koostamise koolitused, mis aitavad profiili koostamist kogukonnas ette valmistada ja käivitada ning arendada profiili koostamiseks vajalikke oskusi
- koolitustel saadud teadmiste ja oskuste põhjal asub paikkond oma profiili koostama
- terviseprofiili koostamisel on abiks TAI nõustajad
- terviseprofiilile toetudes kaardistatakse probleemid, mis nõuavad sekkumist. Need võetakse kohalikku arengukavasse ning sekkumiste läbiviimiseks saab taotleda raha ESF-i avatud taotlusvoorst.

Gerogoogika abil tugevaks¹

Vanuses üle viiekümne tuleb paljusid tuttavaid asju esiteks üle õppida ja teiseks teistmoodi õppida

Tõnu Ots, psühholoog Ph.D.

Nüüd juba ligi paarkümmend aastat tagasi oli mul võimalus sattuda Rootsis töögruppi, kus uuriti dementsete ja Alzheimeri tõbe põdejate aju. Selgus, et sellise diagnoosiga haiged suutsid hüpnosis meenutada asju, mis tavaolukorras näisid olevat lootusetult ununenud. Sel ajal tehti esimesi katseid positron-emissioontomograafidega (PET), mis lihtsustatult seletades võimaldab ekraanil aju jälgides näha, mis olukorras, kuidas ja kus see aktiveerub. Ehk teisisõnu näha kohti, kus ajus olemasolev informatsioon takerdub enne teadvuseni jõudmist. Nüüdseks on füsioloogia ja psühhofüsioloogia selles valdkonnas kaugele edasi arenenud. Kuid tookordne kogemus andis kinnitust sellele, et vanuses üle viiekümne tuleb paljusid tuttavaid asju esiteks üle õppida ja teiseks teistmoodi õppida.

Ma nimetasin sellise õppimise *gerogoogikaks*. See on midagi muud kui gerontoloogia ehk teadus vananemisest. Pigem on see õpetus vananemisest ning veelgi kasulikum on seda seletada kui kolmanda elukolmandiku eneseõpet ehk autodidaktikat.

Võrrelgem – *pedagoogika* on õpetus-kasvatussüsteem, kuidas laps täiskasvanuks kujundada. Loomulikult teevad seda täiskasvanud ja selle juriidilis-moraalseks õigustuseks on asjaolu, et nad on ise lapsed olnud ja teavad oma kogemustest, mida teha.

Andragoogika on täisealiste õppimissüsteem, mille puhul enamkogenud täiskasvanud õpetavad teisi, et elu pidevalt muutuvates tingimustes paremini toime tulla.

Praegu aga õpetab vananevat inimest noor inimene, kes on ehk küll varustatud gerontoloogiast käsitlevate teooriatega, kuid kes ise pole vana olnud ja kellel sellekohane kogemus puudub. Ja nii jääb näiteks noore lausunud “aga see on ju sulle parem” vanemale inimesele arusaamatuks või siis sunnib õigusega kahtlema: kust sa seda ikkagi tead, vahest ehk tikud minu eest otsustama ja mulle oma arvamust peale suruma?

Gerogoogika võtab arvesse nii kogemuslikke kui kogemuste kaudu teoreetilisteks teadmisteks muutunud enesekujundusvõtteid, kuidas olla tugev siis, kui gerontoloogia ütleb enesestmõistetava rahulikkusega, et sinu eas ongi normaalne olla nõrk, haige ja abitu.

Vananedes hakkab mõtlemisoperatsioonidest prevaleerima üldistamine ehk süntees, ja seda kahjuks analüüsivõime arvel. Meie, seeniorid, ise nimetame sellist üldistamisvõimet elutarkuseks – ja niipalju kui noored seda lubavad – oleme selle üle isegi uhked. Aga ka psühholoogina olen jõudnud tõdemuseni: gerogoogikas käsitletakse põlvkondi teistmoodi kui arengupsühholoogias või gerontoloogias.

¹Peatükk raamatu “Me oleme targemad kui ise teame” käsikirjast ©

Kuni meil lapsi polnud, olime noorimas ehk I põlvkonnas. Sel ajal olime riskialtid, otsisime midagi, aga ei teadnud isegi mida, tegutsesime ainult endale mõeldes, pidasime ennast inimesoo kõige uuemaks esindajaks ja seetõttu ka targemaks ja õigemaks. Me kaldusime hedonismi, ei vältinud konflikte, arvasime end maailmaparandajate põlvkonnaks. Meie eetika oli must-valge, elukogemusi liialt vähe, et ennast ohverdada tolerantsele või empaatilisele käitumisele. Me olime pärit lapsepõlvest, kus meile osaks saanud hellitused tekitasid küll turvatunde, kuid me ei taibanud, et selle asemele peab tulema enda rajatav kindlustunne. Lapsepõlve muretus transformeerus arusaamaks “helgest tulevikust”.

Me elasime “ilusat” elu – meil oli rikkumatus, naer, muretus, uljus, uudishimu, tormakus, aktiivsus, võitlusvalmidus.

Oma mõtetes ja ideaalides elasimegi tulevikus. Olevik oli ju üksnes kiiresti muutuv olustik, minevikuks vaid lühike elulugu, millel ajalooga ei tundunud olevat üldse mingit seost.

Ja siis sündis meie peresse (või suhtesse) laps. Eestis umbes kahekümneviieselt. Koos sellega tuli üllatav muutus – meis tekkis, ei tea kust – vastutustunne. Ja see tõi kaasa muutused meie psüühikas. Peale selle, et meil oli rõõm vastutada oma perekonna eest, hakkasime end üldse tundma vastutavana kogu inimkonna saatuse eest. See sundis meid kõige tähtsamaks pidama oludest ja olupoliitikast lähtuvaid pragmaatilisi lahendusi tekkivatele probleemidele. Minevik oli juba ehk piisavalt rikas pika CV kirjutamiseks, kuid ajalooks me seda küll nimetada ei julgenud. Ka tulevikku kujutlesime helesiniste unistuste taustal kauge ja loosunglikuna.

Ometi oli seegi aeg täis väga muljetavaldavaid asju – hinnangutes muutusid väärtuslikuks vastutus, tugevus, kindlus, tarkus, oskused, tasakaalukus.

Kogu maailmas juhivad olevikku II põlvkonna inimesed.

Kuidas olla tugev, kui vanaisa-vanaemana märkad, et maailm oleks rohkem nagu nooremate jaoks, et trepiastmed oleksid nagu kõrgemaks ja pliiaatsid peenemaks muutunud, kui kogu aeg oled kellegi tormamisel jalus.

Läheb aega, aga umbes viiekümneselt tõugatakse meid III põlvkonda – meist tehakse vanaisad-vanaemad. Ja kuigi see seisusemuudatus meile ehk päris vabatahtlik polegi, tabab ka meie psüühikat muutus – me tunneme võimet ja õigust elunähtusi üldistada. Ajju vaadates näeme, et me ei taha ennast enam koormata uute “muljefailidega”, ei talu hästi ootamatusi ja üllatusi, vaimustume vähem. Sest kõik tundub juba tuttava ja olnuna. Kuid me võrdleme ja üldistame. Ning nooremate meelehärmiks ei suuda neid üldistusi vaid enda teada hoida, sest teame, et ainult III põlvkonna elutarkus suudab kokku võtta eelnevate põlvkondade kogemused. Ning paljude “vanade” juures märkame ka üllatavalt täpseid tulevikuprognose. Juba väga vana elutarkus ütleb: mida kaugemale ulatub meie pilk minevikuasju silmitsema, seda täpsemalt suudame kirjeldada tulevikusündmusi.

Olevik pole III põlves midagi muud, kui noorusajal igatsetud tulevik. Nüüd on selge, et see nooruses tulevikuks nimetatud nähtus, mille poole noored ummisjalu ja paaniliselt tormates kiirustavad, on meie jaoks üha kiiremini lähenev igavik. Aga noored ei võta kuulda, kui ütled neile – võtke hoogu maha, elage kõik eluetapid korralikult läbi. Tormata saab ju ainult lõpu poole.

Seda enam, et kui meie keskmine eluiga ka pikeneb, siis paraku vanaduse, mitte nooruse arvel. Lühike noorus, napp keskiga ja pikk vanadus. Sellise elumudeliga tuleb meil harjuda.

Selle kohta ütleb elutarkus, mida kahjuks kohtab alles seenioripõlves: minevikuga tuleb leppida, olevikuga tuleb harjuda, tulevikku tuleb kujundada.

III põlves teeb meid ilusaks peale elutarkuse veel teiste lugupidamine, austus, nooremate tänu. Ja mis kõige tähtsam – eneseväarikus. Võib memmestuda, aga ei tohi eidestuda. Võib taadistuda, aga ei tohi ätistuda.

Nende sõnadega oleme jõudnud gerogoogika algusesse. Kuidas olla tugev, kui vanaisa-vanaemana märkad, et maailm oleks rohkem nagu nooremate jaoks, et trepiastmed oleksid nagu kõrgemaks ja pliiatsid peenemaks muutunud, et kogu aeg oled kellegi tormamisel jalus. Neuromuskulaarsuse uuringud ütlevad, et juba 50–60-selt on meestel säilinud 80% ja naistel 65% lihasvõimest, mis meil oli 20-selt. 70-selt on seda alles kõigest 40%. Aga meil on jalakäijate valgusfoorid tehtud arvestusega, et inimene liigub kaks meetrit sekundis. Ravimi- ja toidukaupade, kodu- ja vannitoakeemia pakenditele kirja pandud juhised on trükitud 4punktises kirjas. See kiri on nooregi inimese silmadele kõige väiksema eraldusvõimega.

Ligi 40% Eesti inimestest on vanemad kui 50 aastat. See peaks olema piisav argument, et võrdse kohtlemise asjapulgad sellega tegelema hakkaksid. Aga ega nad vist ei hakka. Neil endil ju sinnamaale jupp aega elada.

Nii et tuleb kohaneda. Eestis gerogoogikaga veel palju ei tegelda, sest turumajandus ei näe finantseerimisväärsena sihtgruppi, mis ei kujuta endast arvestatavat osa rahvusliku koguprodukti loomises. Kuid Rootsisis ja Soomes peetakse õpetust vananemisest vajalikuks.

Millest me siis räägime, kui räägime gerogoogikast? Ainuüksi teemaloetelu võtab pool lehekülge.

- elu hind (elu ja surma vahekord)
- elamise hind (elamisväärsse elu kriteeriumid: elukallidus, infrastruktuur, sissetulek, pere eelarve, säästmine)
- eluväärtused (kodu, pere, lapsed, sõbrad, tervis, töö, harrastused, mälestused)
- inimväärtused (headus, veendumused, rahu, siiras tegu, harmoonia)
- väarikus ja eneseväarikus
- tervis
- füüsiline abitus
- tunded ja emotsionaalsed vajadused
- süü ja häbi
- andekspalumine ja andestamine
- mälu ja mälu treening
- elujõud (optimism ja aktiivsus)
- hirmud ja nende ohjeldamine
- üksindus ja eraklus
- lapsed ja pärijad
- enesejuhtimine ja enesekehtestamine
- suhtlemine endast nooremate maailmaga jpm.

Suurt osa neist teemadest käsitleb gerogoogika tugevusõpetusena. Nagu öeldud, noored vajavad turvalisustunnet, keskealised kindlustunnet ja seeniorid tugevust, et pika elu füüsilist, vaimset ja hingelist koormat kanda.

Tsirkus on teraapiline. Kes on kogenud, see teab!

Ain Klaassen

**Tegevusterapeut, andragoog,
tsirkusehuviline
ain.klaassen@gmail.com**

Tsirkus on läbi aegade olnud inimestele üks meelelahutusviise, mis aitab lõõgastuda ning unustada argimured. Tsirkuses saab kogeda põnevust, üllatust, hirmu ning samas annab see võimaluse end läbi naeru vabastada. Tsirkuses on võimalik leida endas jõudu uuteks väljakutseteks. Igas inimeses on peidus soov kohata uusi väljakutseid, näha enda võimalusi ja oma tegevust tulemuslikuna. Mäng ja mängulisus, kus kaovad piirid ja tekib võimalus maailma ja iseenda avastamiseks, unistuste täitumiseks, sobib paljudele.

Tsirkuse elementide kasutamine töös puudega inimestega on kogu maailmas suhteliselt haruldane. Eestis on töös erivajadusega inimestega kasutatud tsirkust teraapilises kontekstis alates 2003. aastast. Seda tänu juhusele, et Tallinna Vaimse Tervise Keskusel tekkisid sidemed rändtsirkusega „Circus Bombastico” Saksamaalt. See on väike rändtsirkus, mida juhib Frederico Bombastico, kes alustas oma karjääri noorsootöötajana. Erinevates projektides löövad kaasa paljud artistid, kellele Bombastico on sõbraks, juhiks, iidoliks ja õpetajaks. „Circus Bombastico” teeb eriliseks koostöö puudega ja erilist abi vajavate inimestega.

Alates 2003. aastast on Eestis igal aastal ühiselt läbi viidud tsirkuselaagreid nii täiskasvanud psüühilise erivajadusega inimestele kui ka vaimupuudega ning liitpuudega lastele. Tsirkuselaagrite peamised juhendajad ongi olnud just „Circus Bombastico” töötajad, kuid tänu nende juhendamisele ja õpetusele on sirgunud

tsirkusejuhendajaid-terapeute ka Eestis.

Alates 2007. aastast on tegevusterapeut Ain Klaassen ja tantsuterapeut Helena Ehrenbusch regulaarselt kasutanud tsirkust teraapilises töös täiskasvanud psüühikahäirega inimestega Pelguranna tegevus- ja teraapiakeskuses (Tallinna Vaimse Tervise Keskus). Keskuses on võimalik koos käia ja tsirkusega tegeleda üks kord nädalas.

Tsirkuseteraapia peamised eesmärgid on parandada koostöö- ja teistega arvestamise oskust, saavutada ühtsustunnet ning isiksuslikku arengut. Seetõttu kasutatakse palju usaldust ja ühtsustunnet toetavaid harjutusi, mis õpetavad teistega arvestamist, (rütmi- pillid, langevari, akrobaatika, tants). Olu- lisel kohal on žongleerimine mitmesuguste vahenditega (pallid, rõngad, rätikud, kurikad, taldrikud), kuid ka püramiidide ehitamine, tasakaalu- ja hüppamisharjutused. Toetav õhkkond luuakse sobiva muusika ning keskkonna kohandamise abil. Hästi valitud muusika loob õige meeleolu, annab rütmi, paneb liikuma, aitab tegevusse sisse elada. Turvaline keskkond annab julguse end proovile panna.

Tsirkuselaagrites on ühe võimsa vahendina kasutusel tuli, tõrvikud, põlevad rõngad ja hüppenöörid, tuleneelamine. Tsirkuselaagrisse saabudes astub inimene täiesti teistsugusesse, värvilisse maailma ja jätab seljataha argimured. Protsessi lahutamatuks osaks on etendus ja selleks valmistumine.

Erinevate tehnikate omandamisel suureneb osaleja teadlikkus oma võimetest ja võimalustest. Etenduseks valmistumine aitab suunata tahet ning tähelepanu ja koondada isiklikud jõuvarud eesmärgi saavutamiseks. Erilist abi või tuge vajavast inimesest vormub tõeline tsirkuseartist, kes säilitab enesekindluse ka siis, kui peab astuma publiku ette.

Saksa-Eesti tsirkusetiim

Teraapiline tsirkuselaager kestab tavaliselt 8–10 päeva. Selle aja jooksul võib märgata inimeste täielikku muutumist. Paljudel juhtudel võib näha, kuidas täiesti endasse tõmbunud või depressiivsest osalejast saab ümbritsevas maailmas avatult, huvitatult ja naeratavalt osalev inimene. Samas mõjub laagris osalemine ka segaduses ja ebarealistliku enesehinnanguga inimestele – koostöö ja vastastikuse toetuse kogemise kaudu õpivad nad arvestama teistega, nägema nende vajadusi ja abistama nõrgemaid. Selline muutus on võimalik tänu toetavale keskkonnale, kus välised muutused panevad inimese muutuma ka sisemiselt: juhendajad ehitavad üles tsirkusemaailma, osalejad kostümeeritakse, et anda neile uus identiteet, tekib sobiv meeleolu ja ollakse valmis trikke katsetama. Võimalikult suur osa tegevusest toimub tsirkusetelgis, et vältida kokkupuudet argieluga.

Tsirkust korra kogenud inimestel on raske sellest loobuda. Paljudele puuetega inimestele on iga-aastased tsirkuselaagrid kujunenud kindlaks osaks nende aastarütmis. Lastele on see oluline osa suvisest koolivaheajast, mis tihti ei sisaldagi muud kui lihtsalt kodus olemist. Täiskasvanuile on see võimalus kogeda emotsioone, mis argielus jäävad kogemata või väljendamata. Paljudele on see kujunenud ka ainukeseks tõeliseks puhkuseks, mis aitab end koguda, laadida ja annab positiivse laengu terveks aastaks, et täita oma igapäevaseid koduseid ja töiseid kohustusi.

Kuna igasuguste loovteraapia vormide, sh tsirkuseteraapia pakkumiseks ei ole kerge raha leida, siis on iga-aastaste tsirkuselaagrite organiseerimine muutumas üha keerukamaks. Seni on laagreid rahastanud nii asutused, kelle teenuseid osalejad tar-

bivad, kui ka fondid. Käesoleval aastal toimus Eestis kaks tsirkuselaagrit, ja seda tänu osalenud asutuste initsiatiivile. Mõlema laagri läbiviijateks olid Tsirkus Bombastico Saksamaalt ja Helena Ehrenbusch ning Ain Klaassen Eestist. Laagrites osales kokku 15 vaimupuudega ja liitpuudega last ja noort ning 14 psüühikahäirega täiskasvanut, keda toetas suur hulk tugiisikuid-juhendajaid ning praktikante.

Esimene tsirkuselaager (27. juulist–2. augustini) Võru Järve Kooli endistele ja praegustele õpilastele sai teoks tänu kooli entusiastlikule ja uutele väljakutsetele alati avatud juhile Reet Kangrole, kes hoolimata üldisest majanduslangusest ja tsirkuseelu ettearvamatuses leidis, et lastele kasutoova asja nimel on mõtet pingutada.

Tsirkusekogemus oli osalejaile esmakordne, kuid meelde jääv. Võru Järve Kooli hubane atmosfäär jättis sügava mulje ka laagri läbiviijatele.

Teises tsirkuselaagris (16.–22. augustini) said tsirkuseelus taas osaleda täiskasvanud psüühikahäirega inimesed Tallinnast ja Viljandist. Ja seda Tarvastus Pariisi Erihoolduskeskuse territooriumil.

Tsirkusetrupile lisandus liikmeid ka kohalike elanike hulgast, ja nii laienes tsirkuse teraapilist efekti kogenud erivajadusega inimeste arv veelgi. Suur tänu asutuse juhile Mare Pariisile, kes meid „enda õuele” lubas ja meie ettearvatuile soovidele enamasti lahkelt vastu tuli. Laagri toimumisele panid õla alla ka teised osalenud asutused –

Tallinna Vaimse Tervise Keskus (Triin Vana) ja Viljandimaa Singel (Linda Luhse). Peamiseks organisaatoriks kokkulepete sõlmimisel oli Helena Ehrenbusch Pelguranna tegevus- ja teraapiakeskusest.

Suur tänu kõigile, kes osalesid ja laagrite toimumisele kaasa aitasid!

TSIRKUSETERAAPIA

rühm koguneb üks kord nädalas, esmaspäeviti kl 10.00–12.00.

Rühmas osalemine võimaldab leida endas tugevaid külgi ja avastada ka ootamatuid andeid. Harjutame erinevaid trikke, areneb kehaline ja käeline koordineerimine. Hea tuju ja lõbus muusika on tsirkuse lahutamatuks osaks ning pakuvad vahvat vaheldust igapäevaelule. Keeleoskus ei mängi osalemisel suurt rolli, rühmatöö toimub kõigile mõistetavas keha- ja vilekeeles.

Pelguranna tegevus- ja teraapiakeskus

Pelguranna 31, Tallinn

tel 661 8023

Sotsiaalvaldkonna kutsed: hoolekandeesutuse juht V

Tallinna Sotsiaaltöö Keskus (TSK) on Tervishoiu- ja Sotsiaaltöö Kutsenõukogu 23.10.2003 otsusega nr 12 kinnitatud vabariigi sotsiaalvaldkonna kutsekvalifikatsioon kinnitavaks ja kutsetunnistusi väljastavaks organiks. Aastatel 2004–2009 on taotlejatele omistatud 480 sotsiaalvaldkonna kutset. Kutsetunnistus aitab tööandjal töötajate kutseoskusi paremini võrrelda ja hinnata. Käesoleval ajal on võimalik taotleda järgmisi sotsiaalvaldkonna kutseid: hooldusõde I, hooldusõde II, hooldusõde III, hoolekandeesutuse juht V, sotsiaalhooldaja I, sotsiaalhooldaja II, sotsiaalhooldaja III, sotsiaaltöötaja III, sotsiaaltöötaja IV, sotsiaaltöötaja IV lastehoolekanne, sotsiaaltöötaja IV eakate hoolekanne, sotsiaaltöötaja IV puudega inimeste hoolekanne, sotsiaaltöötaja IV töötute ja/või kodutute hoolekanne, sotsiaaltöötaja IV võlanõustamine, sotsiaaltöötaja V, sotsiaaltöötaja V lastehoolekanne, sotsiaaltöötaja V eakate hoolekanne, sotsiaaltöötaja V puudega inimeste hoolekanne, sotsiaaltöötaja V töötute ja/või kodutute hoolekanne, Sotsiaaltöötaja V võlanõustamine. Kutsestandarditega kehtestanud nõuded leiab Kutsekoja kodulehel www.kutsekoda.ee.

Ajakiri Sotsiaaltöö alustab kutsetunnistuse saanute nimede avaldamist. Selles numbris avaldame hoolekandeesutuse juht V kutsetunnistuse saanute nimed seisuga k. a oktoober.

2004. a

Kalju Abel, Jüri Anissimov, Evi Jeesser, Rein Järvik, Olev Kaasik, Ivi Kasvandik, Hillar Kraanvelt, Ilmar Kõök, Silvi Kõök, Rünno Lass, Aime Lille, Helle Nikonov, Elle Ott, Laine Porn, Tiiu Pärnmäe, Helle Rebane, Juta Reinald, Terje Salo, Egon Siimson, Vambola Sipelgas, Urmas Soomere, Rein Suija, Andres Tina, Tiia Topper, Ene Tõldsepp, Valter Koppel, Juhan Nemvalts, Andrus Öunpuu.

2005. a

Irina Korbenkova, Heli Hussar, Aleksander Koch, Juta Koop, Tamara Luigas, Vello Nikopensius, Sirje Pallo, Mare Pariis, Juta Pärna, Eha Rohtla, Peeter Saar, Aime Siro, Priit Sutt, Annika Sõna, Eda Tunnel, Hille Volberg

2006. a

Ene Amos, Annika Horn-Kõök, Hellen Danilson, Irina Kalde, Maire Koppel, Merit Lilleleht, Merike Melsas, Ruth Muttik, Anne Nook, Toivo Olvi, Helju Paas, Sirje Tann, Enely Tiideberg, Olli Uibo, Reet Veskoja, Marje Viigipuu, Jaanus Saar, Marika Tuherm.

2007. a

Mart Jäger, Aare Kallas, Maarika Koppel, Ada Nõmmküla, Kersti Põldemaa, Tiiu Reek, Tiiu Sepp, Stina Siem, Helle Siigur, Anne-Aime Soeson, Tiit Teinfeldt, Pille Vaiksaar, Valve Viljak, Piret Värno, Mai Einama, Küllike Enok, Tiina Huntsaar, Ly Kirt, Karmen Kukk, Merike Lahesaare, Margot Peterson, Eda Protsin, Liivi Vahter, Toomas Vallimäe.

2008. a

Mare Press, Valter Koppel (taastõendatud), Hillar Kraanvelt (taastõendatud), Ilmar Kõök (taastõendatud), Elle Ott (taastõendatud), Tiiu Pärnmäe (taastõendatud), Terje Salo (taastõendatud), Egon Siimson (taastõendatud), Vambola Sipelgas (taastõendatud), Tiia Topper (taastõendatud).

2009.a

Silvi Kõök (taastõendatud)

Sotsiaalvaldkonna kutseid annab välja komisjon koosseisus: komisjoni esimees Riho Rahuoja (sotsiaalministeerium), komisjoni esimehe asetäitja Maiu Kauber (Tallinna Pedagoogiline Seminar), Taimi Tulva (Tallinna Ülikool), Vambola Sipelgas (Eesti Sotsiaalasutuste Juhtide Nõukoda), Lea Pool (Saare Maavalitsus), Eha Leppik (Eesti Puuetega Inimeste Koda), Linnu-Lydia Mae (SA Eesti Lastefond), Raivo Allev (Eesti Gerontoloogia ja Geriatria Assotsiatsioon), Rutt Lumi (Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutus), Ilve-Teisi Rimmel (OÜ Koduõde), Tiia Spitsõn (Harku Vallavalitsus), Priit Sutt (Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon).

Welfare programme supported by the European Social Fund helps people with special needs and their families to the labour market

Terry Ney, *Ministry of Social Affairs*

From 2007, the Ministry of Social Affairs is implementing the programme “Welfare measures supporting employment 2007–2009” financed by the European Social Fund in order to increase employment and coping of people with special needs and their families. In 2010–2011, the focus will be on improving the accessibility of counselling services, provision of rehabilitation programmes, accessibility and quality of support person services for young people leaving substitute homes or foster care and quality of welfare services by training service providers as well as on implementing a quality management system. The programme will provide support for the continuing activities of the Disability Information and Technical Aids Centre, developing instructional materials for planning an inclusive living environment and will finance complex rehabilitation programmes supporting employment. 50 support persons will assist young people leaving substitute homes or foster care. Trainings provided will include activity supervisors for care workers and for people with special mental needs as well as home care workers, users of the social services data register STAR and debt counsellors. A service quality management system will be implemented in rehabilitation institutions. Projects funded by open calls focus on the prevention of unemployment and inactivity of disabled people and people with care load.

Substitute care in the light of the audit by the State Audit Office

Elmet Puhm, *Ministry of Social Affairs*

Presently, substitute homes, foster care and guardianship are the most widespread forms of substitute care for children without parental care in Estonia. The State Audit Office audit “Are state welfare services of children efficient?” carried out in 2009 established that the proportion of children in foster care has decreased contrary to the strategic objective set for substitute care by the state. One possible reason for this might be the fact that people fear the responsibility related to raising children as their problems are significantly more complex now than they were a decade ago. The Ministry of Social Affairs is looking for possibilities to promote foster care and support foster families. Much more attention should be paid to working with families of children who are in substitute care in order to give them a possibility to return to their parents. In addition to developing alternative forms of substitute care, the state is currently reorganising existing large substitute homes and improving living conditions of children in substitute homes. In the near future, large substitute homes will be replaced by newly-built child friendly family houses that will be given over to local governments once completed. The construction of family houses is financed with assistance from the European Regional Development Fund and the Swiss cooperation programme.

Appointing caregivers and payment of caregiver's allowance in local governments

Astrit Ujok, *Master of Social Work*

On 1 April 2005, the state transferred to local governments the task of paying caregiver's allowance to carers of disabled adults. This Master's thesis focused on the way local governments have organised appointment of caregivers and payment of the relevant allowance. 95 social workers from all Estonian counties were interviewed. The study showed that local government regulations and requirements for appointing caregivers are relatively different as to whether they are appointed only in case of profound disability or also in case of severe disability or whether appointment depends on the specific needs of the disabled person. They also differ as to whether the caregiver can be a member of the family, can be employed elsewhere and has to live in the area of the same local government. Most local governments pay caregiver's allowance to all appointed caregivers. According to social workers involved in the study, appointment of a caregiver to disabled people gives the latter an opportunity to lead an independent life outside social welfare institutions as long as possible. In many local governments, alternative ways of providing assistance include other social services, such as home care, transport services or financial support, depending on the financial possibilities of the specific local government. A large part of the social workers believed that appointment of caregivers should be regulated on the level of the state in order to ensure equal treatment of disabled people, although the rest of them believed that local governments should have the right to decide on the amount of benefits and the basis for their payment.

Поддержанная Европейским социальным фондом программа попечительства поможет вернуться на рынок труда. Стр. 7

Терри Ней, *Министерство социальных дел*

Программа «Поддерживающие трудоустройство меры попечительства» сосредоточится в 2010–2011 г.г. на улучшении доступности консультационных услуг; предложении реабилитационных программ; оказании услуги опорного лица молодым людям, воспитывавшимся в домах, заменявших семью, или попечительских семьях; а также на повышении качества попечительских услуг путем обучения персонала, оказывающего услуги, и внедрения системы управления качеством услуг.

О заменительном попечительстве в свете аудита Государственного контроля. Стр. 9

Элмет Пухм, *Министерство социальных дел*

В ходе аудита (2009) установили, что вопреки поставленной государством стратегической цели, доля семейного попечительства в заменительном попечительстве над детьми продолжает уменьшаться. Министерство социальных дел анализирует, как пропагандировать семейное попечительство и поддерживать попечительские семьи, а также содействовать воссоединению детей со своей родной семьей. При зарубежной поддержке планируется построить новые дома заменительного попечительства семейного типа.

Ану Тоотс: Свобода означает желание нести ответственность. Стр. 12

Регина Линд, *Sotsiaalköö*

По мнению профессора сравнительной политики административного управления Таллиннского университета Ану Тоотс, в Эстонии распространено представление о демократии как об обществе с неограниченной свободой, тогда как мало говорится об ответственности. Каждый человек может внести свой вклад в благосостояние общества, государство должно искать пути выхода из кризиса, а местные самоуправления предлагать модель общины, наиболее отвечающую потребностям граждан.

Назначение лица, осуществляющего уход за человеком с ограниченными возможностями, и выплата пособия по уходу в местных самоуправлениях. Стр. 16

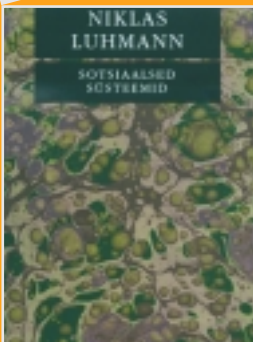
Астриг Уйок, *магистр социальной работы*

1 апреля 2005 г. государство передало выплату пособия по уходу за людьми с ограниченными возможностями трудоспособного возраста местным самоуправлениям. В ходе исследования рассматривалось, как в местных самоуправлениях организовано назначение лица, оказывающего уход, и выплата пособий. Исследование показало, что самоуправления истолковывают закон довольно по-разному, хотя критерии выплаты пособия схожие. Наличие альтернативных услуг зависит от возможностей самоуправления.

Семейная психотерапия - история и содержание. Стр. 29

Кэрولين Каялайд и Хелен Алтон, *семейные терапевты*

Выросшая из практики семейная психотерапия завоевала себе признанное место в ряду других видов терапии к началу 1990-х. У семейной психотерапии есть множество различных направлений, но всех их объединяет системный подход, согласно которому семью необходимо рассматривать как единое целое, поскольку члены семьи взаимодействуют друг с другом. Цель семейной терапии – улучшить функционирование целой семьи, или какой-либо ее подсистем либо отдельных членов в составе семьи.

Sotsiaalsed süsteemid (2009) Niklas Luhmann. Tõlkinud Piret Metspalu, toimetanud Ragne Kõuts-Klemm ja Andres Langemets. Ilmamaa
 Saksa süsteemiteoreetiku Niklas Luhmanni (1927–1998) teooriast ei leia me inimest, subjekt kui sotsioloogiline kategooria puudub siit täielikult. Luhmann võtab inimese koost lahti ja jaotab kolmeks erinevaks süsteemiks: inimese organism kuulub bioloogiliste süsteemide hulka, teadvuses toimuvad protsessid moodustavad psüühilise süsteemi ja suhtlus teiste inimestega paneb aluse sotsiaalse süsteemi tekkele. Luhmanni võib kahtlusteta pidada üheks kõige teravilikuks ühiskonnakäsitlejaks 20. sajandi teise poole sotsiaalteadustes. Luhmanni teoste suurimaid plüsse on see, et nad ärgitavad ebakonventsionaalseid teoreetilisi mõtisklusi. Raamatu väljaandmist on toetanud Eesti Kultuurkapital. www.ilmamaa.ee

Leibkondade elamistingimused (2009) Marin Randoja. Eesti Statistikaameti teemalaht 2/2009
 Eluase on inimese üks põhivajadusi. Leibkonna eluruumi kvaliteedist ja suurusel olenevad paljud selle liikmete elu aspektid – tervis, haridus, töövõime, eneseteostus. Eesti Statistika teemalahtes analüüsitud andmetel olenevad eluruumi mugavus ja suurus üha enam leibkonna sissetulekust. Kuigi vaesemad leibkonnad elavad odavamates eluruumides, on neil siiski võrreldes rikkamate leibkondadega rohkem probleeme eluasemekulude tasumisel. Peale hinna teeb vaesematele leibkondadele rohkem muret ka eluruumi halb kvaliteet ja mugavuste puudumine. Üks vaesusega kaasnev nähtus on vaesuse koondumine – vähem kindlustatud leibkonnad liiguvad teatud linnaosadesse või piirkondadesse, kus ka eluruumid on halvema kvaliteediga. Samal ajal koonduvad paremini kindlustatud leibkonnad mujale. Probleeme eluasemeturul ei põhjusta ainult madal sissetulek. Täiendavad riskitegurid on töötus, vanus, puue ja leibkonna koosseis. Eesti Statistikaameti väljaandeid on võimalik lugeda täismahus ameti kodulehel www.stat.ee

Kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepinguline delegerimine kodanikeühendustele. Analüüsi lõpparuanne (2009). Praxis
 Detsember 2008–juuli 2009 läbiviidud analüüsi peamiseks eesmärgiks on anda siseministeeriumile ülevaade Eesti kohalike omavalitsuste avalike teenuste delegerimise hetkeolukorrast kodanikeühendustele. Kaardistati tänased praktikad avalike teenuste üleandmisest, tehti järeldusi parimate praktikate ja peamiste kitsaskohtade kohta ning anti poliitikasoovitused esmasteks tegevusteks. Analüüs näitas, et avalike teenuste delegerimine MTÜ-dele on kohalikes omavalitsustes küllaltki levinud. 44% kõigist delegerimisjuhtudest puudutab avalike teenuste delegerimist sotsiaalvaldkonnas. Edukas delegerimine eeldab omavalitsuse teatud suutlikkuse tasemet. Analüüsiprojekti juhtis Praxis juhataja liige Annika Uudelepp. Töös osalesid analüütikutena Maiu Uus (Praxis), Jon Ender (Praxis) ja Merit Tatar (MTÜ Balti Uuringute Instituut), projekti töösse oli eksperdina kaasatud prof Georg Sootla.

Tüdruk, puu ja taevalinnud (2009). Riitta Jalonen, tõlkinud Mare Ollisaar. TEA Kirjastus
 Tundlik jutustus kirjeldab väikese tüdruku tundeid ja mõtteid isa surma järel. Laps seisab mõtiskledes raudteejaama suurte puude all, samal ajal kui ema uude kohta sõiduks pileteid ostab. Kui hakid äkki puu otsast lendu tõusevad ja silmist kaovad, siis teab tüdruk, mida puu tunneb. Kaotus, kurbus ja igatsus on ka lapsele tuttavad. Soome kirjaniku Riitta Jaloneni jutustus "Tüdruk, puu ja taevalinnud" sai 2004. aastal Finlandia Juniori kirjandusauhinna. Lapse mõtted esitatakse siin usutavalt ja peenetundeliselt, väikestest kildudest moodustub ainulaadne tervik, milles on lendu, lõhnu ja hääli. Samasugust tundejõudu õhku ka Kristiina Louhi joonistatud piltidest. UNICEF Eesti Rahvuskomitee soovib seda raamatut toeks hingelises kriisis olevale lapsele. www.tea.ee